

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

1999/5. VII. ÉVFOLYAM

ÁRA: 200 Ft

ANYA- ÉS GYERMEKVÉDELEM

Gondolatok
a nevelőszülők és
a vérszerinti szülők
kapcsolatáról

Gyermekeink félelmeiről

Konferencia az autista
gyermekek oktatásáról

„Fészek” Egyesület

Társaság
a Szabadságjogokért

Soteria Alapítvány

Elhunyt Bognár Szabolcs

Tartalomjegyzék
1999., 5. lapszám

Szerző	Cím
Büki Péter	A CSECSEMŐ – OTTHON
Bellér Ágnes	AKADÁLYVERSENY
Kovács Ágnes	ANYA- ÉS GYERMEKVÉDELEM
Hegedüs Éva	AZ ISKOLÁSOK EGÉSZSÉGÉÉRT C. TOVÁBBKÉPZŐ TRÉNING BEMUTATÁSA
Horváth Balázsné	BESZÁMOLÓ A XI. KERÜLET ANYATEJES NAPRÓL
Bellér Ágnes	CSILLAGVIRÁG
Büki Péter	EGY SÉRÜLT GYERMEKNEK ROPPANT FONTOS, HOGY TUDJA, VAN BIZTOS OTTHONA
Ihász Márta	ELHUNYT BOGNÁR SZABOLCS
Kricsfalvi Nóra	ÉS MÉG AMIRŐL SEJTELMÜNK SINCS...
Mikus Gyula	„FELSZÁLL A KÖD....”
Vincze Dezsőné	„FÉSZEK” EGYESÜLET
Králné Szabó Piroska	GONDOLATOK A NEVELŐSZÜLŐK ÉS A VÉR SZERINTI SZÜLŐK KAPCSOLATÁRÓL
Kapitány Éva	KONFERENCIA AZ AUTISTA GYERMEKEK OKTATÁSÁRÓL
Kovács Noémi	„NEM FÉLÜNK A FARKASTÓL...”, AVAGY: GYERMEKEINK FÉLELMEIRŐL
Bugarszki Zsolt	SOTERIA ALAPÍTVÁNY
Dénes Balázs	A TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT

Írta: Büki Péter

A CSECSEMŐ – OTTHON

Nyáron Hajdúhadházán találkoztam a 28 éves Szabó Sándornéval, aki mint nevelőszülő arra vállalkozott, hogy a kórházból az örökbefogadható gyermekeket az örökbefogadó család „megtalálásáig” nevelje. Életéről, élményeiről, tapasztalatairól beszélgettünk.

- Mi az eredeti végzettséged?
- Szakmunkás.
- Dolgoztál a szakmádban?
- Nem, voltam vállalkozó, eladó, kipróbáltam mindent, amit csak lehetett. Azt követően mentem gyesre és utána lettem nevelőszülő.
- Hány saját gyereked van?
- Egy hároméves gyerekem van.
- A férjed?
- Ő most az Opel szalonban dolgozik.
- Már elvégeztétek a FIKSZ képzést?
- Igen, mind a ketten.
- Kinek az ötlete volt, hogy nevelőszülőséget vállaltatok?
- Az enyém. A férjemmel megbeszéltük, hogy próbaképpen belekezdünk. Kipróbáltuk, hogy mik a nehézségek és mik az előnyök, aztán elkezdtük és csináljuk.
- És mi a nehézsége?
- Nagyon sok van! Aki kívülről nézi, azt hiszi, ez egy egyszerű munka. Mi egy hónapig gondolkodtunk rajta, hogy elvállaljuk-e. Átgondolva, hogy állandóan éjszakázni kell mellettük, mert nagyobb a veszély, hiszen egy piciről van szó. Nem tudja még elmondani, mi a baja, nekünk kell kitalálnunk. Ez több, mint az előnye. De az előnye mégis szebb.
- És mi az a kevesebb, de mégis szebb előnye ennek a munkának?
- Nekünk sokára lehetett csak gyerekünk, így aztán át tudjuk élni, milyen az, ha valakinek nem lehet saját gyereke, és egyszer csak „kap” egy gyereket. Számunkra öröm, hogy ebben segíthetünk. Örömről telik a csecsemőben is, aki szépen fejlődik, s így az örökbefogadó szülő egy normálisan fejlődő gyereket kaphat.
- Hogyan alakult ki az, hogy csak csecsemők kerülnek hozzátok?
- Nagyon nagy gyereket szerettünk volna nevelni, amikor a nevelőszülőségre gondoltunk. Mivel kisfiunk van, kislányt szerettünk volna. Amikor elmentünk a pszichológiai meghallgatásra, akkor említettek egy újonnan induló programot, aminek keretében csak piciket helyeznének el. Úgy gondolták, nem fog gondot okozni nekünk a pici gyerek, mert a sajátunk is csak másfél éves. Megbeszélték velünk, vegyünk részt ebben a programban. Először egy kéthónapos babát helyeztek el nálunk. Utána egy hároméves gyerek került hozzánk. Az ő esetét átélve döntöttünk úgy, hogy csak kicsiket vállalunk. Mi még nem vagyunk arra felkészülve, hogy nagyobb és problémás gyerekkel foglalkozzunk.
- Meddig szeretnétek ezt a munkát végezni?
- Ezt még nem tudjuk, rejtély. Főleg az én napjaim vannak leterhelve. Most úgy érzem, hogy még bírom ezt körülbelül tíz évig. Most még a lelkiismeretem is azt mondja, segítsek.
- Hányadik csecsemő, aki jelenleg nálatok van?
- A tizenharmadik. Az elsőt 1997 májusában kaptuk.
- Mennyi ideig van nálatok egy-egy csecsemő?

– Ez változó. Egy hét volt a legrövidebb, a leghosszabb idő pedig egy év volt. Addig van nálunk egy-egy gyerek, amíg örökbe nem adják. Így a két hónap alatt, amíg a jogi rész intéződik, biztosan nálunk van. Utána pedig még attól is függ, milyen gyorsan tudnak örökbefogadó szülőt találni az adott gyerekeknek.

– Hogyan viszonyulsz a Nálad elhelyezett babákhoz?

– Mindenki azt kérdezi tőlem, hogyan tudom odaadni az örökbefogadó szülőnek. Sokan a sajátjukként szeretik őket. Én is szeretem ezeket a gyerekeket. Nem lehet őket nem szeretni. Ugyanúgy puszilgatom, mindent ugyanúgy megkapnak, de valahol tudom, ők nem az enyémeik. Mi ezt tudatosan alakítottuk ki. Ennek ellenére nagyon meg lehet őket szeretni, de tudom, milyen az az érzés, hogy a sajátom a gyerek, és van egy határ, amit nem lépünk át. Ha nem így tennénk, mindet meg tudtuk volna tartani, mert annyira értelmesek, szépek.

– Ti az örökbefogadó szülőkkel is találkoztok?

– Igen. A bemutatás alkalmával látom őket először, és ha ők igent mondanak, akkor elkezdődik egy folyamat, ami körülbelül egy hétig tart. Ezalatt a hét alatt mindennap találkozom a szülőkkel. Valaki reggeltől estig nálunk van, egy másik csak délelőtt vagy este, tehát ez változó. Attól függ, kinek milyen az időbeosztása. Amikor ez a folyamat elkezdődik, mindig én igazodom a szülőkhöz. Nagyon nehéz ez, mert amikor egész nap, vagy félnapokat ott van mellettem, felborul a „menetrend”. De ezt a két év alatt már megszoktam.

– Neked természetes, megszoktad. De a saját gyereked hogyan reagál erre?

– Ezt sokan megkérdezték már. Ő már fel se veszi. Ha jön egy baba, akkor örül, megismeri, nem is foglalkozik vele, hogy ott van. Ha sír, akkor szól nekem, hogy „anya, cumi”. Alapjában véve nem törődik velük. Azt viszont fontosnak tartom, hogy ott legyen akkor, amikor elviszi a szülő.

Lehet, hogy hibásak vagyunk, de mi azt szoktuk mondani, amikor jön egy gyerek, hogy az anyukája most dolgozik, nem ér rá vele foglalkozni, és addig nálunk fog lakni. Amikor jön érte az örökbefogadó szülő, akkor pedig fontos, hogy lássa, most már ráér az anyukája, apukája, hát hazaviszi. Ezt addig mondjuk neki, amíg meg nem érti, hogy mi is a valóság.

– Ezt a szupervízorokkal is megbeszéltétek?

– Beszélgettünk vele erről. Végül is, nem tudjuk, hogy ez jó dolog-e, de egyelőre fel se veszi.

– Nem is játszik velük?

– Szereti őket. Mindegyikkel játszik, sőt ha megkérdezik, akkor azt mondja, hogy ezek az ő testvérei. Amúgy annyira nem foglalkozik velük. Ha elmegy egy gyerek, nem is kérdez utána.

– A barátkozás biztosításán túl még mivel segítitek az örökbefogadni szándékozó szülőket?

– Az ő igényeikhez képest mindenben. Az első két nap általában úgy zajlik, hogy én megmutatom, hogy mit szokott meg a gyerek. Utána átadom a helyemet. Otthon vagyok, de nem segítek a tevékenységükben, legyenek önállóak. Átadom a házat, az udvart, bárhová jöhetnek-mehetnek, azt csinálnak, amit akarnak. Ha valamit nem tudnak, akkor szólnak, s természetesen akkor segíték. Erre azért van szükség, hogy a gyerek „átálljon”.

– Mekkora a lakásotok?

– Háromszobás, a lakótér összesen 80 m².

– Úgy is tudtok messziről érkező örökbe fogadni szándékozó szülőket fogadni, hogy nálatok megszálljanak?

– Igen, de erre még nem volt példa.

– A leválás nem jelent a gyerek számára megrázkódtatást?

– Nekik nem, én viszont megsíratom őket. Két napig üres a helye, hiányzik, aztán megszokom, és megy az élet tovább.

– Tartasz kapcsolatot az örökbefogadás után a szülőkkel? Szoktál a gyerekek után érdeklődni?

– Tartjuk a kapcsolatot telefonon. Ha elkerül egy gyerek, akkor sűrűbben. Volt már olyan eset is, hogy még az utolsó oltást is bejelentették. Ez jólesik: a munkám elismerésének tartom. Ugyanakkor

„aggódom” a tőlem elkerült gyerekekért. Később ritkulnak a jelentkezések. Néha előfordul, hogy én telefonálok. Hívtak már és most is hívnak. Szeretnék, hogyha elmennénk látogatóba, de úgy érzem, most még korai. Úgy érzem, majd később, ha a gyerek már 2–3 éves lesz, akkor már nekem is öröm lesz látni azt a gyereket, akit én indítottam útjára. Mindezt ugyan sokan nem tartják helyesnek, de én úgy gondolom, hogyha hívnak, már csak azért is el kell menni, hogy az a szülő is lássa, örülök neki, hogy mennyire törődik a gyerekével. Részemről természetesen ez csak érdeklődés, nem szeretném őket zavarni.

- Te rögtön a kórházból hozod a gyerekeket. Ki értesít Téged?
- A TGYSZ. A TGYSZ-t pedig a kórház szociális munkása és a pszichológus értesíti. Szólnak, hogy van egy baba a kórházban, és megadják az időpontot. A határozatot vagy kiküldik, vagy a TGYSZ-ben adják át. Én a határozattal megyek a gyerekekért. Olyan gyerekekért megyek, akiről már a kórházban lemondott az édesanyja.
- Volt olyan eset, amikor egyszerre több baba is volt Nálatok?
- Igen, egyszerre három. Ennél többet nem lehet. Elég megterhelő a három egyszerre. Ha kevesebb van, akkor már szinte unatkozom.
- Hogyan tudtok tervezni a saját életetekben?
- Nem nagyon tudunk tervezni.
- Ehhez hogyan viszonyul a családot?
- A családból mindenki segít: a szülők, a testvérek. Hogyha például egynapos programot szervezünk, ők vigyáznak rájuk.
- Ha hosszabb időre szeretnétek elmenni, azt hogyan tudnátok megoldani?
- Csak úgy, hogyha azt mondjuk, most nem fogadunk gyereket. Most volt egy hónap „szabadidőnk”, el is mentünk kirándulni. Kihasználtuk az alkalmat, mert nem biztos, hogy ebben az évben lesz még rá alkalom.
- Rajtatok kívül vannak-e még a megyében olyan nevelőszülők, akik csak csecsemőkre „specializálódtak”?
- Van egy Püspökladányban, de oda olyan gyerekek kerültek, akiről a szüleik nem mondtak le.
- Volt-e már olyan eseted, amikor problémád adódott a vérszerinti anyával vagy a családdal?
- A vérszerinti szülőkkel nem találkozom. Csak a gyámhatósági határozatot kapom meg, amiben esetleg megemlítik miért nem kellett a kicsi.
- Nem egy nagyvárosban éltek. A település, a közösség hogyan reagált a munkátokra?
- A gyerekorvostól kezdve mindenki elismeréssel fordul felénk. Az a tény pedig, hogy segítetek, többeket arra készítetted, hogy ők is szeretnék ezt a munkát csinálni. Nekik üzenem: jelentkezzenek, s majd a képzésen megtudják, nem egyszerű munka ez. Sokan csak az ellátmányi részét látják, de nem azt kell nézni! A benne levő munkát kell nézni és a felelősséget, mert nagyobb felelősséggel kell nevelnem az idehelyezett gyerekeket, mit a sajátomat. Mindennek ellenére csodálatos munka ez

Írta: Bellér Ágnes

AKADÁLYVERSENY

Micsoda tavasz volt, micsoda május! Mintha hirtelen megszakadt volna minden fájdalom azzal az elhatározással egyidőben, amikor végre eldöntöttem: soha többet nőgyógyászt, a kengyeles széket látni nem akarom, soha többet üvegcsébe levett spermát, soha többet lázmérést, reménykedést, soha többet szomorú vérzést.

Ott csengett a fülemben a doki mondata: nem tudja, nem tudja, nem tudja kihordani a gyereket, miért nem törődik már bele? Ott volt mögöttem kilenc meddő év, kilenc rémes akarattal terhelt esztendő, amikor háromhavonként reméltem és omlottam össze, egyszerre voltam fent és lent, a szédülésig. Már nem is nagyon emlékeztem arra, hogy volt nekem egy fiam, Ariel, aki úgy jött a világra, akár az Isten, s éppen addig is tartózkodott ezen a földön. Éppen csak felpillantott, rám nézett, s elfordult örökre, így rendelte a sors, törődtem bele, s eltemettem őt egy török sír alá, abban a kertben, ahová tizenhét évesen eljutni akartam, s hittem, a virágok majd mind nekem nyílnak, szeretetért cserébe szeretetet kapok, tiszteletért tiszteletet, s minden szép mese, amelyeket nagyanyám beszélt el a hosszú éjszakákon, ott és akkor valóra válik. Rózsakert lesz az életem, mert megtaláltam a rejtett kaput, amely az illatokra nyílik.

Ariel bölcsőbb volt. Meglátta, milyen gonosz tövisekkel rémítenek a rózsák, s ez a kert nem az, ahová meg kell érkezni. S megláttam én is.

Az élet nem fordult hanyatt, csak más lett. Elveszett a szerelem, megsérült az odaadás, nem maradt más, mint az okos egymáshoz tartozás.

Nem tudja kihordani a gyereket! – mondta el századszor is az orvos. – Van pótcselekvés, legyen keresztanya, vegyen egy szép kutyát, vagy fogadjon örökbe valakit. Csak döntsön már végre!

Kutya? Ragadt meg a fejemben. Még egy kutya? S ha megöregszem, akkor nyáladzó pofával hever majd a lábam előtt, s amikor a szomszéd betér hozzám egy pillanatra, azt mondja majd, nahát, mennyire hasonlít hozzád ez az eb, éppen olyan ostobán tátja ki a száját, mint te!

Fogadjak örökbe? Uramisten, miért, hogy olyan sorsa legyen, mint nekem? Hiszen engem is megvettek ötévesen, ígértek és adtak virágéletet, átéltem és túléltem anyámmal a találkozást, s nem beszélek már réges-régen arról, mi fekszik holtan a szívem mélyén. Van nekem erre jogom?!

Hát persze, hogy van. S egy reggel konok elszántsággal nekiláttam. Jelentkeztem a hivatalos szerveknél, átstem a családi vizsgálaton, beszélgettem pszichológusokkal, szégyenkezve vallottam be, hogy már 32 éves vagyok, s úgy osontam ki a különféle irodákból, akár a megvert kutya.

Egy-két év, mondták a hivatalosok, majd értesítjük... Ennyi időm nekem nincs, tudtam, vagy most, vagy soha. S leveleket írtam az ország összes Gyermekvédelmi Intézetéhez, ahonnan rendre megkaptam az elutasító választ. Aztán felkerekedtem, s sorra végigjártam az intézeteket. A csecsemőotthonokat. Volt, ahol a portás nem engedett be, de az otthonok vezetői többnyire, fittyet hányva minden ostoba törvénynek és előírásnak, szóba álltak velem. Megmutatták a gyerekeket, s én átélhettem a klasszikus formációt: a szösze lány a lábamat fogta át, ugye, te leszel a mamám, kérdezte, jó leszek, ígérte, csak vigyél el! S jött a kék szemű kisfiú, neked adom az autóm, ha magaddal viszel, mondta, aztán a sötétbőrű srác, úgy hét év körüli, már tudok dolgozni, én főzöm a reggelit, mondta, neked is csinállok!

Kilábalt a tél a világból, amikor eljutottam a Rege utcába. Emlékezetem szerint úgy négyszáz, három éves körüli gyerek élt az épületekben, hosszú, fehérre súrolt kövekkel vezetett az út a hármaskert épülethez. A második emeletre kellett felmenni, dél volt, valahonnan zúgtak a harangok. S jött egy szösze lány, átfogta a térden, jött a kék szemű, a sötét bőrű, jöttek sorra a háromévesek, ott álltam, akár egy rémült Gulliver, amikor megpillantottam őt. Egyedül ült a pirosra festett asztalka mellett, s

éppen a spenótot kente szét az arcán, ami a kezére ragadt, azt lerázta a földre, s nem vett tudomást rólam. Őt szeretném, mondtam, s meglódult a szívem, úgy dübörgött bordáim között, akár egy katonazenekar. Őt akarom!

Hát, mondta az intézet vezetője, nem ajánlom. S sorolta, miért. Félcigány, életének három és fél évéből kettőt kórházban töltött, mindkét füle radikálisan műtött, nem beszél, négykézláb mászik... de ha akarom... S a srácot behozták az orvosi szobába, a doktornő meghallgatta a szívét, egy kopogató kalapáccsal megnézte a reflexeit, belemélyedt a kórtörténeti iratokba, megcsóválta a fejét, s azt mondta, nem szerencsés a választás. Ezt a gyereket, mondta, kétszer vitték már el, s két-három hónap múlva visszahozták. Nem bírna el még egy csalódást.

S azon a tavaszon megkezdtük az összeszokást. Én feljártam a Rege utcába, s Eta néni kihozta nekem a kisfiút, akit okosan Csücsöknek hívtak. A szívem csücske – árulta el Eta néni –, ezért ez a neve, de ha elviszi, adhat neki másikat. Amúgy Jánosnak hívják. Janikának.

Csücsök jött velem. Beleakasztotta ujjait a kezembe, de nem nézett rám, vezetett a fehér köveken a piros padhoz, ahol duci párnák szellőzködtek a tavaszi fényben. Leültünk egymás mellé, s akkor alulról fölfelé rápillantott, aztán lehasalt, és apró köveket szedett fel a földről. Később elmentünk sétálni, az Úttörővasút éttermében ültünk le, kávé ittam. Hirtelen csapott le a kezével, kiragadva a cukrot a kistányérról, s úgy tömte magába, akár egy éhhalál szélén álló hiéna. S megszólalt. Azt mondta: Ott van kettő galambok. Tényleg ott voltak. Hatan. Pihentek a vasút mellett álló kerítésen, tollászkodtak, s értetlenül forgatták a fejüket, mintha csak azt kérdezték volna, mit keres itt ez a szomorú, szomorú asszony ezzel a kisgyerekekkel? A következő látogatásra elhoztam a férjem és az anyósom is. Én már otthonosan mozogtam a hófehérre súrolt köveken, ők gyanakodva jöttek mögöttem, s amikor Eta kihozta a kisfiút, anyósom összecsapta a kezét: Szebbet nem találtál? – kérdezte, de látszott rajta, megérinti a szívét a kölyök. S elmentünk az étterembe megint, Csücsök megette a cukrokat, s kimondta második mondatát: Hoppáré – mondta, majd erőszakosan megismételte: Hoppáré!! S nekem cipelni kellett őt, mert nem tudott eleget járni.

Még mindig kell? Kérdezte a főorvos asszony. Még mindig. Hát legyen, s megejtették a megfelelő orvosi vizsgálatokat, én pedig szereztem hivatalosnak tűnő papírokat. Ezt a gyereket – mondta a főorvosnő – soha senki sem viszi el. Nekem az a feladatom, hogy biztonságban tudjam őt. Maga alkalmasnak látszik, a szemem csukva.

Egy szerdai napon mentem érte. Eta úgy süvített felém, mint a szél, a kapunál, levegőért kapkodva súgta a fülembe: baj van, nagy baj! De hát mi, kérdeztem, és mélyebbre süllyesztettem a zsebemben a Miki egeret, amit csalogatónak hoztam. Kockás nadrágja volt, kantáros persze, s nagy fülein fehér foltok. A Lövölde téren vettem, egy trafikban, kicsit poros volt már, de nekem tetszett. A Csücsök – lihegte Eta néni – nem eszik. Azt mondta, kedves asszonyom, hogy kedden jön érte, mi a csoda történt, meggondolta magát?

Dehogy! – riadtam meg – szerdáról volt szó!! S felmentünk a második emeletre, ahol a gyerekszobában ott állt az én fiam középen, kisanadrág nélkül. Körben, a fal mellett gyerekek ültek, s amikor benéztem az üveglakon, a srác leszegette fejét, s felém indult. Csücsök akkor nem tudott beszélni, de körülötte a háromévesek tudták, neki sikerült. Őt elviszik, jön egy nő, akit anyukának hívhat, s kikerül mellőlük. S tudta a fiú is. Kis körmeivel véres sávokat kapart a társak nyakára, ők pedig a hegyesre faragott ceruzát vágták bele fokhagymagerezd popsijába. Ma is ott van a grafit, egy felkiáltójel nélküli pont. S Csücsök, akár egy győztes hadvezér, ott állt, éppen tíz órán keresztül a szoba közepén és várt.

Megfogtam a kezét, s elindultunk. Kaptam egy orvosi bizonyítványt, amely arról szólt, hogy korának megfelelő értelmi szinten van, kaptam két atlétatrikót, két alsónadrágot, s elvihettem a kék melegítőt, amelyben éppen volt. A főorvosnő pedig úgy köszönt el tőlem, hogy remélem, nem látom viszont.

Hazamentünk. S megkezdődött a rémálom. Nem akartam őt Csücsöknek nevezni, de Janikának sem, Ariel pedig már nem élt. Gergely, ez az, legyen ez a neve, s ez volt az első olyan élményem, amikor elfogadtam, van nekem egy gyerekem. Gergő, mondtam neki, kicsim, s átöleltem, de ő eltaszított, s mint egy örült bűgőcsiga, járt körbe a lakásban. Megszagolt és megtapogatott mindent, megállt a nagy tükörnél, s a fakockával, amit vettem neki, darabokra törte az üveget. Nem kell! Kiabálta, nem kell az a másik gyerek!

Nagyon hamar kiderült, hogy nem tud lépcsőn járni, fárasztja a séta, két kezét széttárva fülsértően kiabálta, hoppáré, hoppáré, s jött utánam az utcán botladozva. Körben nyíltak az ablakok, s rosszálló tekintetek öveztek, amíg fel nem emeltem őt, s az ölemben nem vittem tovább. Megtanulta a nevem: Ági, mondta reggel, s eltotyogott mellettem, anélkül, hogy rám nézett volna. Enni se volt hajlandó, bármit adtam neki, kiköpte. Legszívesebben a kertben üldögélt, nézte, ahogyan a rigók felülnek a fenyő ágaira, s szagolgatta a virágokat. Három napja voltunk már együtt s még egyetlen falatot sem evett. Mozogtak a fogai, gondoltam, valami pépeset talán megeszik. Tejfölbe áztatott kiflit adtam neki, s elfogadta. Boldog voltam, na végre, ám ő, akár egy kis hörszög, összegyűjtötte az ételt a pofazacsokójában, s egy alkalmas pillanatban rám köpte, a maradékot pedig gonoszul a falra kente. Ez volt az a pont, amikor elfelejtettem dr. Spock tanításait, hangosan zokogva felmarkoltam a kiköpött nyúlós kifliket, kinyitottam a száját a kölyöknek, s mint egy kacsát, megtömtem. Csak nézett és nyelt, ettől kezdve evett...

Nagyjából-egészéből ez volt minden kommunikációnk. Ha enni kellett, akkor rám nézett, amúgy semmibe vett. Úgy ment el mellettem, mintha ott sem lennék, ha felemeltem, s magamhoz öleltem, tiltakozott. Amikor lefektettem, türte, s tíz perc múlva boldogan közölte: pisi, pisi! Vagy ha mégsem, akkor sandán nézett rám, s hangosan kántálta: hülye Ági, hülye Ági! Fogalmam sincs, honnan vette ezt a szót, de kimondta. Én feküdtem az ágyamon, ő a kiságyban, nézett rám, s kiabálta: hülye Ági! Mintha várt volna valamire, talán arra, agyoncsapom. De nem ez történt. Az orrom vérezni kezdett, a gondolatok elfutottak előlem, s elhatároztam: holnap lesz a napja, hogy visszaviszem ezt a gonosz kis koboldot az intézetbe.

De hát erre nem került sor. Magam mentem csak a főorvosnőhöz, s megpróbáltam nem sírni, amikor bevallottam: megbuktam, nem tudom szeretni ezt a gyereket, s ő sem szeret engem. Legjobb lenne meghalni, mondtam, mert ennél nagyobb kihívás sosem lesz az életemben. S én nem feleltem meg. Na igen, mondta a főorvosnő, így van ez. De maga az első, aki eljön, és el is mondja. Elmúlik, meglátja, s a szeretet észrevétlenül közelít. Ma még sajnálja, s azt gondolja, milyen nagyszerű tett volt, hogy magához vette, de két vagy három hónap múlva már másképpen gondolkodik. Nem baj az, ha gyűlöli... az is érzélem. Még hozzá lángoló. Vissza akarja adni? Hát legyen. Hozza...

Mint az alvajáró, úgy mentem haza. Végignéztem a srácon, láttam, milyen kancsal a sok brómtól, amit az intézetben kapott, a feje felfűjt, esik és borul, a haja pedig, nahát, mintha kukoricahéjat nyomtak volna a fejére, tényleg, hát szebbet nem találhattam volna?! De a szeme, az ragyogott, akár az ónix, hatalmas, és majdnem fekete volt, s éppen akkor nem mondta nekem, hülye Ági.

Na, holnapig, gondoltam, még egy napot kibírunk együtt, már amúgy is késő délután van. A férjem ebben az időben külföldön dolgozott, és én magam maradtam a gyerekekkel. S semmit sem tudtam a nevelésről. Rettegtem attól, hogy megmossam a haját, vettem hát egy sárga kis vödört, megtöltöttem vízzel, s azt mondtam: borítsd a fejedre! S ő megtette, aztán samponozta maga a haját, borogatta a vizet a vödörből a fejére, én meg ültem a fürdőkád mellett, és folyt a könnyem. Soha életemben nem sírtam annyit, mint abban az időben. Meg voltam zavarodva, úgy éreztem, jobban jártam volna egy teknősbékával, miért hagytam, hogy az érzelmeim elveszítsenek? S elveszítettek. Visszatekintve sem értem, miért követtem el ostobaságokat, amelyeknek a végeredménye az volt, hogy elváltunk. S én ott álltam az én Gergőmmel, várt ránk a hidak alja, a törvényenkívüliség. Ekkor mér elképzelni sem tudtam, hogy elvehetik őt tőlem, úgyhogy a legnagyobb titokban távoztunk. A férjem becsületére legyen mondva, nem nyúlt utánam, hagyta, szenvedjem meg a magam életét, ahogyan tudom. S mi

mentünk. Fászpincében laktunk, ahol a fiam kis egereket hozott nekem ajándékba, aztán egy mosókonyhában kötöttünk ki, s éltük csodás törvényen kívüli életünket addig, amíg iskolába nem kellett mennie. Gergőt nem érdekelte a fászpince, hallatlan magabiztossággal ült rá a latrinákra, miközben én azt lestem, nehogy belezuhanjon, télen, amikor mindössze nyolc fok volt a „lakásban”, télikabátban ültünk a heverőn és Fekete Pétereztünk. Persze, örökösen ő nyert... Óvodába viszont egyáltalán nem szeretett járni, te hülye liba, megfogom a melleidet, ígérte meg az óvónőnek, aki sírdogálva közölte velem, belátja, milyen nehéz (!) az én életem, de ha nem csinállok valamit a gyerekekkel, akkor elveteti tőlem, mert nem vagyok alkalmas a nevelésre. Végigjártunk hát sok várost és sok óvodát, Gergő hatévesen olyan volt, mintha az apukám lenne. Ha sétálni mentünk, visszarántott a zebránál, még elüt az autó, mondta, miért nem figyelsz oda? Aztán az éppen aktuális városban szaladtunk a kihalt utcákon, s hangosan kiabáltuk: Bocsánat, nem látta a kacsámat? Sárga volt és totyogott, s közben folyton lötyögött!

Reggelente ételt hozott nekem, undorítóan vastagon vajazott zsemlet, s két pohár kakaót. Tálcán. Ja, mondta, mindig elfelejtem, hogy te nem szereted a kakaót, na nem baj, majd én megiszom!

S megitta.

Volt, hogy egy tíz centis kolbászra jutott csak a pénzből, volt némi krumpli is, gondoltam, főzök paprikás krumplit. Ám mire hazajöttem, a hűtőből eltűnt a kolbász, én pedig éhes voltam, de milyen éhes! Leültem a földre, és sírtam, Gergő hozzám simult, s azt mondta: mindig hagyok neked egy falatot, akárhogyan is legyen. S ezt megtartotta mai napig. Van, hogy az utolsó falatját az ételből odaadja nekem, s odasúgja: ez a kolbász!

Zűr volt az óvodával/de az igazi baj az iskolával kezdődött. Törvényesíteni kellett a Gergely nevet, ez viszonylag rendben ment, a Belügyminisztérium megelégedett a beküldött iratokkal és engedélyezte a keresztnév névváltoztatást. A suliban azonban nem voltak ennyire rugalmasak, úgyhogy tetszett, vagy sem, de el kellett mennem az éppen működő város gyermekvédelmi intézetébe, és elmondani, miként is élünk mi együtt. Az igazgató először nem kapott levegőt, aztán ordítani kezdett, később telefonált, majd megfenyegetett: ha képtelen vagyok a fiút rendesen nevelni, hát megnézhetem magam. Mert rajtam lesz a szeme...

Nem tudom, hogy neveltem. Voltak és vannak alapkérdések: sohasem hazudtunk egymásnak, ha valami probléma volt köztünk, akkor az a dolgok elhallgatása miatt volt. Gergő a velem való létezés első pillanatától tudta, hogy nem én vagyok az édesanyja. Az elején Áginak hívott, aztán maminak, volt egy időszak, amikor édesanyámnak, aztán csak úgy, „az anyám”, mostanában meg anyácskának. Sosem kértem arra, hogy „megfelelően” nevezzen. Sokszor beszélgettünk arról, hogy eljön majd az az idő, amikor kíváncsi lesz a szülőanyjára. Ne félj – mondta – sosem keresem meg. De miért? – kérdeztem. Tudnod kéne, milyen is ő, s eszembe jutott a saját anyám, akit ÉN megismertem. Az a találkozás fájdalmat okozott, de örömet is. Évekig tartott, amíg mindent (látszólag) a helyére tudtam tenni, s ma már nem kínoz a szó: édesanya. Gergőben nincs ilyenfajta vágy. Az érzelmek másképpen alakultak benne. Amikor tizennyolc éves lett, azt mondta, az lenne a legszebb karácsonyi ajándék, ha felvinné azt a nevet, amit mi viselünk. Jaj, elfelejtettem leírni, hogy amikor a fiam tizenkét éves volt, és észrevettem, mennyire hasonlít hozzám, gesztusaiban, viselkedésben, rájöttem arra is, hogy kell neki egy apa. S kerestem egyet. Olyat, akinek elsősorban nem én, hanem a fiam kellett. Aki tudott engem tisztelni, s szeretni a gyereket. Istenem, milyen tökéletesen sikerült a tervem! Ma már ők ketten próbálnak meg óvni, ha tehetnék, akkor az utcára sem engednék ki, mert szerintük egészen biztos, hogy egy kamion alatt kötnék ki. Ép persze tiltakozom, de hiába: s egy kicsit tetszik is nekem a dolog.

De visszatérve az iskolára. Rémálmaimban se jusson eszembe, hogyan vészeltük át az általánost. Rendre megbuktunk, matematikából, magyarból és nyelvtanból. A földrajznál pedig rezgett a léc... A tanárok folyamatosan panaszkodtak Gergőre, már frászt kaptam, amikor csengett a telefon, és közölték, az igazgató vár engem. Valószínűleg nem voltam kezelhető szülő, mert sohasem tudott kellőképpen megrázni a rengeteg panasz. Illetve, ez így nem igaz. Igenis megrázott, szenvedtem tőle,

hogy ő nem olyan, mint én voltam, egyre rémültebben vettem tudomásul, milyen nehézségei vannak a tanulásban. Fel kellett fognom és el kellett ismernem, sosem fogja használni a számára összegyűjtött könyvtárat. Szembe kellett néznem a földrajztanárnővel, aki pályája kudarcának tekintette Gergőt, mint ahogyan az összes többi tanárra is, akik ambivalens érzésekkel közelítettek a fiamhoz. Egyrészt érezték a kudarcot, másrészt pedig sajnálták őt, mert úgymond nincs anyja, és nevelőszülőknél él. Azután ez az egész átcsapott egy lehetetlen gyűlölködésbe, amikor a gyerek már teher volt a tanárok számára, s olyan gonoszul akartak megszabadulni tőle, amennyire csak telt tőlük. Volt olyan iskolaigazgató, aki kijelentette: lépéseket tesz annak érdekében, hogy elvegye tőlem a fiam, mert szemmel láthatóan nem tudom őt tisztességgel nevelni. Abban az iskolában szeptembertől decemberig minden egyes tantárgyból egyest kapott, amikor hazaérkezett az én kicsi, megalázott fiam, már az utcáról harsogta fel az erkélyre: Mami, megint egyest kaptam! Nem baj, mondtam, s egy idő után a kedves igazgatónőnek tehetetlenségemben nagy verést ígértem. Micsoda hideg és érzéketlen nő volt ez, az Egressy úti iskolában! Pontosan tudtam, hogy Gergő nem lesz soha olyan, aki egyszer menedzserzakóban brókerként ezeket keres, s azt is tudtam, hagynom kell őt, legyen szabad és elégedett. Végül a kirekesztettek iskolájában, Szentpéteri Margit értő keze alatt nem kis sikerrel szakmát szerzett. Ma bőrdíszműves. Sanyi bácsinál dolgozik, minimumbért kap. Élvezi, amit csinál. Nemrégén jogosítványt szerzett, s én sosem láttam őt úgy tanulni, ahogyan a KRESZT biflázta. Aztán amikor négyezer forint csúszópénzt kértek tőle a sikeres vizsgáért, nem adta oda. Meg is bukott. Én pedig rájöttem, talán hiba volt úgy nevelni ezt a gyereket, hogy hihessen még a mesékben.

Gergő ma sem Einstein. A lelke viszont olyan, mint a rózsakert, amelybe sosem léphettem be igazán. Hiszem, hogy egyszer lesz egy lány, akit ő elvezet ebbe a kertbe, mert nagyon rosszul neveltem fel őt, elhittem vele, hogy szép a világ, szeretetért cserébe szeretetet kapsz, tiszteletért tiszteletet, és igenis ott van az a kicsi kapu, amely rányílik a rózsakertre...

Utóirat: Próbálom rávenni arra, ismerje meg az édesanyját. Megvan a címe, a név. A saját emlékeim arra sarkallnak, hogy neki is megadjam ezt a lehetőséget. Ő azonban azt mondja, nincs édesanyja. Egy van. S ez én vagyok.

Írta: Kovács Ágnes

ANYA- ÉS GYERMEKVÉDELEM

Gyermekorvos vagyok. Hiszek abban, hogy a gyermek egészséges fejlődésében az anyának van a legnagyobb – bár nem kizárólagos – szerepe. Vallom, hogy a kellően támogatott anya csodákra képes, ha gyermekéről van szó.

A „rossz anya” kifejezés végtelenül leegyszerűsített, egyoldalú megközelítése sok probléma eredetének. Gyerekek, családok tönkremenetelének magyarázatára és sajnos a nehézségek megoldásának elhárítására is alkalmas.

Vajon ki születik jó anyának? Senki. Minden nő a családjában, a nevelése és élete során kapott mintákkal, a kötődés és a szeretet képességével válik jó anyává. És segítséggel.

Nyilvánvalóan a család segít a legtöbbet, azonban a legjobb családban is szükség van az anya- és gyermekvédelmi szakemberek tudására, támogatására.

A „rossz anyának” még több segítségre van szüksége, hiszen legtöbbjük azért képtelen anyai feladatait teljesíteni, mert gyermekkorában nem kapott jó (vagy semmilyen) mintát, és gyermeke varasakor, majd megszületésekor sem támogatta őt családja. Sok esetben ezért veszíti el gyermekét.

Az anya- és gyermekvédelem feladata az anyák támogatása terhességük elejétől kezdve. Feladata a várható problémák feltérképezése és gyámügyi, egészségügyi szakemberek segítségével történő megoldása, lehetőleg még a szülés előtt. Néha értetlenül állok egy-egy intézetünkbe újszülöttjével együtt beutalt anya esetével szemben: hogyan lehet az, hogy a terhesgondozás legalább 6 hónapja alatt semmi nem történt, ami megkönnyíthette, netán megoldotta volna az újszülött, az anya és a család helyzetét. Az anya- és gyermekvédelem területén még nem működik a gyermekvédelem. Ez fordítva is igaz. A gyámhatóság a meg nem született gyermekkel nem foglalkozik. Konkrét eseteknek voltam részese, amikor a szülés előtt álló várandós anyának a gyámhatóság nem volt hajlandó segíteni, még a beutalást is megtagadta. Ezekben az esetekben egyetlen megoldás létezik, az újszülött beutalása intézetbe, hiszen a gyermek nem maradhat ellátatlan vagy bántalmazott. A „kliens” az anya- és gyermekvédelem területéről átkerül a gyermekvédelem területére, az akta lezárható.

Nem szándékom az anya és gyermekvédelem elemzése, a másik irányból közelítem meg a kérdést. Miért van az, hogy az anya- és gyermekvédelem csak a családban élőknek jár? A gyermekvédelem területén is szükség van rá. Tökéletes lehetőséget ad erre az új gyermekvédelmi törvény, de csak akkor valósulhat meg, ha mind a gyermekvédelmi szakemberek, mind az anya- és gyermekvédelmi szolgálat területén dolgozó szakemberek akarják azt.

A gyulai „FÉSZEK” Gyermekotthonban évek óta mindent megteszünk azért, hogy a beutalt újszülöttek és csecsemők édesanyja gyermeke mellett maradjon és minden, sőt még több segítséget megkapjon, amit ma Magyarországon az anya- és gyermekvédelem nyújtani tud.

Ha szülés előtt jönnek intézetünkbe, felkészítjük őket a gyermek megérkezésére, születendő gyermekükkel kapcsolatos egészségügyi, gondozási információkkal látjuk el őket, és főleg lelki támaszt nyújtunk ahhoz, hogy kilátástalannak tűnő helyzetükben is át tudják élni a szülés, az anyaság örömeinek érzését.

Újszülöttel vagy csecsemővel együtt érkezőknek helyzetüktől függően nyújtunk támogatást. A fizikai, lelki és a szakmai támogatáson kívül a beljük vetett bizalom a legnagyobb segítség, amit sok esetben a területen nem kapnak meg.

1991-től 1993-ig, amikor hivatalosan még jogunk sem volt arra, hogy a szoptatási idő letelte után gondozzuk őket, néhány esetben saját „kedvtelésünkre”, állami támogatás nélkül, keservesen kigazdálkodott pénzből végeztük ezt a munkát. Hivatalosan csak a „dajkaszolgálat” létezett. Ezért

biztattuk az anyákat, hogy szoptassanak minél tovább, akkor gyermekük mellett maradhatnak, bár a dajkaszolgálatra nem járt normatív támogatás.

1993-tól a szociális törvény életbelépésével átmeneti ellátásként, törvényi szabályozás keretei között folytattuk önként vállalt feladatunkat, akkor már csekély állami támogatással (hajléktalan normatíva).

1995-től kezdve alapító okiratban rögzített szakfeladatként végeztük a gondozást, majd 1997. november 1-jétől az 1997. évi „A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” szóló XXXI. törvény életbelépésével rendeletileg részletesen szabályozott átmeneti gondozásként. A feladat normatív állami támogatása lényegesen realisabb az átmeneti ellátás támogatásánál.

Most készítünk először számadást: vajon tudtunk-e segíteni, kiknek és miben?

1991. január 1-jétől 1998. június 31-ig 109 anyát gondoztunk a hozzájuk tartozó 138 gyermekkel együtt. Szakmai elvek nem álltak rendelkezésünkre, az eltelt évek alatt magunk dolgoztuk ki azokat. Erről részletesen a „Csecsemőotthon másként” című elemzésben számolok be, e dolgozat témája a számadás.

A hét és fél év alatt nagyon sok sikerélményünk volt, de rengeteg kudarcunk is. A felmérés kapcsán az érdekelt a legjobban, hogy mitől függ az, hogy az anyák hazaviszik-e gyermekeiket vagy sem.

1. táblázat Gondozott anyák száma, státusza és gyermekével való kapcsolata

	Gyermekevédelmi gondoskodásban állók		„Dajka-szolgálatos”	Átmeneti ellátott	Átmeneti gondozott	Összesen
	fiatalkorú	utógondozott				
Hazamentek	7	1	27	18	6	59
Csak kapcsolattartás van	1	1	10	4	2	18
Kapcsolattartás sincs	2	-	16	1	1	20
Még gondozás alatt állnak	2	2	-	-	8	12
	12	4	53	23	17	109

2. táblázat Az anyákhoz tartozó gondozott gyermekek száma

Gyermekek száma	1	2	3	4 vagy több	Összesen
Anyák száma	12				12
Gyermekevédelmi gondoskodásban állók fiatalkorú (12) utógondozott (4)	4	-	-	-	4
Átmeneti ellátott (23)	13	8x2	2x3	-	35
Átmeneti gondozott (17)	12	3x2	1x3	1x4	25
„Dajkaszolgálatos” (53)	46	5x2	2x3	-	62
	87	32	15	4	138

Az anyák és a velük együtt gondozott gyermekek számát, státuszát, valamint sorsuk alakulását az 1. és 2. számú táblázat mutatja be.

A „dajkaszolgálatos” anya állami gondozásba (1997. november 1-jétől gyermekvédelmi szakellátásba) vett csecsemőkorú gyermek mellé gyámhatósági határozattal beutalt (vagy be sem utalt) szoptatós anya. Csak a szoptatás volt a feladata, ennek végeztével el kellett hagynia gyermekét és az intézetet. Sem szakmai, sem pénzügyi feltételek nem szabályozták ellátását (kivéve a többszörösen módosított 4/1985 (1.18) PM rendeletet, mely a szoptatós anyák ételmezési normáját határozta meg). Bonyolítja a felmérést, hogy 1993-tól a szoptatás végeztével (más lehetőség nem lévén) átmeneti ellátottként gondoztuk a gyermeke mellett maradni kívánó anyát. A fordítottja is előfordult, amikor az átmeneti ellátott várandós anya megszülte gyermekét, a gyermek az esetek egy részében állami gondoskodásba került, így „szoptatós anya” lett az átmeneti ellátottból. Felmérésünkben ezekben az esetekben az intézetbe való belépéskor érvényes státuszt jelöltük meg.

Az átmeneti ellátás az 1993. évi III. „A szociális ellátásokról és a szociális igazgatásról” szóló törvény alapján beutaló határozat nélkül, az anya kérésére, szociális indokkal volt igénybe vehető. Az ellátásra vonatkozó szakmai kritériumok is megjelentek, valamint az anyák térítési díj fizetésére voltak kötelezettek a törvényhez kapcsolódó rendeletek szabályai szerint.

Az „átmeneti gondozást” az 1997. november 1-jén életbelépett „A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” szóló XXXI. törvény nevesíti és szabályozza részletesen a 45-47 §-ban, valamint a törvényhez kapcsolódó végrehajtási utasításokban.

„Hazamentek” (összesen 59) jelzéssel láttuk el azokat az anyákat, akik intézetből való eltávozásukkor vagy azonnal magukkal vitték gyermekeiket (49), vagy eltávozásuk után szoros kapcsolatban maradtak velük, és 2 hónapon belül hazavitték őket (10).

„Csak kapcsolattartás van” jelzéssel illettük azokat az anyákat, akik nem vitték haza gyermeküket, de azóta is látogatják (18). Ezek a gyerekek nem kerültek ki a gyermekvédelmi szakellátás keretei közül. Sorsuk két irányba fordulhat. Az anyába „bevésődött” kötődés arra kényszeríti őt, hogy egyszer mégis hazavigye gyermekét. Addig is az anyával való rendszeres kapcsolat az intézetben élő gyermek számára nagyon fontos. Ha a kapcsolattartás végül is megszakad, fel lehet fogni kudarcnak is, de véleményem szerint munkánk ezekben az esetekben sem volt felesleges. A korai kötődés létrejötte befolyásolja a gyermek személyiségét, lehetőséget ad arra, hogy felnőtt korában is képes legyen tartós, szeretetteljes kapcsolatokat kötni. Annak ellenére, hogy szakmailag ezekben az esetekben is értelme volt munkánknak, a statisztikai felmérésben nem a sikeres esetek közé soroltuk őket, külön kategóriaként szerepelnek.

3. táblázat Gyermekek kora és státusza az intézetbe való bejövételkor

	Gyermekvédelmi szakellátás 0-1				0-1 hó	Átmeneti ellátás		3 év felett	Átmeneti 0-1		gondozás 1-3	
	1-12 év	1-3 felett	3 év hó	hó		1-12 hó	1-3 év		1-12 hó	hó	3 év év	felett
Hazamentek	33	7	6	3	3	6	4	6	4	2	2	4
Csak kapcsolat- tartás van	5	2	3	2		.			1	1	2	–
Kapcsolat- tartás sincs	24	1	–	–	–	–	–	–	2	–	–	–
Még gondozás alatt állnak	4	.	–	–	.	–	–	.	5	1	2	3
Összesen	66	10	9	5	3	6	4	6	12	4	6	7

A gondozott újszülöttek száma 81.

A „Kapcsolattartás sincs” kifejezés azokra az anyákra vonatkozik, akiknek gyermekét azóta már örökbefogadó családban helyezték el, vagy tudjuk, hogy változatlanul gyermekvédelmi gondoskodás alatt állnak anyai kapcsolattartás nélkül (20), édesanyjuk elhagyta őket.

A „Még gondozás alatt állnak” a jelenleg is intézetünkben tartózkodó anyákat jelzi (12). A felmérés adataiban szereplő százalékos megoszlás soha nem tartalmazza a „még gondozás alatt” álló csoportban szereplőket, őket csak szám szerint jeleztük, de nem „jósoltunk” arra vonatkozóan, hogy gyermeküket előreláthatólag hazaviszik, vagy nem.

Különböző szempontok alapján kigyűjtve az adatokat egyértelműnek látszik, hogy 3 fontos dolog befolyásolja az anya és gyermekének tartós kapcsolatát, együtt maradásukat.

1. Az anya személyisége
2. Családi háttér vagy egyéb segítség
3. Anya és gyermeke korai kötődésének kialakulása.

1. AZ ANYA SZEMÉLYISEGE

Az anya személyiségére a beutalás indokából, a beutaló határozat tényeiből és az anyával való foglalkozás során kialakult véleményünkből következtettünk. 1997. szeptember óta pszichológus segít az anyák személyiségének elemzésében, azon okok feltárásában és elhárításában, amelyek meggátolják gyermekükhöz való kötődésüket, az iránta való felelősségérzet kialakulását és annak folyamatos működését. Azóta ugrásszerű javulást érzünk munkánk hatékonyságában. Erről a munkáról és eredményeiről a későbbiekben számolunk be részletesen.

A beutalás okai általában multiplex jellegűek voltak. Az összehasonlíthatóság kedvéért kiemeltük a beutaló határozatban részletezett döntő indokokat, bár nem biztos, hogy valóban az is volt az igazi ok. A jövőben rendszeresen dokumentálni fogjuk, hogy véleményünk szerint mennyiben felel meg a gyámhatóság beutalási indoka a valós problémának. A gyermeküket hazavivő anyák 52,4%-a döntően szociális okból, vagy az élettársi/házastársi viszony megromlása, az élettárs/házastárs brutalitása miatt kerültek intézetbe.

Azok az anyák, akik támogatásunk ellenére végleg elhagyták gyermeküket, kiemelkedő számban személyiségi problémák, felelőtlenség, deviancia miatt kerültek intézetünkbe. Találtunk azonban pusztán szociális okból beutalt gyermeket, akit véglegesen elhagyott édesanyja.

Ugyanakkor a gyermekükkel együtt hazatérő anyák között is voltak személyiségükben sérült emberek, alkoholisták, szellemileg fogyatékosok. Nagyon foglalkoztatott minket az a kérdés, hogy ugyanazzal a fő okkal bekerült anyák esetében melyek azok a tényezők, amelyek döntően befolyásolják anya és gyermeke együtt maradását vagy a gyermek elhagyását. Úgy gondoltuk, hogy tennivalóinkat lényegesen meghatározó szakmai következtetéseket tudunk ezekből levonni.

A 7,5 év alatt gondozásunk alatt álló 12 fiatalkorú állami gondozott és 4 utógondozói ellátásban részesülő fiatal anya közül 8 hazavitte gyermekét és mindössze 2 hagyta el véglegesen, 2 anya tartja a kapcsolatot gyermekével, négyen pedig a felmérés pillanatában még intézetünk gondozottjai.

A sokrétű beutalási ok mutatja munkánk sokszínűségét. Másfajta gondoskodást igényelt az alkoholizmusa miatt gyermekét elvesztett, és megint másfélét a családon belüli szexuális bántalmazás következtében teherbe esett fiatalkorú anya.

Az anyák személyiségére és a gyermek állami gondozásba való beutalásának indoklására próbáltunk következtetni abból, hogy az anyának idősebb gyermekével (gyermekeivel) milyen a kapcsolata: korábban teljesítette-e anyai kötelességeit, vagy ezek a gyerekek is állami gondozásba kényszerültek, esetleg a család vállalta át gondozásukat és nevelésüket az anya helyett.

Egyértelmű összefüggést találtunk: annak a 14 anyának, aki gyermekét nem vitte haza (9 kapcsolatot tart gyermekével, 5 végleg elhagyta), már összesen 36 gyermekét az állam neveli, illetve 7 anya helyett a család vállalta magára a gyerekek gondozását, nevelését.

Zavarbajító volt azonban az a tény, hogy a gyermeküket hazavittek anamnézisében is találtunk 9, korábban állami gondozásba vett gyermeket, akik összesen 3 anyához tartoztak. Egyértelmű volt, hogy ezek az anyák „jó útra tértek”. Az nem jött szóba, hogy a gyámhatóság indokolatlanul és a gyermeket veszélyhelyzetnek kitéve engedélyezze hazamenetelüket, hiszen minden esetben mi adtunk róluk hazamenetelüket támogató véleményt, és minden esetben elegendő időnk volt az anya megismerésére. Ennek két oka lehetett. Vagy korábban indokolatlan volt a gyermekek állami gondozásba vétele, vagy akkor nem segített az anyának senki, és most elegendő segítséget kapott ahhoz, hogy talpra álljon.

4. táblázat
A beutalás
okai

	Hazamentek	Csak kapcsolat-tartás van	Kapcsolattartás sincs	Még gondozás alatt
Kizárólag szociális ok	22	2	3	3
Alkohol környezet	2	–	–	–
Anya	3	1	-	-
Felelőtlenség, személyiségi problémák	3	3	6	-
Fenti 3 együtt	1	4	3	1
Élettársi viszony megromlása	9	-	-	2
Gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló anya	8	2	2	4
Fogyatékos anya	3	3	1	-
Anya pszichiátriai betegsége	2	1	2	1
Szexuális bántalmazás	1	-	-	-
A fentiekből legalább 3	3	2	3	1

5. táblázat Anyai kötelességek teljesítése korábban

	Hazamentek	Csak kapcsolat-tartás van	Kapcsolattartás sincs	Még gondozás alatt
Anya nevelte összes gyermekét	52	7	8	8
Korábbi gyermekek gyermekvédelmi gondoskodásban	3 anya	9 anya	5 anya	3 anya
	9 gyerek	18 gyerek	18 gyerek	10 gyerek
Tágabb család nevel	2 anya	2 anya	3 anya	-
	2 gyerek	3 gyerek	2 gyerek	-

6. táblázat Anyák együttműködése az intézettel

	Együttműködő	Nehezen együttműködő	Nem együttműködő
Hazamentek	42	13	4
Csak kapcsolattartás van	6	8	4
Kapcsolattartás sincs	13	4	3
Még gondozás alatt állnak	9	3	-

Az anyák személyiségére, felelősségérzetére abból próbáltunk következtetni, hogy gyermekük érdekében milyen mértékben működtek együtt az intézet dolgozóival.

Az együttműködés fogalma alatt azt értettük, hogy az anya egyrészt mennyire tartja be a gyermeke gondozásával, nevelésével kapcsolatos kéréseinket, tanácsainkat, másrészt mennyire tartja tiszteletben az intézet házirendjét.

Az „együttműködő” anya megfogadta tanácsainkat, rendszeresen és jól ellátta gyermekét, a házirend szabályait betartotta, rendszeresen részt vett a foglalkozásokon, munkánkat segítette.

A „nehezen együttműködő” anya gyermekével kapcsolatos tanácsainkat többé-kevésbé tartotta csak be, de a lényeges dolgokban nem vétett gyermeke ellen, ugyanígy viselkedett a házirend szabályait illetően is. Nehéz volt együtt dolgozni vele, mert a megbeszélte foglalkozásokon rendszertelenül jelent meg, a megbeszélte dolgokat nem mindig úgy és akkor csinálta meg, ahogy kértük.

A „nem együttműködő” anya saját igényeit fontosabbnak tartotta gyermeke érdekénél és az intézet nyugalmanál, esetleges volt az, hogy gyermekét rendszeresen ellátja-e, vagy sem. Természetesen az utóbbi esetekben a gyermeket nem tettük ki anyja szeszélyeinek, ellátása nem szenvedett csorbát.

Az anyák 64%-a „együttműködő”, 26%-a „nehezen együttműködő” volt, csupán 10%, vagyis 11 anya tagadta meg a velünk való munkát. Feltűnő, hogy a gyermekeiket véglegesen elhagyó anyák közül (20) csak 3 nem működött együtt velünk. A 13, gyermekét véglegesen elhagyó együttműködő anya dokumentációnk szerint „látszólag szerette” gyermekét, kéréseinket engedelmesen teljesítette. Közülük 8 klasszikus dajkaszolgálatos volt, 1991-ben és 1992-ben éltek intézetünkben, csak szoptatták gyermekeiket.

2. CSALÁDI HÁTTÉR VAGY EGYÉB SEGÍTSÉG

Megnéztük, hogy milyen mértékben meghatározó a család, a gyermekvédelmi és az egészségügyi rendszer segítése.

Azt találtuk, hogy a gyermeküket hazavivő anyák többségét a saját vagy a gyermek apjának családja segítette (78%).

Közülük 5 esetben a korábban felelőtlen vagy éretlen, de gondozásunk hatására megváltozott anyát az unoka kedvéért fogadta vissza a család. A 3 fogyatékos és 2 pszichiátriai betegség miatt beutalt anyát úgy tudta felvállalni családja gyermekével együtt, hogy intézeti gondozásuk során minden gyermekükkel kapcsolatos teendőt megtanultak és kialakult kompetenciájuk.

Kevesebb anya vitte haza gyermekét csupán intézeti segítséggel (15%). Azokban az esetekben, amikor a gondozási idő olyan rövid volt, hogy az intézet érdemben képtelen volt segíteni és az anyák mögött nem állt segítő család, csak a beutalás indokolatlanságára tudunk következtetni (13,5%).

Végignézve a 109 anya dokumentációját, kétségbeejtő az anyák és az intézet legtöbb esetben „magányos” küzdelme. A gyámhatóság, önkormányzat, területi anya- és gyermekvédelmi szolgálat csupán 18 anyát segített a 109-ből. Ez a segítség is többnyire abból állt, hogy támogató véleményünket figyelembe véve elfogadták, elvállalták anya és gyermeke további gondozását a területen.

Elgondolkodtató, hogy az állami (gyermekvédelmi) gondoskodás alatt álló fiatal anyák közül mindössze egyet támogatott az öt felnevelő, előzőleg neki otthont adó intézet. A Gyermekvédelmi Szakszolgálat (GYIVI) viszont jelentős mértékben segítette munkánkat

Intézeti segítség alatt 1996 végéig következő törekvéseinket értettük:

1) Az anya minél többet legyen együtt gyermekével, és olyan mértékű kötődés jöjjön létre közte és gyermeke között, amely elegendő kompetenciája kialakulásához és ahhoz, hogy harcoljon érte.

2) Minél több információja legyen róla és a vele kapcsolatos feladatokról. Úgy érezzük, hogy ez önmagában sok anyának segített, de nagyon sok esetben kevés volt.

7. táblázat
Segítségnyújtás

	Hazavitte	Csak kapcsolat-tartás van	Kapcsolattartás sincs	Még gondozás alatt
Család	46	4	5	4
Csak az intézet	9	10	5	8
Előző gondozóhely	-	1	-	-
GYIVI	5	2	-	-
Túl rövid idő, intézet sem tud segíteni	8	4	6	-
Gyámhatóság, Önkormányzat	5	3	2	3
Védőnő, háziorvos	2	3	-	-
Gyermekjóléti Szolgálat	2	1	-	2
Fentiekből legalább 3	5	3	-	-
Fentiekből több	1	-	-	-

1996 őszétől szociális munkás, 1997 őszétől pszichológus is segíti munkánkat. Az intézeti támogatás fogalma azóta sokrétűbb és lényegesen eredményesebb: családgondozás, alanyi jogon járó jövedelmek garantált elérése, munka keresése, személyiségkutatás, személyiségi zavarok kezelése, konfliktuskezelő képesség javítása, önállóság és önbizalom erősítése. (Az alanyi jogon járó jövedelmek korántsem jutottak el minden jogosulthoz, a területi szakemberek sok rászorultat megfosztottak ezektől azáltal, hogy sem felvilágosítás, sem intézkedés nem történt bizonyos járandóságok megszerzése érdekében.) Csak jelentős segítséget, minimum három hónapon át tartó gondozást vagy legalább egy hónapig tartó intenzív családgondozást, egyéb szociális munkát vagy pszichoterápiát soroltunk ebbe a kategóriába.

3. ANYA ÉS GYERMEKE KORAI KÖTŐDÉSÉNEK KIALAKULÁSA

Munkánk eredményességét annak alapján vizsgáltuk, hogy hazamenetelük összefügg-e az alábbi kérdésekkel.

- 1) Az anya és gyermeke mennyi időt töltöttek együtt?
- 2) Együtt töltötték-e az első 6 hónapot?
- 3) Együtt töltötték-e az újszülött kort?
- 4) Milyen meghitt, személyes volt ez az együttlét?

5) Mennyi volt az anya illetve a gyermek beleszólása saját napirendjének kialakításába, életének megszervezésébe?

6) Mennyire alakulhatott ki az anya önállósága és felelősségérzete?

7) Van-e összefüggés a gondozás ideje és az anya gyermekéhez való ragaszkodása között?

Már 1993-ban arra törekedtünk, hogy anya és gyermeke minél több időt töltsenek együtt. Együttlétük meghittsége, az anya önállóságának és felelősségérzetének kialakulása azonban csak úgy valósulhatott meg, ha a gyermeket édesanyjával együtt csoporton kívül, közös szobában helyeztük el. Ezért összefüggést kerestünk a gyermekek hazamenetele és édesanyjukkal közös önálló életük lehetővé tétele között.

A következő táblázat kifejezései bővebb magyarázatra szorulnak, röviden részleteznem kell bizonyos szakmai fogalmakat és tevékenységeket.

A „nem is szoptat” kifejezés azokra az anyákra vonatkozik, akik újszülött gyermekük mellől 2 héten belül elmentek.

A „csak szoptat” kifejezés azt jelenti, hogy az anya meghatározott időben (3-4 óránként) bement a gyermekcsoportba gyermekéhez, megszojtatta, kicsit dajkálhatta, majd visszaadta a gondozónőnek. Szoptatási időn kívül az anya nem tartózkodott a szobában. Így az újszülöttjét szoptató anya megközelítőleg 8x30 percet, idősebb csecsemő édesanyja annyiszor 30 percet töltött együtt gyermekével, ahányszor az evett. Ha nem tudott szoptatni (márpedig ilyen körülmények között kevés anya volt képes sokáig szoptatni), el kellett távoznia az intézetből. Ez a gyakorlat 1992 végéig volt jellemző intézetünkre.

Az anya „gondozza gyermekét”: a gondozónők megtanították a csecsemő ápolására, gondozására, majd fokozatosan önállóan is csinálta azt, a csoport napirendjének megfelelő időpontokban. Lényegesen több időt töltött gyermekével, akár az egész napját is. 1993-tól 1995-ig ez volt a gyakorlat. Ebben a rendszerben az anyának a csoport napirendjéhez kellett igazodnia, csoporton belül ez másképpen megoldhatatlan lett volna.

Nemhogy lényeges kérdésekben, de még abban sem dönthetett, hogy gyermekét mikor és hogyan fürdesse, hogyan öltöztesse, mikor és mit adjon neki enni. A gondozónő felügyelete alatt csinált mindent, felelősége nem volt, nem kapott bizalmat, kompetenciája nem tudott kialakulni. E szakmai hiba felismerése miatt kezdtük el megszervezni azt, hogy az anyák és gyermekeik csoporton kívül, közös szobában, együtt és felügyelet nélkül éljenek.

„Együtt éltek intézetben”: azokat az anyákat és gyermekeiket soroltuk ide, akik a gyermek születése után közvetlenül kerültek a csecsemőotthonba, és a jelzett életkortól kezdve csoporton kívül, közösen éltek. Az anya felelőséggel tartozott gyermeke egészségéért és jólétéért. Anya és gyermeke közös gondozása ebben a formában 1995-től kezdve fokozatosan vált gyakorlattá, bár szórványosan már 1991-ben és 1992-ben is előfordult.

Először nagyobb, majd egyre kisebb csecsemőkorban költöztettük ki a gyermeket édesanyjához. („Együtt éltek intézetben 6 hónapos kortól stb.) Az anya megbízhatóságát illetően először bizonyítékot akartunk szerezni, csak azután „kapta meg” gyermekét, vagyis az anyák iránti bizalom még nem igazán működött. Ennek fontosságát felismerve és tudva az újszülöttkor kötődés szempontjából is nagy jelentőségét, 1996-tól kezdve anya és gyermeke újszülöttkortól kezdve együtt éltek, kivéve, ha az anya fogyatékosága vagy betegsége miatt képtelen volt ellátni gyermekét.

8. táblázat Gyermekek és édesanyjuk együttléte
hazamenetelükkel összefüggésben

	Hazamentek	Csak kapcsolat- tartás van	Kapcsolattartás sincs	Még gondozás alatt
Együtt éltek otthon is	18	3	-	3
Együtt éltek intézetben	15	3	-	9
újszülött kortól 1 hónapos	3	-	-	-
kortól 3 hónapos kortól 6	2	-	-	-
hónapos kortól	4	1	-	-
Anya gondozza	11	4	6	-
Csak szoptat	5	3	10	-
Nem is szoptat	1	4	4	-

9. táblázat

	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	Még gondozás alatt állnak
Felvett anya	10	11	9	10	17	17	19	16	12
Hazamentek	3	4	3	4	11	13	15	6	-
Hazameneteli ráta	30%	36%	33%	40%	65%	76%	79%	-	-
Együtt éltek otthon is	-	-	-	1	4	5	8	6	-
Együtt éltek intézetben		1			2	7	8	9	
újszülött kortól									
1 hó után	-	-	-	-	2	1	-	-	-
3 hó után	-	-	-	-	2	-	-	-	-
6 hó után	1	-	-	2	-	2	-	-	-
Anya gondozza	-	1	6	6	6	1	1	-	-
Csak szoptat	6	8	2	-	-	1	1	-	-
Nem is szoptat	3	1	1	1	1	-	1	1	-

Az „együtt éltek otthon is” azokat jelzi, akik szülés után hazamentek, otthon együtt töltötték az újszülöttkort vagy a kötődés szempontjából leglényegesebb első hónapokat, és csak ezután kerültek intézetbe. Ez egyben minősítette a beutalás okának súlyosságát is: kevés kivételtől eltekintve nem lehetett olyan nagy probléma, ha újszülöttként haza merték engedni a gyermeket.

44 anya élt együtt gyermekével a gyermek 6 hónapos kora előtt. Közülük 38 (86%) hazavitte gyermekét. Ez az összes gyermekét hazavivő anya (59) 64%-a.

26 anya csak gondozta csecsemőjét, vagy a gyermek 6 hónapos életkora után éltek együtt. Közülük 15 vitte haza gyermekét, ami a gyermeküket csak gondozó anyák 58%-át jelenti, az összes gyermekét hazavivő anya 25%-át.

A kizárólag szoptató anyák (18) 28%-a vitte haza gyermekét (5).

A gyermekük mellől 2 héten belül eltávozó, nem is szoptató anyák közül 4 véglegesen elhagyta gyermekét. Egy anya azért nem szoptatta gyermekét, mert otthon lévő gyermekeihez ment haza és hamarosan visszajött az újszülöttért is.

Ezek az adatok megfelelnek az egyes évek eredményességi statisztikájának.

Az anyák számát és gyermekükkel együtt történő hazamenetelüket abban az évben jelöltük, amikor gondozásuk elkezdődött. Például ha egy anya 1994 novemberében jött intézetünkbe, és 1995 márciusában távozott, azt az 1994-es statisztikában jelöltük.

Az 1991-92-es években, amelyek szakmai munkájára az volt jellemző, hogy az anyák csak szoptattak, a gyermekek hazavitelének aránya alacsony volt. 1993-tól kezdve az anyák közül egyre több gondozta is gyermekét, majd nagyobb csecsemőkortól együtt voltak. A hazameneteli arány emelkedett, 1995-ben duplája volt az 1991. évinek. Igazi kiugrást az 1996-os évtől kezdve látunk, ekkortól vált gyakorlattá anyák és gyermekeik korai együttélése.

10. táblázat
 A gondozás
 ideje

	<1 hó	1-3 hó	3-6 hó	6-9 hó	9-12 hó	12-24 hó	24 hó felett
Hazamentek	21	16	8	5	4	3	2
Hazameneteli ráta	21/10	16/5	8/1	5/1	4/2	3/1	2/1
Csak kapcsolat tartás van	6	3	2	2	-	4	1
Kapcsolattartás nincs	10	5	1	1	2	1	-
Még gondozás alatt állnak		2	5	2	-	2	1
Összesen:	37	26	16	10	6	10	4

Azok az anyák, akiknek gyermekét önmagában is komoly problémát jelentő okok (személyiségi problémák, alkoholizmus, fogyatékoság, pszichiátriai betegség vagy ezek együttese) miatt utalták be az intézetbe, csak abban az esetben voltak képesek gyermekük mellett kitartani, ha újszülött korától, de legalább az első 3 hónaptól kezdve együtt éltek vele. Természetesen ez alapvetően az anyán múlt. Ha a legkisebb hajlandóságot is észleltük arra nézve, hogy gyermeke mellett maradjon, mindent megtettünk annak érdekében, hogy kezdetben bizonytalan próbálkozását sziklaszilárd elhatározássá fejlesszük. Ez 44 anya közül 13 esetében sikerült. (A 44 anya és gyermeke sorsának alakulását a 4. számú táblázatban vastagon szedett számokkal jeleztük.) A kötődés, a csecsemőjével kapcsolatos kompetencia kialakulása, valamint ennek óriási élményt adó és önbizalmat keltő ereje tette képessé a fogyatékos anyát is arra, hogy képessége felett teljesítsen, ha gyermekéről volt szó. Ehhez azonban kellett az a bizalmat, megértést, önbecsülést és támogatást nyújtó környezet, amelyet igyekeztünk kialakítani.

Az elmúlt 7,5 év alatt az édesanyjokkal hazament gyermekek közül 2 került vissza a gyermekvédelmi szakellátás területére. Az egyik 1993-ban (édesanyja korábban csak szoptatta), a másik 1996-ban (újszülöttkortól együtt élt édesanyjával).

Fontosnak tartjuk a gondozás idejét. Ahhoz, hogy anya és gyermeke kötődése kialakulhasson és az anyákkal folyó szakmai munka is elérjen egy kívánatos színvonalat, idő kellett.

Azt néztük meg, hogy milyen időtartamú gondozási időhöz tartozik arányaiban a legtöbb, gyermekét hazavivő és a legkevesebb, gyermekét elhagyó anya.

Mint azt a számok is mutatják, a legeredményesebb a 3-6, illetve a 9-12 hónapig tartó gondozás, ami teljes mértékben megegyezik gyakorlati tapasztalatunkkal.

Az egy hónapnál rövidebb gondozási idő alatt szakmailag értékes munkát nem lehet végezni. A viszonylag magas hazameneteli arány felvet egy pár gondolatot.

1) Egy hónapon belül csak akkor mehet haza a gyermek, ha gyorsan található olyan megoldás, amely mellett az újszülött biztonságban van. Ha a probléma a beutalás után egy hónapon belül megoldható, miért nem történt meg az intézkedés már a szülés előtt? Ezt a kérdést vetem fel e dolgozat első oldalának 5. bekezdésében, a statisztika igazolja szakmai felvetésemet.

2) Ha a hazamenetel nem igényelt különösebb intézkedést, a beutalás indokolatlan volt.

3) Gyakran előfordult, hogy a beutalás után a család azonnal az anya és gyermeke segítségére sietett, sok esetben előzőleg nem is tudták, hogy baj van. Ebben a szituációban a katasztrófahelyzetek kivételével a beutalás elkapkodott volt. A gyermekért felelős területi szakember ugyanis nem kellő körültekintéssel oldotta meg a problémát, a számára legrövidebb és legkényelmesebb megoldást választotta ahelyett, hogy minden lehetőséget megvizsgált volna.

A 12 hónap feletti időtartamú gondozási idő szintén a területi munka hiányosságait jelzi. Az ilyen hosszasan gondozott anyák kivétel nélkül mind hajléktalanok voltak és hazamenetelük érdekében ennyi idő alatt sem történt semmilyen intézkedés. Sajnáltuk őket, tudtuk, hogy az anya hajléktalanként soha nem kapja meg gyermekét, és komoly esélyt láttunk arra, hogy gyermekétől elválasztva ismét elveszíti a talajt lába alól. Sajnos az önkormányzatok nem veszik figyelembe azt a tényt, hogy a szükségplakás olcsóbb, mint a gyermekvédelmi szakellátás többévi költsége, hiszen az „nem az ő pénzük”. (Nem is az övék, mindannyiunké.)

Ezt a kérdést elvben megoldja az új Gyermekvédelmi Törvény, a mindennapos gyakorlat azonban még nem igazodik ehhez.

A fenti elemzések során a következő szakmai következtetéseket vontuk le:

A gyermekvédelmi gondoskodásba kerülő gyermek saját családjába való visszakerülését nagymértékben befolyásolják a következő tényezők:

- 1) Az anya személyisége.
- 2) Családi háttér támogató ereje.
- 3) A gyermekért felelős szakemberek elhivatottsága, tudása és aktivitása.
- 4) Anya és gyermeke korai kötődésének és kompetenciájának kialakulása.

A családi háttér illetve egyéb segítség felkutatásához és aktivizálásához nélkülözhetetlen a szociális munkás. Az anya személyiségének ismerete, ennek birtokában történő megoldások keresése és a személyiséget torzító tényezők elhárítása csak pszichológus segítségével történhet meg.

Legalább ilyen fontos a gyermek anyával együtt való felvétele és közös gondozásuk, amely főleg az anyával végzett munkát jelenti. Ha munkánk sikertelen, „csak” egyvalaki nyert az ügyben. A gyerek. Addig is együtt volt édesanyjával, mégpedig életének azon szakaszában, amely személyiségfejlődésében, kapcsolatköti képességében meghatározó. Ezek a gyerekek mind testileg, mind értelmileg jobban fejlődnek, mint anya nélkül nevelkedő társaik, pszichés állapotuk pedig lényegesen jobb. Különösen a beszéd fejlődésében, az éntudat és a szocializáció kialakulásában, valamint egyéniségük megvalósítására való törekvésükben látható egyértelmű különbség, ha csoportban nevelkedő társaikkal hasonlítjuk össze őket.

Pszichológiai kísérletek igazolják, hogy ha térben elválasztjuk az anyát a gyermekétől, nem alakulhat ki az anya kompetenciája, önbizalma, felelősségérzete, fontosságának tudata. Tény, hogy anya és gyermeke kötődése, kettőjük kompetenciája sérül, ha közös életük első 6, vagy legalább az első hónapjában nincsenek állandóan egymás mellett. Nagyon fontos az időpont. Ismerve a közvetlenül a szülés utáni első három hétben, az anya szenzitív periódusában kialakuló, az újszülöttel való testi kapcsolat hatására létrejövő anyai ösztön fogalmát, arra kell törekedni, hogy az újszülött

életének ebben a szakaszában édesanyja mellett legyen. Még a jó szociális és társadalmi helyzetben élő, újszülöttjétől elválasztott anya is a későbbiekben más módon szereti gyermekét, ritkábban keresi a testi kontaktust vele. Kicsi az esély arra, hogy a bármely okból krízishelyzetbe került, vagy már az előzőekben személyiségkárosodást elszenvedett anya sérült kompetenciával, önbizalom és felelősségérzet nélkül képes legyen gyermekéért harcolni.

Az anyába vetett bizalom és a gyermek anyával együtt történő elhelyezése kérdésében a felelősség vállalása többször felvetett, nagy viharokat kavarázó probléma.

Felelősségünk természetesen van. Ha van választási lehetőségünk, mi a nagyobb felelősség? Biztonságos, de a csecsemő számára természetellenes körülmények között nevelni a gyermeket, miközben tudjuk, hogy elvettük tőle azt, ami számára a legfontosabb, vagy szoros kontroll mellett, jelentős biztosítékok beépítésével elősegíteni, hogy a természet (jól) tegye a maga dolgát?

Írta: Hegedűs Éva

AZ ISKOLÁSOK EGÉSZSÉGÉÉRT C. TOVÁBBKÉPZŐ TRÉNING BEMUTATÁSA

Az Országos Csecsemő és Gyermek egészségügyi Intézet (OCSGYI) a Világbank támogatásával kifejlesztett egy továbbképző tréningprogramot azon szakemberek számára, akik munkájuk során a gyermekek testi-lelki-szociális egészségét őrzik, védik. A program kidolgozásában, majd kipróbálásában ifjúsági védőnőként alkalmam volt részt venni. Igyekeztünk minél szélesebb szakmai körre kiterjeszteni a tréninget, ezért örülök a lehetőségnek, hogy az információ eljut a cikken keresztül a gyermekvédelmi szakemberekhez is.

A továbbképző tréning fejlesztői orvosok, pedagógusok (óvoda, általános és középiskola), gyógypedagógusok, védőnők, pszichológusok, közegészségügyi és gyermekvédelmi szakemberek (kb. 20-25 fő) csoportmunkában, komplexen végeztük ezt a feladatot.

A fejlesztés során jöttünk rá, hogy szakmánk különbözőségénél fogva mennyire eltérően értékeljük az adott problémákat, így először is a közös hangot kellett megtalálnunk, s a tréning kidolgozását részfeladatonként, kisebb csoportokban kellett megoldanunk. Ezáltal módszertani gyakorlatot is szereztünk a csoportmunkában, és a konfliktuskezelésben is.

Két évig tartó munka után megszületett a végleges program a szakmai forgatókönyvvel, amelyben a különböző, naprakész információkat nyújtó előadásanyagok mellett a csoportkohéziót erősítő gyakorlatok egész sora szerepelt.

Az első tréningre Budapesten került sor, ahová a különböző szakterületek prominens képviselőit is meghívtuk, más egyéni jelentkezők mellett. Az egészségügyi főiskolák módszertan, pedagógia oktatóit, a Fodor József Iskola-egészségügyi Társaság képviselőit, a MAVE Ifjúsági Védőnői Szakmai Műhely képviselőit, olyan pedagógusokat, akik már most is együtt dolgoznak az iskola orvosával, védőnőjével.

A felsorolt szakemberek feladata volt a tanfolyam folyamatos monitorozása és értékelése. Azt feltételeztük, hogy minden jól megy majd, hiszen percre pontosan kidolgozott tematika készült, az előadókkal többször történt egyeztetés, teltház volt, de különféle okok miatt – időcsúszás, betegség, időjárási nehézségek, bár legtöbbször azért, mert a hallgatók igényelték az adott téma részletesebb megbeszélését stb. – a tréningtematika 20-30 %-ára nem került sor.

A második kurzus színhelye ismét Budapest volt. Kényelmesebb helyiséget választottunk, hiszen egy egész hetet töltöttünk el együtt, összezártan, szigorú szakmai programmal, egyéni aktivitással, munkával, persze néha játszottunk és videóztunk is. Ez a tréning már sokkal jobban sikerült, s a résztvevők visszajelzései is ezt igazolták.

A harmadik képzés különleges volt, mert vidéki kollégák szervezték meg helyi előadókkal, és a résztvevők is a régió szakemberei voltak. A trénerek dolga abban állt, hogy módszertani segítséget nyújtottak és koordináltak.

A negyedik tanfolyam várhatóan ismét Budapesten kerül megrendezésre az őszi folyamán, s reményeink szerint még ebben az évben az ötödik is, egy újabb régióban, vidéken.

Az elmúlt három tréninget 75 fő végezte el sikeresen, akik oklevéllel tértek haza. Az arányokat tekintve átlagosan 20 % pedagógus, 10 % egészségnevelő, 35 % orvos és 35 % védőnő. Az átlagból ugyan nem tűnik ki, de javuló a pedagógusok aránya a résztvevők között.

Érdekesnek és a továbbiakat tekintve hasznosnak tűnt, hogy az első tréning résztvevői közül egy orvos és egy védőnő a második alkalommal mint „tréningasszisztens” vettek részt – segítettek a csoportmunkát, és szakmailag irányították a résztvevőket –, segítve ezzel a tréner munkáját, a

tanfolyam sikerét. A harmadik tréninget pedig azok a szakemberek szervezték meg, akik szintén résztvevőként voltak jelen a második alkalommal. Ők szintén a képzés segítőivé váltak.

A továbbiakban a tréning célját, célcsoportjait, szakmai tartalmát és formáját mutatom be:

A tréning céljai:

- az iskolában együtt dolgozó, különböző szakemberek szemléletváltozása, együttgondolkodása,
- kommunikáció, az együttműködés jelentőségének növelése, elfogadtatása,
- a „problémaorientált” gyakorlati tevékenység szorgalmazása,
- a prevenció, a rendszeres napi, iskolai tevékenységbe építhető egészségnevelés fontosságának elfogadtatása,
- többletismeret, jártasság és módszertan megszerzése, illetve fontosságának felismerése,
- a felelősség hangsúlyozása a gyermekek egészséggel kapcsolatos magatartásának befolyásolásában,
- a résztvevők szembesítése a saját gyakorlati tevékenységükkel, annak hatékonyságával, illetve hiányosságaival.

Összegezve: a 3-18 éves korosztályt ellátó iskola-egészségügyi szolgálat tevékenységének korszerűsítése.

A tréning célcsoportjai:

Az iskolát ellátó házi gyermekorvosok és főfoglalkozású iskolaorvosok.

Az iskolát ellátó körzeti védőnők és főfoglalkozású iskolai, ifjúsági védőnők.

Pedagógusok, óvodapedagógusok, egészségnevelők.

A tréning időtartama és formája:

A képzés egy hétre, 40 órára tervezett, bentlakásos formában.

A tréning tematikai felépítése:

A továbbképző tréning kötött forgatókönyv, amely megfelelő helyi szakemberek képzése után a tréning reprodukálását teszi lehetővé.

A program tematikája 8 nagy téma köré csoportosítható, ami a kurzus alatt megfelelő módszertani irányt követ:

- A 3-18 éves korosztály egészségi állapota és egészségügyi ellátási szükséglete.
- A gyermek egészsége és a környezet. A környezettudatos magatartás jelentősége (az iskola tárgyi környezete, iskolai higiéne).
- Krónikus beteg gyermek az iskolában.
- Az iskola, mint pszichoszociális környezet. A gyermek- és serdülőkori magatartás. Mentális problémák és a segítségnyújtás.
- A speciális szükségletű gyermek integrált nevelése.
- Az iskolások egészségértéke, egészségmagatartása (az összefüggő tényezők ismerete és gyakorlati hasznosítása).
- Napirend, mozgás, tömegsport (fittség, eltérő testnevelési szükségletek).
- Az egészségnevelés lehetőségei az iskolában.

A képzések során csoportgyakorlatokat, különböző csoportalakítási módszereket használunk, így a résztvevők mindig más-más csoportban végzik a feladatukat. A csoportgyakorlat jó módszer arra, hogy a résztvevők jobban megismerjék egymást, illetve a szakmai hozzáállásukat, kompetenciájukat összehasonlíthatják a munka során.

A résztvevők gyakran kapnak egyéni feladatot. A megoldás és a résztvevők előtti referálás ugyan nehéz feladat, de a többiek részéről adott pozitív megerősítés szárnyakat adhat a még nehezen megnyíló embereknek is.

A tréningelőadások – amennyire lehet – interaktív módon zajlanak, felkért előadókkal, gyakorlati bemutatókkal.

A kerekasztal, mint módszer egy-egy nagy téma köré épül, 3-4 előadó és a tréningrésztvevők alkotják. A módszer hatékonynak bizonyul, hiszen a kerekasztal során beszélgetés, vita, esetismertetés, tapasztalatcsere, megoldási stratégiák kidolgozása történik.

A konzultáció, mint módszer már ismert az egészségügy területén. Az iskolában megoldásra váró, elsősorban pszichés, pszichoszociális problémák esetén sokszor a pedagógusok vagy az iskola-egészségügyi team sem tudja, milyen módszerrel, hogyan oldja meg az adódó problémákat. Ilyenkor hívható segítségül a külső szakember, aki esetmegbeszélő konzultációt tart.

A tréning mentálhigiénés blokkjában bemutatjuk ezt a módszert, egy gyermekpszichiáter segítségével. Az esetek összegyűjtése a résztvevők feladata. Munkájuk során megtörtént eseteiket mutatják be.

A csoportjáték célja többek között az, hogy a tréning elején a résztvevők egymással megismerkedhessenek, szorongásuk, feszültségük oldódjon, a későbbiekben pedig a felfrissülés, a pihenés eszköze lehet a játék. A tapasztalat azt mutatja, hogy szinte kivétel nélkül, korra, nemre való tekintet nélkül szeretünk játszani, felfrissít, új erőt ad mindenkinek.

A tréning során más célja is van a játéknak, mint módszernek. Olyan csoportjátékokat mutatunk be, melyek az iskolában a gyerekekkel is eljátszhatók, és ezáltal számukra fontos „üzenetet” adhatunk. A játék során szinte észrevétlenül készségszintre emelhetjük bennük ezeket a fontos üzeneteket.

(Például be lehet mutatni játék formájában azt az általános igazságot, hogy az emberek nem csak jók vagy csak rosszak, hanem mindkettők lehetnek egyszerre. Ezért ne ítélkezzünk rögtön az emberek fölött, mert így fontos embereket veszíthetünk el, ellenkező esetben pedig megnyerhetjük őket.)

A tréning módszertana kiegészül elektronikus oktatástechnikai eszközökkel, melyek segítik, színesítik, látványosabbá teszik a feladatmegoldásokat, biztosítják a könnyebb érthetőséget. Alkalmazunk írásvetítőt, diavetítőt, videót, számítógépet.

A tanfolyam során gyakorta használunk kérdőíves módszert, mely folyamatosan jelzi a hallgatóság véleményét, észrevételeit. Ezeket a véleményeket figyelembe véve korrigáljuk a tréningprogramot.

Végezetül a tréning várható eredményeit és a résztvevők véleményét mutatom be az egész hetes kurzusról.

Ami várható eredmény:

- Az oktatási-nevelési intézményekben várható egészségügyi tevékenység újraértelmezése, az ehhez szükséges szemlélet és gyakorlat elsajátítása.
- A naprakész, korrekt ismeretek megszerzése, és a folyamatos önképzés igényének felkeltése.
- A gyermekek érdekében a különböző társszakmák közötti kommunikáció fejlődése, az együttműködés elfogadása.

A tréningről a résztvevők véleményét – néhány, írásban feltett kérdésre adott válaszaik alapján – is bemutatom:

Hogyan változtak az érzéseid a tréning során?

Először úgy éreztem, hogy

- túl fárasztó lesz, na ez is egy továbbképzés
- jól döntöttem, mikor jelentkeztem
- nagyon fáradt vagyok
- kíváncsisággal és várákozással jöttem

Később úgy éreztem, hogy

- javult a véleményem, jól döntöttem, hogy eljöttem
- érdekfeszítő, tudásvágyamat kielégítő a tréning
- egyre felszabadultabbnak éreztem magam
- egyre jobban éreztem magam

Végül

- nagyon jól éreztem magam
- sokat tanultam, több szakmai információra tettem szert
- nagyon tetszett, kiváló volt
- kicsit elfáradtam
- nagyon hasznosnak találtam
- kinyíltam, megnőtt az önbizalmam

„Az Iskolások Egészségéért” továbbképző tréning újszerű, posztgraduális képzés az iskola-egészségügy területén, bevonja a társszakmák tudását és tapasztalatát, illetve korszakalkotó abban a minőségében, hogy reprodukálható bárhol, ahol megvannak az adott szakemberek, és van érdeklődés a tréning iránt. A szakmai segítséget az OCSGYI trénerei biztosítani tudják az ország egész területén. Képzők lehetnek azok a szakemberek is, akik már elvégezték és oklevéllel zárták a tréninget.

A továbbiakban a legfőbb feladatunk a tréning akkreditálása a védőnők számára, mely már folyamatban van. Bízunk abban, hogy a jövő esztendőben is folytathatjuk, s minél több szakember – védőnő, orvos, pedagógus – végezheti el sikeresen a továbbképző tréningünket.

A gyermekvédelmi szakemberek egyre komplexebb munkát végeznek az oktatási intézményekben is, ezért a tréning fejlesztői szeretnék ezt a továbbképzést számukra is elérhetővé tenni. Ezt a törekvésünket támasztja alá az a tény, hogy a tréning szakmai forgatókönyve már tartalmaz egy figyelemfelkeltő szakmai tájékoztatót, mely a gyermekorvos és a védőnő szerepét és feladatát összegzi a gyermekbántalmazás és elhanyagolás esetén.

A jövőben jobb, hatékonyabb együttműködést kívánunk elérni a tréningen keresztül azon társszakmákkal, amik az „iskolások egészségéért” érzik magukat fontos, felelős szakembereknek.

A program folytatásáról az újságban fogunk tájékoztatást adni.

Írta: Horváth Balázsné

BESZÁMOLÓ A XI. KERÜLET ANYATEJES NAPRÓL

A szoptatás fontosságára az Egyezmény a Gyermekek Jogairól című ENSZ-okirat és az ennek nyomán 1990. augusztus 1-jén született Innocenti Nyilatkozat is felhívja a figyelmet. Ez utóbbi elfogadásának napján ünnepeljük az Anyatej Világnapját.

A XI. ker. albertfalvai védőnők már hatodik éve emlékeznek meg az Anyatej Világnapjáról. Idén azonban szeptember 11-re halasztottuk az ünnepséget, abban bízva, hogy ekkorra a családok már hazatértek a nyaralásból.

Minél hosszabb időn keresztül tudja egy édesanya megadni csecsemője számára az anyatejet, nemcsak táplálékát, hanem a hasonlóképpen fontos testközelséget is biztosítja számára. Együtt örültünk, hogy egyre többen képesek már erre. Köszöntöttük az anyatejet adó és egy évig szoptató édesanyákat.

Előadóink – szülész, gyermekgyógyász, fogorvos, dietetikus, gyógytornász – saját szakterületük felől közelítették meg a problémát. Mindenkinek tudtak valami személyreszólót, biztatót mondani.

A védőnőknek céljuk és feladatuk a szoptatás népszerűsítése és támogatása mindennapi munkájukban, de ilyen hangulatos összejöveteleken is. Erre most igazán jó lehetőség nyílt, hiszen sok fiatal család érkezett együtt, de jöttek várandós kismamák is férjükkal, barátnőikkel, nagyszülőkkel.

Az érdeklődők nagy száma már az első alkalommal, 1994-ben is meglepett. A rendezvényre valószínűleg szükség van, hiszen évről évre egyre többen jönnek el. De ezt az igényt igyekszik kielégíteni a már régóta nagy sikerrel működő szoptató anyák klubja, a várandós anyákkal szervezett időnkénti beszélgetések, valamint a jövőre beinduló baba-mama összejövetel.

Minden évben igyekszünk – szponzoraink bőkezűségétől függően – megajándékozni az édesanyákat, a gyerekeknek apró meglepetéseket adni, és a megjelenteket megvendégni. A visszajelzéseket megköszönöm, és a következő rendezvény szervezésekor figyelembe veszem.

Abban bízom, hogy aki várandóssága alatt eljött egy összejövetelre, látta a sok egészséges, aranyos csecsemőt és kisgyereket, hallotta az előadásokat, tapasztalatokat gyűjtött, nagy lelkesedéssel fog készülni a szoptatásra a párjával együtt. S talán ezzel a rendezvénnyel sikerült hozzájárulni, hogy egyre többen megértsék az anyatej és a szoptatás fontosságát is.

Írta: Bellér Ágnes

CSILLAGVIRÁG

Amíg a kapu nyitva van, becsaphatom magam után, elég, ha a megbeszélte jel szerint két rövidet koppantok, s máris kitárul. Amíg tudom, abban a házban látogató sokáig nem leszek, de a címre írt leveleim megérkeznek, mint fehér lepkék, lágyan lebegnek, mielőtt leesnek a nyíláson át a fényesen feszülő padlóra. Amíg a kapu birtokolható kulcsra nyílik, lehetek boldog és lehetek boldogtalan, a folyamatosan guruló élet minden bánatát és bűnbocsánatát élvezhetem. A végérvényesség csak látszat, s akár a délibáb, feltűnik, szikrázik, elbűvöl, és mint a suhanó gondolat, elenyészik, mielőtt utánakapnék, hogy magamhoz szorítsam, elátkozzam.

Ülök a hideg szobában, rossz a kedvem, vagy haragszom éppen, mert elfáradtam a hiábavaló kiáltozásban, vagy csak hagyni akarom a másik létezését azon a másik vonalon, ahol nélkülem egyensúlyoz, akár a kötéláncos, megbillen, s az égre néz, mert tudja, a föld nehéz, s nem áll lent senki, hogy felfogja a zuhanást. Talán találkozhatnánk még, mi ketten... De a kimondott szó elpazaroltatott, a lélek mélyén alszik a megértés, csontba mar a vágy, hogy felejtsek mindent, a bánat várhat, minden szomorúság mögött ott lapul a vágy – a lehetett volna szép ígérete.

Beszélek életről, halálról, oly könnyedén, ahogy az élet áramlik belém. Játsszom, szörnyű szerepeket, kijelentem: semmit sem kérek, s nincs emléke annak, hogy ma még élek. A bánat fia, a fájdalom engem is elér, mert nem hiszem, hogy a kaput előttem bezárta a mindenek felett uralkodó fényes hatalom. Szembe szállni vele képtelenség, tört dobní felé eltévesztett röppálya. Nem bánom, nem és nem, dacolok és harcolok, nem vallom be, hogy fáj nagyon, konokul elhallgatom, a gyűlölet tüzével fölégetem magam körül mindazt, ami még élni, lélegezni tud. Bosszú ez a gyengeségért, amit egyszer és mindenkorra bejegyeztél az örök könyvbe, nem hagyva időt jóvátételre.

Évek, keserű és fájdalmas évek, haragtól duzzadok, fekszenek egymáson, fészkelődnek, dühöm ostorával gyilkolom őket, s vádollok, mert hiábavalóvá tettél mondatokat, örökre elvéve tőlem a jogot, hogy egyszer kimondhassam a szót: szeretlek. Mintha szégyen lenne, mintha gyengeség, sötét barlang, párás szendesség.

Áldalak is, mert tanítottál, megérezzem magam is a céltalan áldozatvállalást, istenem, hogyan átkozhattál, amikor ki tudja miért, mégis elfogadtál.

Mint gonosz örökséget, megkaptam én is, hogy megértselek téged, felismerjem: tiltakozik a vérem, szétfoszlik az emberségem, távolságtartó harag marad, s az akarat, hogy ledöntsek piadestálakat.

Mégsem voltunk ugyanazok. Mások voltak az indítóokok, olyan másképpen és mégis ugyanúgy játszotta végig a sors az ezerszer megírt forgatókönyvet.

Húsvét. Zúgtak a harangok egy régmúlt időben, s zúgnak ma is, hangjuk magas felhőben kondul, míg szívem nem bolondul, verve a múlt minden átkozott hangját, magakelletően nyújtja a karját az április. Hogyan is felejthetném akkor és itt, hogy koszorúvá tágulhatnak szemeink, a megőrzés és elvesztés között a lelkem elpusztult és felöltözött, készen az újabb vándorlásra. Nem gondolhatok másra, csak a feladatra, mennem kell, újra másik harcra, tudva, hogy megérkezik a másik húsvét.

Veled voltam, véletlen varázs, a sorsom ide-oda ráz, néztem, ahogy fénytelen szemed tükrét foszló foncsor töri meg. Néztelek, s te vitatkoztál, bántottalak, nem bántottál. Néztelek, nem vettem észre, költözni készülsz más vidékre, megfagytak benned régen a szavak, tudta, már nem marad idő kimondani egyiket sem, én pedig nem adtam kezem, hogy kiségitselek ugyanabból a kútból, amelybe újból és újból belerántottál magad után.

Nem tanítottál te semmire, gonosz, önző asszony, csak arra, semmi se maradjon belőled és belőlem, nem tanítottál semmire, csak a tisztességre, nem akartad, hogy a magad képét lássad bennem, tiltakoztál, elhajtottál, mint a sánta birkát a nyájból, az eszed és a szíved a fényes úton is vádol: a

vérem hajtott, az idegen, még ma sem tehetem meg, utat találjak két anya közt, de azt mondom várhat a nagy kiegyezés.

Félelem és esdeklés mesgyéjén ordítani lenne kedvem. Tudnom kéne, hívtad-e a halált, aki réges-régen vigyorogva várt. Milyen rafináltan vagy bosszúálló, milyen fájó és értelmetlen kutatnom utánad, hiszen már nem vagy, csak egy kósza felhő, s nem hiszem, hogy felnő belőled a tisztító zivatar.

Haragszom, haragszom rád, nem akarom tudni, milyen voltál, de látlak, látlak, s megölöd az éjszakákat.

Dördült a kapu, mert becsaptad magad után, s elfelejtetted a lábtörlő alá tenni a kulcsot, nem engedted, hogy beszéljek veled, s nem tettél fel te sem kérdéseket. Nem kértél választ s nem kértél támaszt, nem voltál kíváncsi, vajon valaha, magamra maradvá könyörögtem-e azért, ha már elátkoztad a vért, legyen végérvényes a gyötrelmem, ne maradj velem, inkább halj meg már, halj meg már, anyám.

De nem kérhetek már bocsánatot, meg sem bocsáthatok. Aláhúztad az állítmány nélküli mondatokat, cselekvéssé tetted azt, ami után már nincs történés, elvetted a színt, s nem adtál másikat, lilán, mint az erőszak ragozódnak tovább és tovább a nappalok és az éjszakák.

Elutazom Debrecenbe, s hagyom, hogy először te menj be a nagy kertbe, ahol a csönd a takaró. Látom a sűrű fényeket, a rámkényszerített életet, nincs menekülés, sorsul jutott, és örökségül. Végül beletörődöm, mert nincs a földön más mintám, a hintám le és föl halad, míg kötele nem szakad.

Tűz van, lángolás és bűn, felnőtt árvaság, sírás nem könyörül. Ha hallanád se ordítanék, s kápolna híján a könnyek íján nem indul vessző, fájdalmat elmetsző, hogy eltaláljon téged a tájon, ahol már nyugalom arat búzavirágokat.

Mikor omlanak le a falak, a haragból építettek, ha rám hárítasz mindent? Mit tudhattál az utolsó órán, túl tórán és katekizmuson? Minden egyetlen szón bukott el, a ki nem mondhatón, az akaraton, hogy hallani akartad. Hívj édesanyádnak, mondtad, s nem láttad, ott a gát, mert bár kellett volna a szó és az érzélem, nem hagytad meg nekem az ösztönös odaadást. Rám akasztottad a tudást, hogy szerethettem volna mást, s mint egy fényes gálát, követelted tőlem a hálát, vidám táncot akartál, halálig, az eszméléstől a vágyig, azt akartad, fordítsak hátat annak a láznak, ami keresné és kutatná a nőt, ki mint egy szakadt keszkenőt, eldobott engem, de te elkapta...

Hogyan léphettem volna át két édesanyát és két világot, hatévesen! Megmutattad, erős az átok, én ma is csak várok, reménytelen. Nincs jel, s nincs csoda, miért is figyelnék oda, amikor egyszerre harcoltatok – nem értem, miért nem értem – csak a szóért, s hallanotok nem volt lehetőség.

Összecsaptatok, mint két szarvasbogár, páncélotok sérült, s nem láttátok, hogy rémült a szenvedésem. Hagytátok, hogy körbefonjanak az álmok, hogy tévedjek, ne lássak tisztán, bukdácsoljak számtalan hibán, engedtetek, tévelyegjek, idegenekben szédelegjek, legyek esendő és kegyetlen, mert szerettem és szerettem, lángolón és eszméletlen, nem volt alap és nem volt cél sem. Hogy mégsem haltam bele, az nem az anyák érdeme.

Minden lehetséges jó, magamhoz fordítható elbűvölt, s nem vettem észre, miként üvölt a farkasok hada, úgy adtam oda magam és agyam, hogy nem kértem érte semmit. Nem tanítottatok meg az adok-veszek törvényére, nem tudtam, szeretetlenségért cserébe senki sem adja szívét és lelkét, sírni sem neveltetek, nem remélhetek már feloldozást. Panaszkodni kéne, zokogni, hogy forrjon a vére az idegennek, forogni, forogni végre egy boldog táncban, talán nem késő még, míg az örökség rám nem terpeszkedik.

Erem sincs már, csak alázat, s fáznak a gondolatok. Amikor a szemérem dombja lekaszált rétté lesz, s nincs több kirándulás, a tűz elhamvad és nem marad más, mint megalkudni s könyörögni, segítsetek, mert ágyatokban alszom és ott halok meg.

Bocsássunk meg egymásnak. Te nekem, én neked, ti mindenkinek. A kapu bezárult, én kint maradtam, anyáim közül az egyiket fém asztalra tették, s rátarti testét késekkel szabdalták, belesve a titkos világba, ahol bezárva tartotta mindazt, ami örömet és vigaszt jelenthetett volna, míg az élet vígan lépked. Nyüsztettek a sejtek, s könyörögtek, nem volt már véleményed, s erőd sem, hogy

ellenállj. Beacsaptál engem, s elvetted magadtól a lehetőséget, én itt, te ott, s nem tudhatod, az el nem küldött üzenet hogyan menthetett volna meg.

Milyen egyszerű, milyen ostoba mindez! Ki ígérte, minden jó lesz, kenyeret hajíts, ha követ dobnak, vigasztald a zokogókat, s arcod útvesztőiben meglapul a kegyelem.

Nem akarok sírköveket, a föld pergését, sós könnyeket. Harcoltam, de nem akartam, a bűnöket elkövettem, előttem volt az út, de ki akar egyszemélyes háborút? Kemény lettem, ónkemény, másnak kiosztott szerepeket élek, május első vasárnapján összefolynak a képek, két arc feszül fáradt karomra, az egyik mosolya földbe ágyazott, a másik sokáig várakozott.

Felnőtté kell válni ahhoz, végre megértsem, neked sem volt könnyű. Micsoda kín, micsoda harc dúlt, míg hagytam, megérintsen engem is az idegen vér, halljam, ahogyan kér, hozzáérjek, odabújjak, sugdossunk egymásnak újat, igazi, édes titkokat. Még mindig a szégyen éget, ha kimondanám, szeretlek téged, éjszaka menetelnek a rémek, arcuk fehér, testük akár a kőd.

Felhők között járom lábnym nélkül az utam. Vágyom rá, hogy ölbe vesznek, simogatnak és szeretnek, képes legyek rásimulni, sós könnyekkel újra sírni ötven évet.

Sosem lesz így.

Bőröm bő lett, agyam fáradt, s haragszom, mert várat magára a béke. Amit adtál, az a halál, az átok, hogy elveszítsem a lehetőséget, majd nem a félelem járja táncát a véreérén.

Húsvét. Ha zúgtak a harangok, mér csak te hallod, üzeneted tükröd őrizte meg, istentől kértél bocsánatot. Mintha nem mérted volna fel, aki haragból távozik el, hozzáférhetővé teszi minden keserű titkát. Rám hagytad meddő tested, a tárgyat, a sosem érzett vágyat, örülték, hogy kiléphetsz abból az űrből, amelyben dagonyázni kényszerültél. Hol vagy most, ki ítél feletted, hogy megengedted, mert átültetted a hiányod érzeteit?

Süt a nap. Fénye van. Melegíthetne is, de nincs kiút, bezártad az egyetlen kaput, amelyen át megérkezhettem volna én is.

A másik, az édes, már régen nem éhes emlékekre. Isten megszánta, dédelgette, hagyta, felejtse, falat épített köré. Szembenéztem romló tükrével, az arcom hullámszórt-vergődött ott, de nem volt semmi, mit felfogott volna látványomból. Hol vannak hát a győztesek, a közönségesek, a szenvedők, a büszke nők? Aszott testben tévelyegnek, halálukkal mételyeznek, megmérgeznek, föld alatt és fölött.

Amíg fű nőtt, letakartam a tükröt egy könnyű, zöld kendővel. Sejtelmes álom fénylett át a fátylon, én nem temetek. Mivé lettél, mivé lett minden, értékrendem félrebillen, s látom, amint elkened a rúzszt a szádon, uralkodni vágyva a halálon, alkalmatlan az anyag, amelytől katlan tűzre fakad, mit is törődnél ezzel, mikor különös kegyel karját nyújtja feléd az Isten? Csend. Legyen csend!

Cseng-bong a szó, fehér, csillagszirmú virágot gondolok most neked, egyetlen, törékeny szálat, csillagkönyvel üzenem, szeretlek téged, de mindebből már csak égető fájdalom éled, visszavonhatatlanul.

Írta: Büki Péter

EGY SÉRÜLT GYERMEKNEK ROPPANT FONTOS, HOGY TUDJA, VAN BIZTOS OTTHONA

Baljer László és felesége, Etelka a Bicske melletti Újbarokon élnek 1982 óta. Elfogadta, befogadta őket a zárt, alig néhány száz lélekszámú sváb közösség, s ami még meglepőbb, hogy „telepes” létükre megbecsüléssel nézik munkájukat, ahogy fogyatékos gyerekeket nevelnek.

A házkörüli munkák úgy adódtak, hogy csak Etelkával tudtam beszélni, Lászlóval csupán az autóban és akkor néhány szót, mikor körbevezetett az aprónak nem mondható gazdaságon.

– Mikor hallottak először a nevelőszülőségről?

– Én a nevelőszülőségről már gyerekkoromban hallottam. Egyedüli gyerek voltam, midig szerettem volna testvért. A városmajori iskolába jártam, ahová sok diák a közeli Kaffka Intézetből járt be. Édesapám meghalt, s a '60-as években édesanyámmal szóba sem álltak, hogy az intézetből kiadjanak neki gyereket nevelésre. Ennek ellenére patronáltunk gyerekeket. Minden hétvégére hívtunk intézetis gyereket. Ekkor oltódott belém a gyerekszeretet, ezért is mentem ilyen pályára, s lettem szülész és gyermekápolónő. Később, mikor a férjemmel már több saját gyerekünk nem lehetett egészségügyi okok miatt, úgy döntöttünk, hogy örökbefogadunk.

– Mikor került sor az örökbefogadásra?

– 1988-ban hoztuk el örökbefogadási szándékkal az első kislányt. A papírjai öt év alatt rendeződtek.

– Mikor döntöttek úgy, hogy még nevelőszülők is lesznek?

– Úgy hat évvel ezelőtt kapcsolatba kerültünk a Fehér Kereszt Alapítvánnyal, ott szerveztek a nevelőszülőségre felkészítő tanfolyamot. Az 180 órás volt.

– Most pedig a Gyermekvédelmi törvény után a FIKSZ képzésben is részt vettek.

– Igen, a FIKSZ alapprogramot mindketten elvégeztük. A férjem folytatja, s beiratkozott a 300 órás képzésre is.

– Úgy tudom, hogy fogyatékos gyerekeket nevelnek. Miért éppen fogyatékosokat?

– Ezt nagyon nehéz megfogalmazni. Én nagyon megszállott vagyok, azért is mentem át annak idején gyerekosztályra dolgozni. Ott ugyanis a gyerekeknek olyan mérhetetlenül nagy szükségük van arra, hogy valaki megértse őket és mellettük legyen a bajaikban. Úgy érzem, ezt elég jól tudtam csinálni.

Amikor az első kislányt örökbefogadtuk, tudtuk, valami problémája van. Nekünk ennek ellenére ő kellett. Hosszú nehézségek érában kiderült róla, hogy autista.

Később kezdtük úgy érezni, egyedül van a családban – a fiaink ugyanis már nagyok voltak, közel húsz évesek, akiktől nem várhattuk el, hogy babázzanak. Ekkor vetődött fel, hogy fogadjunk örökbe még egy gyereket. Amikor ezt a kérésünket hivatalos helyeken előadtuk, kinevettek bennünket. „Mit képzelünk mi? Három saját gyerekkel, egy örökbefogadottal, és mi még egyet akarunk?” Mindez 1991 körül történt, írtunk egy szigetszentmiklósi intézménybe, amire érdemben nem kaptunk választ. Majd váratlanul kaptunk egy telefont, hogy a Lóczy Intézetben, Pesten lenne egy örökbefogadható gyerek, s vegyük fel a kapcsolatot Majoros doktornővel. Jelezték azt is, hogy a gyerek down-kóros, de a papírjai rendben vannak.

Férjemmel beszélgettünk róla, de ő még várt volna. Tudtam, ezt nem lehet erőltetni. A házi orvosunk – aki a család barátja is – beszélgetett a férjemmel, milyenek a downos gyerekek. Ez a beszélgetés győzte meg őt.

Először csak látogattuk, ismerkedtünk vele. Mikor már nálunk volt, akkor végeztük el azt a 180 órás nevelőszülőségre felkészítő tanfolyamot. A következő kislány már ennek a kapcsán került

hozzánk. Megismertünk egy nevelőszülő tanácsadót, aki mondta, hogy van két gyerek a Lóczyban, akik iskoláskorúak, és szeretnék őket családba kihelyezni. Mind a kettő sérült gyerek volt. A kisfiúról azonnal mondták, hogy nem is mutatják, nem is beszélünk róla, mert ő egy nagyon agresszív gyerek, tehát ide a két kicsi mellé nem lenne jó kihelyezni. Maradt a kislány. Így hát a kislányt kezdtük látogatni, el is hoztuk, s most van folyamatban az örökbefogadása.

– Tehát szinte a véletlen hozta Önöket össze a fogyatékos gyerekekkel?

– Igen, ez az utolsó kislány is sérült. Az édesanyja, aki a nemrégiben halt meg, súlyos alkoholista volt.

– Ez egy kicsi, 370 lélekszámú, zárt falu. Hogyan fogadták a szomszédok, a falu a sérült gyerekek jövetelét?

– Végül is elfogadták őket. Az elsónél nem csodálkoztak, mert tudták, hogy szeretnénk örökbefogadni egy gyereket, s róla csak „menet közben derültek ki a dolgok”. Elfogadták a downos fiút is. Meg elfogadták azt is, hogy mi ilyenek vagyunk, hogy ritkán vagyunk szűk családi körben. Például a romániai események idején is befogadtunk ideiglenesen erdélyi gyerekeket.

– Segítenek a szomszédok?

– Bizonyos mértékig segítenek, de az az igazság, hogy ez a falu egy igen zárt közösség. Egy zárt sváb közösség. Végül is nagy szó volt, és örültünk annak, hogy befogadtak bennünket, tehát nem lógunk ki a sorból azért, mert mi nem idevalósiak vagyunk. Van, aki elismeréssel nézi munkánkat. Van, aki viszont azt mondja, hogy másra is költethetnénk a pénzünket.

– Ebből a kicsi faluból hova tudják iskolába vinni a gyerekeket?

Bicskére. Ott van kisegítő iskola. Korai fejlesztésre általában Pestre szoktunk járni.

– A saját gyerekeik annak ellenére, hogy már majdnem felnőttek voltak, hogyan viszonyultak az új „testvérekhez”?

– Nagyon örültek nekik. Besegítettek a nevelésükbe, s a mai napig is segítenek, akár ha itthon kell rájuk vigyázni, akár el kell vinni őket valahova.

– Az örökbefogadottak és a nevelt gyerekek tudnak-e segíteni a ház körüli munkában?

– Az állatokat mindegyik szereti. Valamelyikük nagyon jól bevonható, a másik ugyan szereti az állatokat, de a rendszerességet már nem, így a munkában csak kedve szerint vesz részt. És persze az, hogy mennyire segítenek, függ a hangulatuktól, állapotuktól.

– Milyen eredményeket értek el a sérült gyerekekkel?

– Azt hiszem, nagyon szép eredményeket tudhatunk magunkénak. Az autista kislányunkra azt mondták, lehet, nem is tud majd iskolába járni. De később a kisegítőben jeles tanuló lett. Magatartása, szorgalma mindig változó volt, matematikából felmentett, mert nincsen számképe, magyarból és környezetismeretből felülmúlja még a felső tagozatosokat is. A downos kisfiúból is amit lehetett, azt sikerült nekünk „kihozni” belőle.

– Konkrétan mire gondol?

– Ő hat éves múlt, nincs elmaradva a mozgásában. Ugyan csak néhány szót tud mondani, de mindent megért. Amit kérünk tőle, azt meg is teszi – főleg a férjemnek és a két nagy fiamnak.

Volt nálunk ideiglenesen egy dongalábú gyerek. Az ő lábát sikerült úgy kitornáztatnom, hogy az ortopédorvos is elcsodálkozott rajta. Alig akarta elhinni, hogy csak tornával és mozgásterápiával sikerüljön ilyen látványos eredményt elérni.

– Milyen nehézségeik vannak a sérült gyerekek nevelése során?

– A sérült gyerekekkel kapcsolatban halmozottan jelentkezik a bürokrácia, a hivatalok értetlensége.

– Miben jelenik ez meg?

– Például külön meg kell magyaráznom, miért Pestre járunk korai fejlesztésre. Az útiköltségpapír körüli teendők... Erről nem az orvos tehet, nem is az egészségügy, de ez egy rettenetes útvészítő. Van nekünk elég gondunk-bajunk, s mellette még mindenhova vigyünk magunkkal mindenféle papírokat,

hogy indokolt volt oda elmennünk. Azt is meg kell magyaráznunk, hogy egy sérült kisgyermekkel nem lehet egyedül utazni, melléjük a sofőrön kívül kell még egy kísérő.

– Az adminisztratív nehézségek mellett vannak-e egyéb nehézségeik?

– Végül is az utazás a nehéz. Innen csak átszállással lehet eljutni bárhová, akár Pestre megyünk, akár pedig Székesfehérvárra.

– Mennyire tudják a gyermekek érdekeit érvényesíteni?

– Nagyon nehezen tudjuk. Ha nem visszük magunkkal a törvényt meg a rendeleteket – ami itthon részben megvan, részben meghozatunk, kikerestetünk magunknak –, akkor szóba sem állnak velünk. Egyszerűen leráznak bennünket. Nem akarják fogadni a gyerekeket például az iskolában, s tőlünk kérdezik, hogy minek vállaltuk őket. Pedig a sérült gyermeknek pont ugyanolyan jogai vannak, mint az egészségeseknek, sőt...

– Milyen örömeik vannak a fogyatékos gyerekek mellett?

– Végtelenül hálásak, sokkal több szeretetet tudnak adni, mint egy egészséges gyerek. Sokkal ragaszkodóbbak. Éreztetik, hogy összetartozunk, nekünk egymásra szükségünk van. Ha egy egészséges gyermek bekerül az óvodába, akkor már csak a többiekéről meg az óvodáról esik szó, később pedig az iskoláról. A sérült gyerekekkel ez másképp van: ők csak ebben a szűk körben érzik biztonságban magukat. Végül is ez motivált bennünket arra, hogy a harmadik kislányt is örökbe fogadjuk. Ugyanis részben kimondva, részben kimondatlanul attól fél, hogy ez neki nem a végleges helye. Persze ennek van előzménye. Egy nagynéni örökbe akarta őt fogadni, aztán hat hét elteltével visszavitte az intézetbe. Ez borzasztó nagy törés volt az életében, hiába volt akkor csak négy éves. Újra és újra megkérdezi, hogy a nagynéni miért nem látogatja őt meg, miért vitte vissza. Egyszer csak úgy éreztük, beszélgettünk vele, hogy mit szólna ahhoz, ha ő is a mi nevünket viselné, és véglegesen idetartozna a családba. Erre a kérdésre az arca sugározni kezdett, lehetett érezni rajta – nem tudta megfogalmazni –, hogy tudja, hogy innen akkor ő már nem fog elkerülni, itt lesz az otthona.

Egyik gyerekkel sincs olyan szándékunk, hogy tizennyolc évesen kitesszük az utcára, és azt mondjuk neki, hogy „na menj, amerre látsz”. Egy sérült gyermeknek roppant fontos, hogy tudja, van biztos otthona.

– Még milyen örömök érik Önöket?

– Mi is örülünk annak, ha valamit a gyerekek megtanulnak, ha valami sikerül nekik. Öröm az is, hogy látjuk a munkánk eredményét. Az meg duplán jó érzés, amikor ezt mások is észreveszik. Ez is jelzi, hogy elfogadják a sérült gyerekeket. Sokszor olyan eredményeket is észrevesznek az idegenek, amiket mi nem veszünk észre, mert mi benne élünk. Számunkra természetes, hogy a gyerek már ezt is tudja, azt is tudja. Egy kívülálló viszont, aki már máshol látott hasonló gyereket, és tud különbséget tenni, az nagyon hamar észreveszi, hogy ez a gyerek mennyivel többet tud és mennyivel másképp tudja azt.

– Említette, hogy nyaralni is jönnek Önökhöz gyerekek, illetve átmeneti időre. Ők hogyan kerülnek ide?

– Ezeknek a gyerekeknek a többsége a Fehér Kereszt szervezésében volt nálunk. Ismerősök is küldtek gyerekeket. Az Autista Egyesületnek is tagjai vagyunk, és az egyesületi családoknak szívesen segítünk azáltal, hogy rövid időre idehozhatják az autista gyerekeiket.

– Hány napra szoktak idejönni a „vendég” gyerekek?

– Általában tíz napra. Ez így kimondva nem tűnik soknak, de egy családnak, ahol súlyos autista gyerek van, az a tíz nap annyi, mint másnak egyévi felüdülés.

– Önöknek ez nem jelent nehézséget, hogy újabb és újabb sérült gyerekeket fogadnak akár átmeneti időre is?

– Különösen nem nagy nehézség. Úgy gondolom, elég jól tudunk kapcsolatot teremteni a sérült gyerekekkel, és el tudjuk velük fogadtatni azt a helyzetet, ami itt van. Segít az is, hogy a gyerek vezeti a gyereket, hiába sérültek. Az egyik sérült a másikat elfogadja.

- Önök, amióta ezt a munkát végzik, voltak-e „szabadságon”?
 - Nem.
 - Nem is érzik hiányát?
 - Néha nem ártana, amikor összecsapnak a fejünk felett a hullámok, de aztán kiderül, újra süt a nap, s meggy minden tovább.
 - Mi szükséges ahhoz, hogy „újra süssön a nap”?
 - A gyerekek ragaszkodása és szeretete, amit felénk sugároznak, hogy szükségük van ránk.
 - És mit jelentenek a „hullámok”, mi okoz teljes kimerülést?
 - Ennyi embernek főzni, mosni, takarítani, aztán az állatok, emellett a férjem folytatja a nevelőszülő– képző tanfolyamot, én pedig még tanítok is. Ebben azért néha elfárad az ember. Ez nem szegény, csak kellemetlen.
 - Miért a férje lett a nevelőszülő?
 - Jelenleg gyesen vagyok, de amúgy kötött munkaidőben dolgozom, a férjem viszont vállalkozó. Neki ez egy biztos állást jelent kötetlen munkaidővel. Ennyi gyerekkel kötött munkaidőben nem lehet dolgozni.
 - Van– e a vérszerinti szülőkkel kapcsolatuk?
 - Nincsen.
 - A szülők nem jelentkeznek, vagy ennek más oka van?
 - Az örökbefogadások titkosak voltak. Az egyik nem örökbefogadott gyerek édesanyját ismerem, néha beszélünk telefonon. Ez az asszony a többi gyereket egyedül neveli egy tanyán.
 - Ez a szülő jönne látogatni?
 - Hívtam őt többször is látogatóba, de eddig nem jött el. Ez egy nagyon nehéz kérdés, amit én nemrég értettem meg. Egy szülőnek borzasztó, ha önhibáján kívül le kell mondania egy időre a gyerekeről. Ebben a helyzetben szinte képtelen elmenni ahhoz, aki helyette elvállalta a nevelést. Pszichésen megterhelő az anya számára azt látni, hogy olyan körülmények között van a gyereke, amilyen körülményeket ő nem tud biztosítani a számára.
 - Jelentkezett már szülő, hogy hazavinné egy-két napra a gyereket?
 - Nem. Nem merült fel, de jogilag sem járható út. Ha én elvállalok egy gyereket hivatalosan, papíron, akkor azért én tartozom felelősséggel. Egy sérült gyereknel bármikor bármi előfordulhat. Ha a probléma a hozzátartozónál merül fel, azért nekem kell a hátamat tartani.
 - Hova tudnak elmenni nyáron a gyerekekkel?
 - Nincsen hová mennünk. A gyerekek közül kettő volt tavaly táborban, idén már nem tudtuk kifizetni a költségeket.
- Baljer László kifelé menet bemutatta a gazdaságot. Több tehén, sertés, nyulak, szárnyasok... A földre már nem marad ideje, de mint mondja, a földművelést nem is szereti. Elmondta terveit is. Idővel szeretné a tetőteret beépíteni. Ott lagnának felnőtt korukban a sérültek. A gazdaságot pedig úgy tervezi átalakítani, hogy az egyfajta „foglalkoztató” legyen. Így mindig lesz gyerekeiknek, neveltjeiknek családjuk, lakhelyük és munkájuk.

Írta: Ihász Márta

ELHUNYT BOGNÁR SZABOLCS

„...jőjjön el mindenki, aki akar, egyikünk beszél,
másikunk hallgat, legalább együtt vagyunk”
Konrád György: A látogató

A döbbenetet talán a hajdan volt kolléga zavart kérdése fejezte ki leginkább Bognár Szabolcs halálhírét hallva: Pont most?! – bukott ki belőle mindannyiunk értetlensége. Pont most, amikor ...?! oly sok viszály után – vélhetjük volna – nyugalmasabb vizekre evezett; Pont most – amikor ügyvédként a társadalom „elegánsabb” rétegébe kerülhetett volna ..? Vagy pont most – amikor végre igazán csak saját meggyőződéseinek élhetett (volna). Sajnos pont most. Az egymásnak ellentmondó lehetőségek bizonytalansága közepette hirtelen, és életében talán először elveszítette volna a hova és kikhez tartozás biztonságát? – József Attila szavaival: Az én vezérem bensőmből vezérel! – vallhatta, s a szegények ügyvédje lett. Nem kötötték meg többé a kezét olyan jogszabályok, amelyek sokszor legmélyebb szakmai és humanista meggyőződéseinek mondtak ellent.

Bognár Szabolcs szó szerint értette a szociális munka tán legkényesebb dilemmájának feloldását: mindig a legelesettebbel, a legkiszolgáltatottabbal való lojalitás etikai parancsát.

Korábban mint hivatalnok vagy intézményvezető sokszor nem mérlegelhetett (volna) a meggyőződése szerint, mert e (szociológiai értelemben vett) totális intézmények rendje – és hiszem, hogy nem a mögötte állók szakmai és emberi tisztességének hiánya – pontosan kijelöli a lehetőségek határait. E határok pedig a Bognár Szabolcstól idegen logika szerint nem léphetők át.

Ismét József Attila szavaival: Ha küzd, hát abba, ha pedig kibékül, ebbe fog belehalni. Bognár Szabolcs belehalt. Logikája, az ő rendje mélységes tiszteletet érdemel akkor is, ha lehet vele vitatkozni kinek-kinek a saját meggyőződése szerint.

Bognár Szabolcsot csaknem tizenöt éve ismertem. Jelenléte, személyisége természetesen végigkísérte ezt a másfél évtizedet, de két, meghatározó emlékem mindenképpen maradt róla. Az első alkalommal még személyesen nem is ismertem őt. Kezdő gyermekotthoni nevelő, majd utógondozó voltam. Bognár Szabolcs abban az időben gyámi jogászként dolgozott – hírhedt név a szakmában. (Aki ezt tudja róla, nyilván rögtön megértette, miért Konrád György szavait választottam mottóul.)

A 80-as évek elején a gyermekvédelem tengernyi ellentmondása között az egyik az volt, hogy az állami gondozottaknak nem volt állandó bejelentett lakhelyük, így a gondozó intézetet elhagyva nem volt illetékességük s egyben reményük sem arra, hogy teljes jogú fővárosi lakosok legyenek. Hallani lehetett szakmai körökben, hogy van egy jogász, aki a saját lakásába jelentett be több tucatnyi állami gondozottat. A szabadságot, fővárosi létük legitimációját biztosítva ezzel számukra. (Abban az időben még egyes „kiváltságos” rétegek, így a pedagógusok is a csak Fővárosi Tanács elnökének engedélyével vásárolhattak lakást, állandó bejelentett lakhely és meghatározott idejű helybenlakás hiányában.) Bognár Szabolcs bejelentési akciójának legendája igen ellentmondásos véleményeket váltott ki szakmai körökben is. „Sok bajt húzhatott a fejére” – gondoltam akkor, s persze titokban, de nagyon tiszteltem érte.

Második meghatározó személyes élményem során, mér majd tíz év múlva, több éves ismeretség és egymás szakmai elhivatottságának ismeretében, az újonnan felálló Fővárosi Önkormányzat hivatali szervezetének kialakítása során keményen egymásnak feszültünk. Szabolcs a Szociálpolitikai Ügyosztály vezetőjeként nagyon szeretne volna átvenni a gyermekvédelmet. Akkor, nyolc évvel ezelőtt magam és néhány munkatársam éppen a Szabolcséhoz hasonló feltétel nélküli meggyőződéstől hajtva, késhegyig menő viták során, ma is hiszem, hogy jó és logikus szakmai érvekkel elértük, hogy a

gyermekvédelem önálló ágazat maradt; óriási lehetőségeket kapva ezáltal – akkor legalábbis így hittük – a szakellátás átalakítására és egy gyökeres szemléletváltásra.

Itt és most tartozom azzal Bognár Szabolcs emlékének, hogy kimondjam, egyetlen pillanatig sem kételkedtem abban, hogy neki volt igaza, miszerint a gyermekvédelemnek a szociálpolitikán belül a helye, hogy annak szerves része. Az akkori szemlélet azonban annyira más volt még, hogy ezt kimondani önmagában is eretnokség volt. (Sikerült is kivívnom többek ellenérzéseit.) Azt is be kell vallanom azonban, hogy akkor és ott féltünk is attól, hogy Bognár Szabolcs árthat a gyermekvédelemnek, hiszen a fővárosi szociálpolitika nem volt éppen sikerágazat, és a rendszerváltást követően egyes súlyos társadalmi feszültségekre gyorsan kellett megoldásokat, ellenszereket találni. Tartottunk tőle, hogy más prioritásoknak alárendelve éppen a gyermekvédelemtől elvonható amúgy is szerény eszközök bevetésére kerülhet sor. Szabolcs harag nélkül és emelt fővel vette tudomásul győzelmünket, kölcsönösen szoros szakmai együttműködést fogadva. A Hivatal mindennapjainak örülete végül elsodort bennünket egymástól, de volt néhány közös ügyünk is (tiszabói gyerekek nyaraltatása).

Aztán már csak néha botlottunk egymásba, az egymáshoz ajánlott ügyfelek kötöttek bennünket össze...

Konrád György könyvét sok-sok év után Bognár Szabolcs halála ürügyén olvastam újra; hadd ajánljam A látogatót az ő emlékének!

Írta: Kricsfalvi Nóra

ÉS MÉG AMIRŐL SEJTELMÜNK SINCS...

Öt rövid kis elbeszélést találunk Susanna Tamara könyvében. Rövidek, ám felkavaróak.

1. Az első – Megint hétfő – egy fiatalasszony naplóján keresztül mutatja be az olvasónak egy örökbefogadott kislány – Dorrie – életének rövid szakaszát. Dorrie általános iskolás, csecsemőkora óta él az örökbefogadó szülőkkel. Egy rendőr talált rá egy szemétkosárban. Az asszonyról tulajdonképpen eleinte nem sejtethetjük, hogy tud-e mindent, ami a kis Dorrie-val történik, csak még magának sem hajlandó bevallani, vagy pedig saját súlyos problémái eltompítják ítélőképességét. Ám naplójának mintha minden egyes mondatát végigkísérné valamiféle szörnyű baljós hangulat.... Dorrie-nak egyszer fogalmazást kell írnia az iskolában Az én papám címmel. Az asszonyról kiderül, hogy alkoholiista, a férje pedig, akibe szerelmes megcsalja, és... egy délután előkerül Dorrie szemétkosárba dobott iskolai füzeté, amelyben a következő írás található: „Azt mondják, hogy szörnyek nem léteznek, pedig szörnyek még léteznek. A papám reggel ügyvéd, éjjel pedig szörny. Ha alszom, és félek, hogy kinyílik az ajtó, Teddyhez bújok. Teddy a mackóm, öröktől fogva a barátom. Olyan, mintha szövetből volna, pedig ha kimondom a varázsszót, és megcsókolom a szívét, életre kel, és erősebb mindenkinél. Teddy esténként megígéri, hogy megvéd, hajon a szörny, én pedig minden reggel megígérem neki, hogy ha nagyok leszünk, együtt elszökünk. Sétálgatunk az erdőben, hogy megtaláljuk a legédesebb szedret, meg mézet, amibe beledughatja a mancsát. És akkor majd olyan boldogok leszünk, mint a mesében, ha jó a vége.”

2. Lőve egy otthontalan, tízéves nyúlszájú kislány. Egy dél-jugoszláviai putriban született. Nyúlszájával nemigen mehet férjhez, ezért eladták két takaróért. Új szülei – Mirko és Zveza a gyerekek koldultatásából élnek. Mirko minden este kocsival szedi össze a gyerekeket, ha pedig a zsebek nincsenek tele, kijár a méltó büntetés. A törzshelyén állva Lőve találkozik az Igazságosztóval, egy fehér inges férfivel, aki hazaviszi, vacsorát ad neki, megfürdeti, levetkőzteti, és – megerőszkolja. Rengeteg pénzt fizet. Mirko erre hamar rájön, és sokszor bántja a kislányt. Egy nap lopásért letartóztatják Love-ot (éppen a fehéringes férfinak keres ajándékot, nehogy elveszítse). Ekkor kiderül, hogy terhes. Mielőtt megszületett volna a baba, Lőve izgatottan a férfi lakásához rohan, ahonnan ezúttal meglepő módon egy egész család hangjai szűrődnek ki, és senki nem nyit ajtót. Lőve egy, a férfitől hallott mesét kezd el mesélni a hasában lévő magzatnak. A mese azonban nem válik be, annyira nem, „hogyan ott a sötétben jött világra; érezte, amint ott tocsog a lába között valami melegben, bizonyára vérben.”

3. Egy gyerekkor. A történet tizenöt beszélgetést kísért végig. A férfi, aki elmondja gyermekkorának felkavaró eseményeit, 'valószínűleg már nincs beszámítható állapotban. Édesanyja mindenáron új partnert akart találni magának – végül bejelentette, hogy együtt fog élni valakivel. A kisfiúval senki nem foglalkozott, a pedagógusok sem vettek észre semmilyen depresszióra utaló jelet, pedig jó pár akadt. Édesanyjánál nem talált többet otthonra. A nevelőapjától elszenvedett bántalmazásokért cserébe nála fiatalabb osztálytársait megerőszkolja... A kisfiút súlyos emocionális valamint fizikai abúzus érte több esetben, a legelképezetlenebb kegyetlenkedések – egészen odáig, míg nevelőintézetbe került. Édesanyja nem akarta sem látni, sem visszafogadni. Végül ő maga is egyre inkább elvadult, a nevelőintézetben maga az igazgató erőszakolta meg (!). Aztán mégis hazament. Egy zavaros éjszaka, édesanyja szobájában leszúrta nevelőapját. Később megölte egyik osztálytársát. Hogy megbánta-e? Van-e lelkiismeret furdalása? „Különben pedig ugyanarról van szó, mint két autó

esetében. Összeütköznek? Vagy nem? Attól függ, hogy mikor indultak el.” – mondja a tizenötödik beszélgetés végén.

4. A negyedik történetben egy tizenhat éves lány teherbe esik egy Finnországban állomásozó amerikai katonától, aki természetesen elhagyja. A szülei rábeszélnek, hogy titokban szülje meg a gyereket, azután nevelőintézetbe adják. A lány egész életére megnyomorodik a történetektől, egész életében keresi a kislányát, és halála előtt – fiatalon meghal méhnyakrákban -, amikor végre megtudja hol lakik, már nem tud vele találkozni. Ismét felmerül a kérdés: kit terhel a felelősség? Kinek kell és milyen formában megismertetnie a gyermekeket és fiatalokat jogaikkal? Honnan tudhatják a fiatalok, hogy mit tehetnek ilyen esetekben? Tudják-e a szülők, kihez fordulhatnak segítségért? Mit tehet az iskola?

5. Az ötödik történet a könyv címadó elbeszélése: Szólóhangra. A történet egy zsidó házaspár kislányának életébe enged bepillantást, az édesanya visszaemlékezései alapján. Az édesapát koncentrációs táborba szállítják, onnan hazaérkezve pedig nem találja a helyét a társadalomban. Felvetődik az irodalomban is olyan gyakran feltett kérdés: kiszabadultak-e ezek az emberek valójában a fogolytáborokból? Milyen életet lehet élni Auschwitz után? Megmaradt-e valami szépség? Hihetünk-e a „régik” értékekben? A férfi szörnyű szenvedései, és a család más tragédiái tovább folytatódnak a kislány életében. Az édesanya feltesz egy súlyos kérdést: talán nem is lett volna szabad gyermeket szülnie?

Kricsfalvi Nóra

Susanna Tamaro: Szólóhangra. Európa könyvkiadó, Budapest, 1995.

Írta: Mikus Gyula

„FELSZÁLL A KÖD...”

A komlói LEO AMICI Alapítványról, a drogfüggők talpra állításáról, gyógyításáról, megmentéséről készített „Felszáll a köd...” című riport-dokumentumfilm bemutatása.

Ez a film a gyógyulásról, a kiútról szól és az emberi elszántság, akarat, szeretet és tudás segítségével megmenthető fiatalokról és családjaikról – magyarázza részletesebben egyik, drogos szakemberekhez küldött meghívó.

„Én drogozom, mi meggyógyulunk” szól magabiztosan a film jelszava, bevezető mondata.

A bemutató egyik célkitűzése, hogy ismerkedési lehetőséget nyújtson a Leo Amici közösség szellemével, stílusával, a gyógyulásra önként jelentkező kábítószeresek, alkoholisták önmagukat legyőző küzdelmével.

Bár magam kábítószeresekkel gyakran találkoztam és terápiájukkal is foglalkoztam, magával a „Leo Amici közösséggel” nem találkoztam, róluk csak sok jót hallottam.

Érdekes, amit kábítószeresekkel és terápiájukkal ugyancsak foglalkozó barátaim mondanak, érdekes és tanulságos. Látták őket Salgótarjánban, ahol bábjátékot adtak elő és Székesfehérvárott, ahol zenés színpadi előadáson szerepeltek. Jellemző volt rájuk mind a két helyen, hogy összeforrott és közvetítő, mozgósító erejű közösségként jelentek meg. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a látványból nem hiányzott a sodró lendület, a derű és optimizmus.

A január 27-én látott riportfilmben ugyanezt a derűt és optimizmust láthattam, tehát ez nemcsak a „Leo Amici” színpadi produkcióinak velejárója.

A filmbemutató számos értéke közül az egyik legnagyobb és legszembevetőbb, hogy a kamerával szemben minden riportalany merte vállalni önmagát, teljesen nyíltan beszélt sorsáról, körülményeiről és ahol ez a riporthoz tartozott, családi konfliktusairól, kálváriáiról is.

A filmben megismerhettük azokat a segítőt, akik szintén nyíltan és őszintén vállalták szerepüket, elhivatottságukat.

„Csaba bácsiról”, az alkoholistából lett segítőtől, betegtársait patronáló jogászról sok jót hallottam már a salgótarjáni és fehérvári szereplések és látottak kapcsán is. Ő a legismertebb és legelfogadottabb a segítők közül.

A film fontos eleme a dráma, a színjáték, amelyet mindenki magában, magával hord. A drámaátélés lényeges része a feldolgozásnak ugyanúgy, mint a közösség mindennapi életének.

Ugyanakkor a film az emberi problémákat közvetítve őszinte és humánus, szinte baráti és meghitt (nem stigmatizál, túlon túl nem ítél el, nem bélyegez meg, érthetővé és emberivé teszi a múltbeli, a jelenlegi és a várható hibákat, eltévelyedéseket is).

Fontosnak érzem a filmnek ezt a megértő, baráti szellemét, attitűdjét. Szintén a baráti szellemhez tartozik a filmben hangsúlyozott, már talán az olasz kapcsolatokkal és hatásokkal összefüggő sajátos kommunikáció, a kézzel való érintés.

A Leo Amici-tagok gyakran megfordulnak Nápolyban és viszont, a nápolyiak is náluk. Nápoly az elbeszélések szerint a derű és a tiszta kék ég hazája, a Leo Amici szellemének forrása a sajátos gesztus, barátságos érintkezési mód eredője.

Ez az olasz, szorosabban véve nápolyi hatásra kialakult szinte mindennapos érintkezés a meghittsége, a barátságot tovább növeli. Barátok, társak vagyunk a gyógyulásban, közös sorsunkat jelezzük egymás érintésével is, a kézfogással is.

A komlói Leo Amici életformája számos szempontból aktív és egészséges. A telepet erdő veszi körül, egészséges, tiszta levegő, kirándulásra, sportolásra megfelelő környezet, önmagában is a gyógyítás eleme mindez, a gyógyítás és a rehabilitációé.

A gyógyítás fontos része a jól megtervezett, nehézségeket, könnyebb, nehezebb áldozatokat is vállaló élet. Pontos napirend szerint élnek, maguk főznek, elvégzik a takarítási, higiéniai feladatokat, építik, fejlesztik házukat, ki-ki a saját lehetőségei, szakmai tudása, képzettsége szerint, értékeket teremtenek saját maguk és a leendő gyógyulók számára is.

Mind ezek olyan feladatok, melyek nem okvetlenül teherként nehezedenek rájuk: sokat énekelnek, általában vidámak, barátságosak, haladásuk vagy gyógyulásuk szerint felszabadultak. A riportfilm is énekkel, zenével kezdődik, és azzal is végződik.

Mindent egybevetve a film nagyon intim és személyes, személyessége miatt szuggesztív is, nagy erők mozdulnak meg benne.

Fontos szerepe van a közösségben a „józanásgmegtartó csoportnak”. Ez a csoport a segítőkiből és a maguk erejéből vagy segítők közreműködésével kigyógyultakból áll. Ez a továbbfolytatás biztosítása mintegy a tradíciók törvényesítése, megszilárdítása, megalapozása.

A komlói telepen élénkítő színlólt, a mindennapokhoz tartozik a környezetet otthonossá tevő állatok létezésének, megbecsülésének, elfogadásának biztosítása. Ebben a filmben is említenek, látni engednek kecskéket, nyulakat, baromfikat, megvillan egy nutria. Moldova Ágnes szereti ezeket a játékos, színes elemeket.

Mikor egy kábítószeres növendékemmel filmezett a rendező Aszódon, szerepet játszottak, kedves színlóltot jelentettek számára sokat fotózott hörcsögeim, kanáriállományom, gerléim stb. Ebben a milióban életszerűbbé vált maga a meginterjúvolt, és hihetőbbé az egész szituáció.

A film egészében véve nagyon érdekes, humánus és telített volt, látszott, hogy a közönséget érdekelte, lebilincselte, minden pillanatában egyértelműen szuggesztív hatást gyakorolt rájuk.

Jelentős mozzanatnak éreztem Topolánszky Ákos elismerő felszólalását. Topolánszky Ákos, az ismert terapeuta református papként évek óta jelentős szerepet játszik a kábítószeres gondozásban úgy Ráckeresztúron mint Zsibriben, s újabban az Ifjúsági és Sport Minisztérium irányító apparátusában. Az ő véleményét, mint hozzáértő szakemberét a film értékelésében feltétlenül hitelt érdemlőnek és szakavatottnak fogadhatjuk el.

A szerkesztő-riporterén, Moldova Ágnesen kívül Péterfia Éva, az Egészségügyi Minisztérium főosztályvezető-helyettese is sokirányú segítséget nyújtott a résztvevők, vendégek patronálásában, a felvilágosító munkában, a külső monitorra kapcsolásban, a vendéglátásban stb.

Az értékeléshez néhány megemlíthető kritikai élű megjegyzés, probléma is kívánczik (melyek a pozitívumok mellett jórészt el is hanyagolhatók), ezeket valószínűleg a tévéfilmre való feldolgozás kiküszöbölheti. Néhány személyes interjú elnyújtottnak érzek (talán hosszabbnak, mint amennyire szükséges lenne). Nem láttam szerencsésnek némelyik aktualizált, szociofotóra emlékeztető (Moldovára nem jellemző) jelenetet, bevágást (pl. a kocsmát bemutató, illusztrált kép).

Írta: Vincze Dezsőné

„FÉSZEK” EGYESÜLET

Egyesületünk állami gondozásban élő gyerekek, nevelőszülői családok és szakemberek egyesülete. 6 évvel ezelőtt jegyezték be, 1998-ban kiemelten közhasznú szervezetté nyilvánították. Azt gondoljuk, itt van az ideje, hogy a nyilvánosság elé lépjünk, és szélesebb körben megismertessük magunkat. Ennek apropóját a közelmúltban megrendezésre került FÓRUM-unk adta.

Az önszervezés és érdekérvényesítés mellett több állami feladatot is átvállaltunk a gyermekvédelem területén:

1. Nevelőszülői és helyettes szülői hálózatot működtetünk, ahol 10 családnál 41 többnyire állami gondoskodásban élő gyermek nevelkedik.
2. Gyermekjóléti Szolgálatot működtetünk Diósdon.
3. Megalapítottuk a „FÉSZEK” Gyermek Átmeneti Otthonát, mely 1999. május 1-jén kezdte meg működését Érden.

Tevékenységünket elsősorban Pest megyében fejtjük ki, de Egyesületünk országos civil szervezet.

Egyesületünk három tagja az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet által kiképzett FIKSZ-tréner. Ez azt jelenti, hogy olyan családok felkészítését végezhetik, akik úgy döntöttek, hogy helyettes szülők, illetve nevelőszülők szeretnének lenni. Az első negyven jelentkező képzése már meg is történt, 20 fővel Érden és 20 fővel Abonyban. Ők a 28 órás döntés-előkészítő tréningen vettek részt, és ennek a képzésnek a zárórendezvényére került sor Abonyban 1999. április 17-én, és Érden április 24-én. A fórumokon a képzés résztvevőin, leendő nevelőszülőikön kívül meghívott vendégeink is voltak, többek között önkormányzatok munkatársai, nevelési tanácsadók, gyermekjóléti szolgálatok, családsegítők vezetői és munkatársai és számos vezető-szakember, iskolák és óvodák vezetői és gyermekvédelmi felelősei, a Kisebbségi Önkormányzat vezetője.

A vendégeink mellett a fórumok aktív közreműködői voltak még olyan vérszerinti szülők, akiknek gyerekei valamilyen oknál fogva intézményes ellátásban vannak, illetve több állami gondozott és volt állami gondozott fiatal, akik nevelőotthonokban, nevelőszülői családoknál szerzett, és vérszerinti szüleikkel kapcsolatos élményeikről, emlékeikről beszéltek.

Így mindkét fórumon példák illusztrált értékes párbeszéd alakult ki a magyarországi, elsősorban a Pest megyei család- és gyermekvédelem helyzetéről.

A „FÉSZEK” Gyermek Átmeneti Otthonának ünnepélyes megnyitójára is ekkor került sor. Ez az otthon krízishelyzetbe került gyerekek átmeneti otthona lesz azok számára, kiknek lakóhelye szerint illetékes önkormányzat feladatátvállalási szerződést kötött, illetve köt Egyesületünkkel erre a feladatra. Ennek értelmében tehát jelenleg Százhalombatta és Diósd rászoruló gyerekeit várjuk az otthonba, de a közeljövőben remélhetőleg Érd és környékének több települése is rájön arra, hogy alapellátási kötelezettségeit a gyermekvédelemben így tudja biztosítani a nehéz helyzetbe kerülő gyerekei számára.

Az Egyesület a krízisotthon mellett helyettes szülői hálózatot is működtet Érd és Abony környékén, ami ugyanúgy az alapellátás része.

Az Egyesület feladatait az állami normatívából, az önkormányzatokkal kötött szerződésekből, valamint egy Phare pályázatból nyert nagyobb összegből tudja ellátni.

Forrásaink a vállalt feladatokhoz viszonyítva igen csekélyek, ezért örömmel vennénk minden adományt és bármilyen segítséget!

Vincze Dezsőné elnök
„FÉSZEK” Egyesület

2030 Érd, Mályva u. 3.
Tel/fax.: 23/375-843

Írta: Krázné Szabó Piroska

GONDOLATOK A NEVELŐSZÜLŐK ÉS A VÉR SZERINTI SZÜLŐK KAPCSOLATÁRÓL

A vér szerinti szülőkkel való kapcsolattartás témája kimeríthetetlen. A téma annyira összetett, hogy több oldalról, többféleképpen lehet megközelíteni, és sosem lehet lezárni, mert mindig akad új mondanivaló.

Először is tisztázni kell, hogy kire gondolunk, amikor azt mondjuk: nevelőszülő. A nevelőszülő az a személy, aki a családjából ideiglenesen kikerült gyermek gondozását ellátja. A nevelőszülői kapcsolat célja: az ideiglenesen elhelyezett gyermeknek lehetőség szerint a vér szerinti családjába történő visszahelyezése. Ebben a munkában a nevelőszülő afféle „laikus szociális munkás”, aki azzal segíti a professzionális szociális munkás munkáját, hogy kapcsolatot tart a vér szerinti szülőkkel. (Egy nyílt titok: az örökbefogadás. (Kutatási zárótanulmány Bp-i Forrásközpont, 1998. márc.) E szerint a gondolkodás szerint a nevelőszülőtől két dolgot biztosan elvárunk:

1. hogy ne legyenek örökbefogadó szülői vágyai, még akkor sem, ha hosszabb ideig nevel egy gyermeket mint nevelőszülő
2. tudja azt, hogy amikor nevelőszülőként gyermeket fogad a családjába, vele együtt a gyermek vér szerinti családját is fel kell vállalnia.

Hogy ezeknek az elvárásoknak mennyire tud megfelelni egy-egy ország, kultúra nevelőszülői szervezete, az sok mindentől függhet, pl. a nevelőszülői képzéstől, a törvényi szabályozástól és természetesen a helyi szokásoktól is. A mai magyar helyzetről beszélni azért nagyon izgalmas, mert mi most vagyunk a kezdeteknél, ami a professzionalizálódást illeti, hiszen alig egy éve van gyermekvédelmi törvényünk, és annak még csak a végrehajtásánál tartunk, nem pedig a bírálatánál illetve a módosító javaslatoknál, amelyekbe majd bele fognak kerülni az időközben szerzett tapasztalataink is. Ugyanígy most kezdődött csak el a nevelőszülők tréningyszerű kiképzése is, melynek során saját érzelmeiket és motivációjukat is felmérhetik, mielőtt elkezdik a nevelőszülői munkát.

A II. világháború előtt is létezett nevelőszülői kihelyezési forma, amelyről főként rossz szájízű, gyermeksanyargató emlékek maradtak fenn, noha a gyerekek közel 90 %-a nevelkedett nevelőszülőknél. A II. világháború után az intézményes gyermekvédelem volt a meghatározó, melynek személyiségdeformáló hatását felismerve a hetvenes évektől ismét megjelent a nevelőszülői gondoskodás a magyar gyermekvédelemben. A nevelőszülői kihelyezés mint gondoskodási forma bevezetését akkor nem előzte meg sem helyzetelemző felmérés, sem a nevelőszülőket felkészítő tréning, sem pedig annak tisztázása, hogy milyen esetekre fogják használni ezt az új, vér szerinti családot kiegészítő elhelyezési formát. Ez annál inkább nehezítette a helyzetet, mivel az intézményes gyermekvédelem ugyanolyan súllyal megmaradt, vagyis nem annak helyettesítésére létesült a nevelőszülői hálózat, hanem annak valamilyen kiegészítő részeként.

Ma már felmerül a kérdés: vajon mi lehetett a fő szempont a nevelőotthonból a nevelőcsaládba való kihelyezésnél? Feltehetően a GYES bevezetéséhez kapcsolódva a család szerepének erősítése mellett a költségcsökkentés és a gyerekek személyre szabottabb nevelése, (a szerk.)

A 10-15 évvel későbbi visszatekintésnél úgy tűnik, hogy elsősorban azokat a gyermekeket helyezték ki nevelőcsaládba, akiknél nem volt remény vér szerinti kapcsolattartásra. Az igény ezekkel a nevelőcsaládokkal szemben az volt, hogy vér szerinti családként neveljék a gyermekeket, a gyermekek pedig tekintsék őket saját szüleiknek. (Ennek legszembetűnőbb példái, hogy a nevelt gyermekek a nevelőszülőket apunak, anyunak hívják, sok esetben édesanya és édesapa a nevelőszülő megszólítása.) Ma már ezeknél a családoknál számon kérni azt, hogy kvázi örökbefogadó szülőként

funkcionálnak, nem tisztességes dolog, hiszen úgymond belevittük őket a dologba. A tapasztalatokat viszont jó összegyűjteni, beszélni róluk és a jövőben a munkánk során felhasználni.

A nevelőszülői hálózat kiépítése megteremtette a megfelelő szakembergárdát is. A mai szociális munkások abban az időben zömmel pedagógusok voltak, lévén, hogy a szociális munkások képzése Magyarországon ebben az időben kezdett alakulni. A nevelőszülőkkel foglalkozó szakemberek hivatali címe nevelőszülői felügyelő volt, és ők felügyelve segítették a nevelőszülők munkáját, amelyben a gyermek szeretete és elfogadása – és sokszor bizony a vér szerinti családtól való megvédése vagy az „öröklött rossz tulajdonságok” korrekciója – volt a fő szempont. A helyzetet az is nehezítette, hogy hiányzott a Gyermekvédelmi Törvény, amely szabályozta volna a tevékenységet, így a szabad asszociáción alapuló működésben különböző megyékben összehangolatlanul, más-más elgondolás szerint történtek a dolgok.

1997. XI. 1-jétől, amikor életbe lépett a Gyermekvédelmi Törvény, ez a helyzet megváltozott, és elkezdődhet a törvény által szabályozott egységes rendszer kialakulása. A helyzetet valószínűleg ismét nehezíteni fogja, hogy a nevelőszülői forma és az intézményes forma továbbra is ugyanolyan súllyal és kondíciókkal van jelen a magyar gyermekvédelmi szabályozásban, mint azt már az előbb bemutattam.

Ebből az alakuló hálóból két elemet kiemelek, amelyek azt a célt szolgálják, hogy a vér szerinti családok a saját gyermekeik sorsának eldöntésében fontos elemként szerepelhessenek. Az egyik: a nevelőszülők tréningyszerű képzése, ahol a fő hangsúly a nevelőszülői szerep, a motiváció, a kompetencia tisztázására került – az eddig ismert passzív ismeretátadó képzés helyett –, a másik: a kihelyezések és a felülvizsgálatok helyezési tanácskozásai, melyek a gyermekek sorsának szakmai teamben való megbeszélését szolgálják. Ezeket a tanácskozásokat minden furcsaság megjelenik, melyeket a szakirodalomból már ismerünk és a vér szerinti szülő negligálását szolgálják (pl. hogy a gyermeket megzavarja a találkozás a vér szerinti szülővel, hogy a vér szerinti szülő eltűnt vagy rossz példát mutat a gyermeknek stb.) Ezen indokok alapján kerültek a vér szerinti családok a gyermekek sorsán kívülre mint annak elhanyagolható elemei. A tanácskozáson azok a szakemberek, akik a vér szerinti kapcsolattartást erősítették, ebben a felállásban maguk is stigmatizálttá váltak. Ezt az ellentmondást próbáltuk meg együttműködéssé változtatni, és erről a próbálkozásról írok most.

Az utóbbi időben a legtöbb gyermeket csecsemőotthonból helyzetünk ki nevelőszülőhöz. Ennek több oka is van. Elsősorban a csecsemőotthonok azok az intézmények, ahol családi nevelésben gondolkodnak, mert itt a gyermek még kicsi és alakítható. Ugyanez a nevelőcsaládok motivációja is, amikor zömmel kisgyermeket szeretnének magukhoz venni. Mindkét szándék mögött megbújik az örökbeadás, illetve -fogadás kimondatlan szándéka. Ezt láthatóvá tenni még a szakmai megbeszéléseken is nagyon nehéz.

Segíti ezt a szándékot még az is, hogy a magyar gyermekvédelemben ma még minden gyermek – a csecsemők is – a rendszerbe való bekerülésükkor gyermekotthonoszerű átmeneti gondozásba kerülnek, nem pedig rögtön nevelőszülőhöz. Így a csecsemőotthoni gondozók minél előbb állandó gondozási helyhez szeretnék juttatni a gyermekeket – joggal és a mai magyar tapasztalatnak megfelelően – beleértve itt a családgondozás nehézségeit is –, valóban az örökbeadás a legkézenfekvőbb.

Érdemes lenne megvizsgálni, hogy mi lehet a lényeges különbség a nevelőszülőiségre jelentkezők és az örökbefogadásra jelentkezők motivációja között ebben a felállásban, amikor még elhanyagolható a vér szerinti családdal való kapcsolattartás. Feltehetően az a válasz, mely szerint a különbség csupán a gondozási díj, egyrészt cinikus, másrészt leegyszerűsítő, és nem erről van szó. Ezt is fontos lenne megvizsgálni. Az új, tréningyszerű képzésnek persze ezek a kérdések már mind témái, de a jelenlegi helyezési tanácskozásokon mi még főként olyan nevelőszülőkel és szakemberekkel dolgozunk együtt, akiknek ez a fajta képzettség nincs a birtokukban, és ez még legalább két évig így is marad.

A kihelyezés két szakaszban történik.

Az első team a szakemberek találkozója, ahol megszületik a javaslat a nevelőszülői kihelyezésre és kiderül, hogy minden érdekelt ezt a formát tartja-e a gyermek szempontjából a legmegfelelőbbnek,

vagy inkább az intézeti elhelyezés a megfelelő, és erről a vér szerinti szülőt is megkérdezzük. Amennyiben a szakmai team az intézeti nevelés mellett dönt (és hogy miféle indokok miatt, az egy másik tanulmányt megérne), akkor a családgondozók megkeresik a megfelelő intézetet, és egy újabb megbeszélésen, ahol már a nevelőotthon is képviselteti magát, kihelyezzük a gyermeket. Ugyanez a nevelőszülőhöz való kihelyezésnél úgy történik, hogy a nevelőszülői szolgálat vezetője megpróbálja megkeresni a megismert gyermekhez és családjához leginkább megfelelő nevelőszülőt.

Amikor ezt megtörtént, akkor a második team keretein belül megismerkedik a nevelőszülő és a vér szerinti szülő, és a szakemberek segítségével megállapodnak a kapcsolattartás feltételeiben. Ebben a szakaszban jó esetben a vér szerinti szülő látogatja a gyermekét a csecsemőotthonban, a nevelőszülő a patronálási szakasz előtt van. A második teamen tehát az történik, hogy az eddigi vér szerinti szülő-gyerek kétpólusú kapcsolatot egy jóval bonyolultabb, háromszögben ábrázolható kapcsolattá alakítjuk, melynek csúcán ott van a gyermek, az alapja pedig a vér szerinti szülő és a nevelőszülő párhuzamos kapcsolata. A megoldáshoz azt a formát javasolta a szakember-team a szülőknek, hogy a gyermeket látogató vér szerinti szülő mondja el a gyermeknek a kihelyezési tervünket és nyugtassa meg a gyermeket, hogy ők akkor is változatlanul találkozni fognak, ha a gyermek a nevelőszülőnél fog élni.

A következő lépésben a vér szerinti szülő mutassa be a gyermeknek a nevelőszülőt, és ez lehetne a patronálási szakasz kezdete. Itt a csecsemőotthon szakemberei azt ajánlották, hogy az egy hónapos patronálási szakasz alatt a vér szerinti szülővel függesszék fel a kapcsolattartást, mert az a gyermek beszoktatását zavarná. Ezt az ajánlást megelőzte a nevelőszülők kérése, hogy a vér szerinti család ne kapja meg a címüket, csak ha már személyesen is megismerkedtek egymással. Addig a kapcsolattartás a Fővárosi GYIVI hivatalos helyiségében történjen. Kérték ezt sok esetben jogos önvédelemből, a deviancia valamely formáját mutató vér szerinti családdal szemben. Vajon mi a megoldás? Vagy ez a megoldás, és a többi a nevelőszülői tanácsadó esetkezelésén múlik?

Ennek a témának a szélsőséges formáját jelentette egy másik nevelőszülőhöz való kihelyezésnél az az eset, amikor kiskorú anya gyermekét a kiskorú anyával együtt akartuk a nevelőszülőhöz kihelyezni, a törvényre hivatkozva. Nem sikerült, és a szakemberek egy része is nonszenszként értékelte az ötletet, még akkor is, ha azt törvény támasztja alá. Én ellentmondást látok a szóban gyermekekkel együtt felvállalt vér szerinti kapcsolattartás és annak fent vázolt megvalósítása között. Túl sok akadályt érzek, amit le kell győznie a vér szerinti szülőnek ahhoz, hogy megmaradhasson fontos kapcsolatként a gyermeke számára. Kíváncsi volnék arra, hogyan szervezik és építik ezeket a kapcsolatokat azokban az országokban, ahol ennek a kihelyezési formának és az arra való felkészítésnek nagyobb múltja van, mint nálunk.

Végezetül két eset annak példjaként, milyen fontos a vér szerinti kapcsolat a gyermekek számára.

Tibi 11 éves, jó tanuló, élsportoló, kiegyensúlyozott gyermek. Három éves kora óta nevelőcsaládban nevelkedik nővérével és öt másik nevelt gyermekkel együtt. Azért került el a vér szerinti családjából, mert édesanyja súlyos idegbeteg és az apa elhagyta a családot. Az édesanya betegsége miatt nem tudta ellátni a gyermekeket.

A nevelőcsalád, ahová Tibi került, nyitott, nagycsalád, melynek a nevelőanyja a lelke, aki teljesen természetesnek tartotta, hogy Tibi vér szerinti családja is hozzájuk tartozzon. Így aztán a nagy vasárnapi, karácsonyi, egyéb ünnepi ebédeken a vér szerinti anya is mindig részt vesz. Ha rosszabb állapotban van, elhozzák autóval, ha jobb állapotban van, fizetik a vonat költségét. Ennek köszönhetően Tibi iskolai fogalmazásában 10 éves korában arra a kérdésre, hogy mi a legnagyobb vágya, azt írta, hogy egy olyan házban szeretne élni, ahol a vér szerinti és a nevelőcsaládjával mindig együtt lehetne. A baj akkor történt, amikor a nevelőanyja egy takarításkor beleolvasott Tibi naplójába, és kiderült (Tibi így írta): „az édesanyámat jobban szeretem, mint a nevelőanyámat, és szomorú vagyok, amikor vissza kell jönnöm és ott kell hagynom Őt”.

Ezt a nevelőanyja súlyos árulásként élte meg. Azóta sokszor és sokat beszélgettem vele erről. Próbáltam elfogadtatni vele, hogy ez az Ő munkájának dicsérete, hiszen Ő segítette Tibinek abban,

hogy ne veszítse el a vér szerinti édesanyját és így sikeres, boldog gyermek legyen – de nem sok sikerrel. Az értelmével érti, de az érzelmeivel nem tudja elfogadni ezt a magyarázatot. Sajnos azt vonta le tanulságként, hogy többé nem fog elkövetni ilyen hibát.

Sanyi (10 éves) hosszú nevelőotthoni nevelkedést követően alig egy éve került nevelőcsaládba. A nevelőotthon két fontos problémát emelt ki Sanyival kapcsolatban: az egyik – súlyos tanulási zavarai, a másik – enuresise. Mindkettővel évek óta foglalkoztak, de nem tudták befolyásolni. A gyermek nővérevel 3-4 éve szeretne nevelőcsaládba kerülni, ami most sikerült. Sanyi nővére, Erzszi 15 éves és intézetbe kerülésük óta tartja a kapcsolatot az anyai nagymamájával, és rajta keresztül az édesanyjával is. Sanyi csak a nagymamával tartja a kapcsolatot, az édesanyjáról hallani sem akart.

A nevelőcsalád, ahová Sanyiék kerültek, már nevelt két gyermeket és volt két saját gyermekük is. Az egyik, a kisfiú, egyidős Sanyival, így aztán, praktikus okokból – nem nagyon törődve a nevelőotthon ajánlásával, hogy a tanulásban speciális segítségre van szükség – a két fiú együtt, egy osztályba kezdett járni, együtt kezdett otthon tanulni. A nevelőcsalád igen jól tanuló gyermeke természetesen segítette Sanyit, ha valahol elakadt, az élet minden területén, a tanulásban is. Mindenki öröme, félévkor Sanyi négyes tanuló lett, és azóta sem rosszabb. Ma már egyáltalán nem beszélünk a tanulási zavarairól, de az éjszakai bepislálás (enuresis) sajnos megmaradt.

Sanyival, testvéreivel és nevelőszülőjével legutóbb a felülvizsgálati tanácskozáson találkoztam. A tanácskozás menetének megfelelően közösen végigbeszéltük, az érintett szakemberek és kliensek, miért és hogyan is kerültek a gyermekek oda, ahol most élnek. A beszélgetés során kiderült, hogy erről Sanyi semmit sem tud. A közös élményeket Erzszi és a bekerülésüket intéző családgyógyász mondta el, és amikor valami ismerős részhez értek, Sanyi besegített. Sanyi a beszélgetés kezdetén feszült volt, nevetgélt, de később átvette Erzszi komoly, élményfeldolgozó hangulatát, amiben mindenki segítette őket. Amikor a vér szerinti családdal való kapcsolattartásról esett szó, Sanyi nem osztozott Erzsziel az anyával való kapcsolattartás élményeiben, és ismét kijelentette, hogy nem akar az anyával találkozni.

A helyezési tanácskozás után a gyermekek kérték a nevelőszülőt, engedje el őket a nagymamájukhoz. Nyilván a felidézett emlékek is táplálták ezt a vágyukat. A nevelőszülő beleegyezett. És itt segített a véletlen, a nagymamánál a vér szerinti anya is ott volt. Sanyi a szokásos viselkedése helyett, hogy elszaladt az anyától, most szinte rátapadt. Egész délután vele volt, mindenhova elkísérte, és az édesanya is viszonyozta az érzelmeit. Hosszú évek óta először Sanyi nem pisilte be éjszaka, és ez azóta is egyre ritkábban történik meg vele.

Írta: Kapitány Éva

KONFERENCIA AZ AUTISTA GYERMEKEK OKTATÁSÁRÓL

Az Autizmus Kutatócsoport 1999. június 19-én rendezte III. Közép-Európai Szakmai Napját. A meghívott külföldi előadók és a Kutatócsoport szakemberei az iskoláskorú autista gyermekek speciális oktatásának témakörét járták körül.

Mielőtt a konferencia részletes ismertetésére sor kerülne,

RÖVIDEN AZ AUTIZMUSRÓL

Magyarországon körülbelül 15-20 ezer autisztikus tünetekkel rendelkező ember él (nemzetközi tudományos tapasztalatokra alapozó becsült adat), ez nagyjából megegyezik a közöttünk élő vakok vagy siketek számával. Ennek ellenére az emberek többsége jóformán semmit nem tud erről a sajátos állapotról, némelyek ismeretei pedig a nagyszerű, de természetesen a tudományos ismeretterjesztés igénye nélkül készült Rainman című filmből valók. Sokan – teljesen helytelenül – a „csigaházába visszahúzódó”, az „üvegburában élő” furcsa zsenivel azonosítják ezt a kórképet.

Az autizmus valójában egy – a személyiség egészét érintő (szakszóval: perzazív), egész életen át tartó állapot – fogyatékoság, amely a következő területeken nyilvánul meg.

1. a kommunikáció zavara,
2. a szociális kapcsolatok, a szociális megértés és viselkedés zavara,
3. a képzeleti működés zavara, a fantázia, a rugalmas gondolkodás hiánya, mely sajátos érdeklődéssel és sztereotip, repetitív viselkedéssel társul.

Az autizmus diagnózisához e három terület minőségi károsodásának együttes jelenléte szükséges. (Kritérium még a tünetek 3 éves kor előtti megjelenése.)

A kommunikáció zavarának legfontosabb jellegzetessége nem a beszéd hiánya (bár gyakran velejárója az állapotnak), hanem az, hogy (más fogyatékoságoktól, pl. siketségtől, értelmi fogyatékoságtól eltérően) nincsenek ennek a hiánynak a kiküszöbölésére tett kompenzációs módok, nem jelennek meg más kommunikációs formák sem.

A szociális kapcsolatok, a szociális megértés zavara számos kutató szerint abból adódik, hogy az autista személyes esetében sérült az a – egyébként az emberrel veleszületett, gyors, intuitív – képesség, hogy másoknak (és maguknak) tudatot, tudatállapotot tulajdonítsanak, és ennek alapján bejósolják viselkedésüket. Az autista emberek fogyatékoságukból következően nem képesek mások viselkedésének a bejósolására. Emiatt a „kiszámíthatatlanság” miatt ijesztő, szorongást keltő számukra az emberi világ. Ebből is fakad a rájuk oly jellemző speciális érdeklődés és sajátos viselkedés. Olyan dolgok iránt érdeklődnek, ami stabil, vagy kiszámítható (pl.: menetrend, térkép, számsorok, ritmikus formák, működő ventilátor stb.). Kerülik vagy szokatlan módon reagálnak az interperszonális helyzetekben, s viselkedésükben nagy szerepet kapnak a sztereotip, repetitív formák.

AZ ÁLLAPOT OKA, EREDETE

Az autizmus – mai tudásunk szerint – az idegrendszer fejlődésének zavarában rejlő, organikus rendellenesség, melynek genetikus eredetét számos adat látszik igazolni. (A sérült agyi terület helyéről, illetve az agyban lezajló kóros folyamatokról egyelőre nincsenek pontos ismereteink.) Előfordulási gyakorisága 2 ezrelék körüli, fiúknál kb. háromszor gyakoribb, mint lányoknál. Megjelenését az életkörülmények, a szülői nevelési módszerek nem befolyásolják, noha ez utóbbit sokáig még a szakemberek is a kórkép kialakulásának okaként nevezték meg.

Bár nagy valószínűséggel veleszületett ez az állapot, de a születés körüli időszakban még nem vehető észre (jóllehet az autista gyermekek szülei – főleg azok, akiknek több gyermekük van, tehát rendelkeznek összehasonlítási alappal – gyermekük csecsemőkorára visszaemlékezve megemlítenek néhány, gyakran nem is konkretizálható „furcsaságot”). Az első, valóban jellegzetes tünetek másfél-két éves kor táján tűnnek fel (esetleg ekkor még csak egy, vagy két területen), mert ebben az időszakban „kell” az egészséges gyermekekben megjelenniük azoknak a viselkedési formáknak, amik az autizmusban sérültek.

A tünetek 3-4 éves kor között a legmarkánsabbak, és addigra mind a három területen megjelennek. (A későbbi életkorokban – a jó értelműek – intelligenciájukkal valamelyest kompenzálni tudják fogyatékosságaikat.)

Autizmus mindenféle értelmi szinten előfordul, kiemelkedően magas intelligenciahányadossal rendelkezőnél éppúgy, mint a súlyos értelmi fogyatékosnál (statisztikai adatok szerint az autisták háromnegyede különböző fokban értelmi sérült is, egynegyedük a normál tartományba tartozik), de mindegyiküknél jellegzetes az egyenetlen képességprofil. Ez azt jelenti, hogy bizonyos területeken – önmaguk átlagos teljesítményéhez képest – lényegesen jobbak, más területeken pedig sokkal gyengébbek. Erősségeik lehetnek pl.: számolás, mozaik-összerakás, vizuális és zenei emlékezet stb., ezzel szemben a szociális megértést igénylő feladatokban, helyzetekben igen gyengén teljesítenek. Azonban erősségeiket rendszerint képtelenek alkalmazni, „hasznosítani”, a szociális megértés hiánya (illetve a kompenzáltaknál a lassúsága) és a szociális viselkedés bizarrsága miatt.

PROGNÓZIS

Az állapot egész életen át tart, az alapproblémára – mai ismereteink szerint – gyógyszer nincsen. Az autista emberek (és családjaik) életminőségét a – lehetőleg korai – felismerést követő, speciális pedagógiai módszerek alkalmazása javíthatja, bár a tökéletes önállóságot az autistáknak mindössze 5 %-a képes elérni felnőttkorában. Ahogyan pl. a vakokat, a siketeket is az állapotuknak megfelelő speciális módszerekkel kell segíteni abban, hogy a tőlük telhető legnagyobb önállóságban élhessenek, ugyanígy különleges módszerre van szükségük az autistáknak, mely az ő sajátos fogyatékosságaikat veszi figyelembe.

A speciális ellátásra való törekvés egyik eleme az enyhe fokú értelmi sérült és a jó értelmű autisták számára megalkotott (Magyarországon a NAT-ot alapul vevő) speciális tanterv illetve módszertani útmutató, mely az autista csoportokba járó gyermekek és a többségi iskolákban tanuló autista gyermekek oktatását, nevelését hivatott segíteni. Többek között erről a témáról tájékoztatták a résztvevőket a konferencia külföldi és hazai előadói:

A „CÍMKÉTŐL” A KEZELÉSIG...

- címmel, a holland Ina van Berckelaer Onnes az autizmus alapvető orvosi-pszichológiai-pedagógiai és statisztikai ismérveinek rövid áttekintése után arról beszélt, hogy az autizmus diagnózisa csak a fejlesztési irányt határozza meg, a konkrét pedagógiai módszert az autisták sokféleségéhez és mindenkorai állapotukhoz alkalmazkodva, minden esetben egyedileg kell megválasztani, a tényleges fejlesztési tervet megalkotni.

Egy másik holland előadó – Rutger Jan van der Gaag neuropszichiáter – az autisztikus spektrum tüneteinek és az azokat okozó működési zavaroknak a felvázolását követően, a kognitív terápiák autistáknál való alkalmazásának lehetőségeiről és korlátairól beszélt.

A Belgiumból érkezett pszichológus, Theo Peeters arra hívta fel a hallgatóság figyelmét, hogy az autista gyermekek fejlesztésében – amellet, hogy számolunk fogyatékosságaikkal – hangsúlyt kell

helyezni meglévő képességeikre, és arra, hogy a pedagógiai módszerek alkalmazásával azt kell elérni, hogy valamennyien – a saját lehetőségeikhez mérten – a lehető legnagyobb önállóságra tegyenek szert.

Kathleen Ann Quill amerikai pszichológus-pedagógus az autista gyermekek szociális megértési és kommunikációs nehézségeit, valamint az ezek megoldására használt módszereket részletezte, szemléltetésül számos konkrét példával is szolgálva két évtizedes praxisából.

A konferencia második felében a hazai és külföldi szakemberek – saját országuk gyakorlatáról is beszámolva – az iskoláskorú autista gyermekek speciális intézményben való képzésének vagy többségi iskolába való integrálásának dilemmáját vizsgálták, érveket hozva fel mindkettő mellett illetve ellen. Az ebben a kérdésben – még a szakemberek körében is -meglévő bizonytalanságot az egyes kutatók és gyógypedagógiai gyakorlatot folytatók pedagógiai-pszichológiai nézeteinek különbözőségén túl az autisztikus spektrum igen széles terjedelme okozza. Amiben teljesen egységes volt a jelenlévő előadók álláspontja az az, hogy ezeknek a gyermekeknek – akár többségi, akár speciális iskolába járnak – állapotuknak megfelelő speciális képzést kell kapniuk.

A hazai előadók a jelenleg érvényben lévő Köznevelési Törvénynek az iskoláskorú autista gyermekek képzésére gyakorolt hatásáról beszéltek. Az Autizmus Kutatócsoport vezetője – dr. Balázs Anna – a törvény előnyeként említette, hogy végre jogi háttérrel teremtett egy más amúgy is beindult folyamathoz, viszont hátrányként fogalmazta meg azt, hogy pl. az autistákat, a sok évtizede (esetleg már évszázada) működő intézményhálózattal rendelkező „egységesen jól körülírható” fogyatékosokkal élők (pl. vakok, siketek, mozgássérültek) közül kiemelve, „más fogyatékos” címen összemosza azokat a csoportokat, melyeknek teljesen különböző szükségleteik vannak, (pl. dyslexiás, hyperaktív, figyelemzavaros, autista).

Az Autizmus Kutatócsoport szakemberei, az autista gyermekek számára adaptált tanterv alkotóközösségének két tagja – Őszi Tamásné és Szaffner Éva – a speciális autista csoportok, illetve a többségi iskolákba integrált gyermekek részére készült tantervekről, és elkészítésüknek szükségességéről beszélt.

A francia Paul Trehin – egy (már felnőtt korú) autista fiú édesapja – előadásában szó esett még az Autisták Világszövetségének 1998-as megalakulásáról (melynek őt választották főtitkárául), s amely – az ENSz szervezeteinek és az egyes országok döntéshozóinak tájékoztatásán keresztül – a tudományos ismeretterjesztés, a szakemberképzés és a kutatás támogatását, s ezzel az autizmussal élő emberek és családjaik helyzetének javítását tűzte ki céljául.

(A magyarországi érintettek remélik, hogy ennek hatásait rövidesen ők is érezni fogják.)

Írta: Kovács Noémi

„NEM FÉLÜNK A FARKASTÓL...”, AVAGY: GYERMEKEINK FÉLELMEIRŐL

A gyermeki személyiség életkori és egyéni sajátosságai szabják meg azt, hogy a személyiségfejlés és nevelés mennyire lesz sikeres. A gyakorlati életben nélkülözhetetlen, hogy a gyermekkel foglalkozók alapvető elméleti tudással rendelkezzenek a gyermek testi, lelki fejlődését illetően. Ehhez az ismeretanyaghoz szeretnék hozzájárulni a gyermeki félelmek típusairól, kialakulásáról, kezeléséről szóló néhány gondolattal.

A fejlődés folyamán a magzatot nagy figyelemben részesíti környezete. Születés után a mozgását, értelmi és érzelmi fejlődését vigyázó és kritikus szemek követik. Az élet első szakaszában nélkülözhetetlenül fontos az anya-gyermek szoros kapcsolat. Az anya szeretetének melegében bontakoznak ki érzelmi életünk kezdeményei. Ez alapozza meg és indítja el testi, lelki és társas kapcsolati fejlődésünket, és bizonyítja, hogy a lelki fejlődés az egyéntől függő. A gyermek lelki fejlődése gyakran nem zajlik zavartalanul. A legkülönbözőbb tünetek lehetnek a konfliktusoknak, érzékenységnek a jelzői. A csecsemő az anyától való elszakadásra reagálhat étvágytalansággal, a kisgyermek az egyedüllétre válaszolhat alvás-, evés-, beszédzavarral. Fontosnak tartom, hogy a szülők,

az orvosok, a pedagógusok a gyermek pszichés rendellenességeinek háttérében először derítsék fel az okokat, és ne gyógyszeres vagy nevelési ráhatással próbálják megszüntetni a tüneteket. Természetesen el kell különíteni a fiziológiás és patológiás eseteket, hiszen egy-egy tünet, például az ujszopás, a bevizelés csecsemő és kisgyermekkorban még fiziológiás, de a későbbi életszakaszokban már rendellenes. A lelki konfliktusok nemcsak szervi tünetekben jelenhetnek meg, hanem a szorongás önmagában tünetképző lehet. Ilyen például az iskolafóbia, ahol az iskolai félelem háttérében neurotikus zavar állhat. A félnék, szorongó gyermek nehezen lép kapcsolatba környezetével. Gyermektársaival, a felnőttekkel nem tud beszélgetésbe bocsátkozni, vagyis szocializációja is zavart szenved, melyet a későbbi életszakaszokban nehezen vagy egyáltalán nem tud pótolni, s így ez kihat a későbbi életciklusokra is. Az esetek többségében nem található súlyos személyiségtorzulás, hanem a fejlődést átmenetileg akadályozó személyiséget formáló ellentétes erők harca feltételezhető.

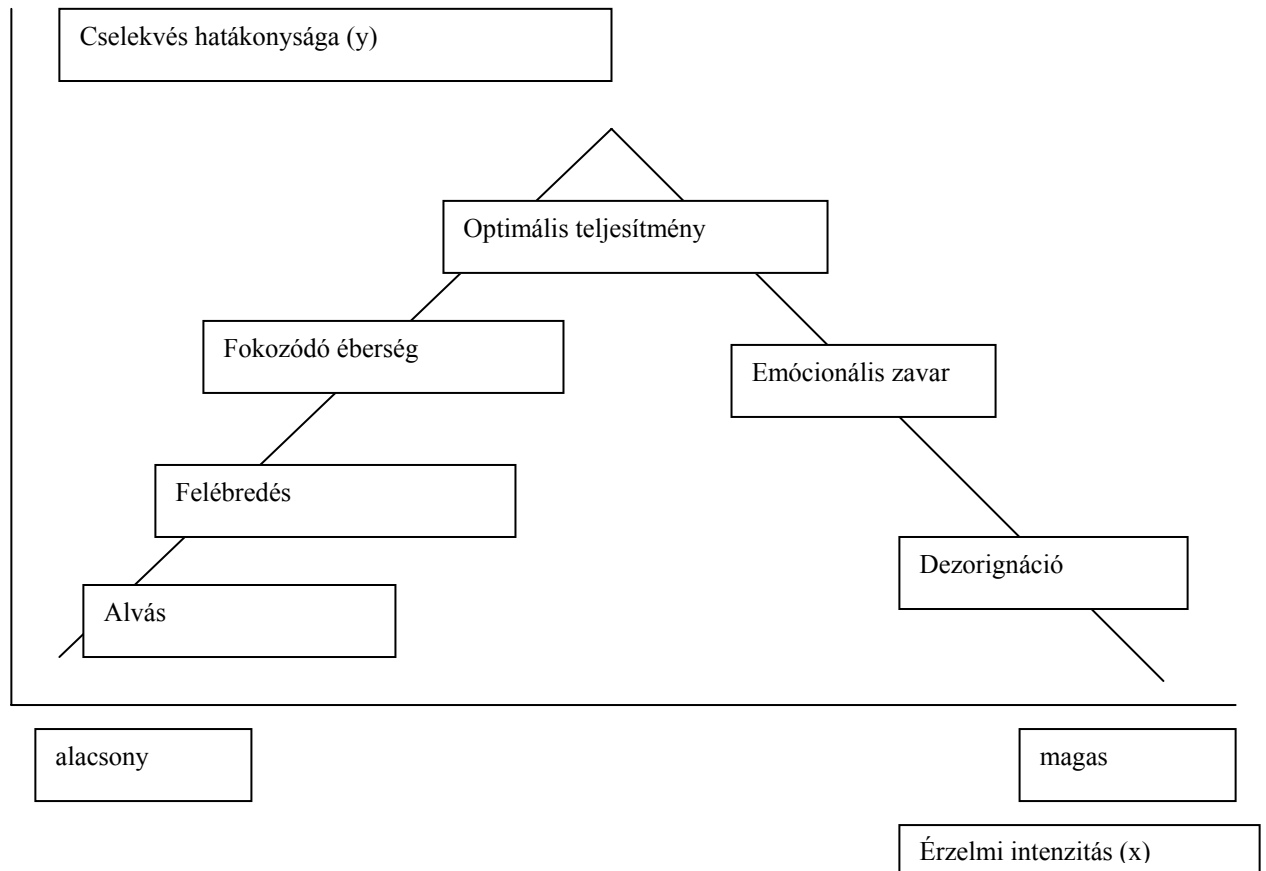
Kati 8 éves korában, számára minden előzmény nélkül 3 tagú családja felbomlott. Az apa elköltözött, majd a szülők rövidesen elváltak. Az addig szerető apa nem látogatta lányát. Az anya korának megfelelően tájékoztatta gyermekét az őket érintő kérdésekben. Kati látszólag higgadtan viselte az addigi biztonság megszűnését. Egyetlen terület volt az életében, amihez kapcsolódó hozzáállása gyökeresen megváltozott. Az addig kedves, vidám és szorgalmas diák most nem akart iskolába menni, visszahúzódott társaitól, aktivitását elveszítette. A szeretet elvesztésének megélése szembetűnő tüneteket produkálhat. Ilyen például a megoldhatatlan konfliktushelyzetre, lelki traumára félelemmel, szorongással reagáló gyermek. Jellemzőek a hirtelen jelentkező magatartászavarok, az élet különféle területein felmerülő problémák.

Az érzelem az egyik legkomplexebb s leggyakrabban átélt pszichikus jelenség. A külvilágból érkező információkat szubjektíven minősítjük, de az emlékezést, gondolkodást s a cselekvést is átszövik és befolyásolják az érzelmek. Az öröm, a bánat, a düh, a szégyen, a szeretet, a harag, a félelem mind-mind érzelmek. Mindegyik érzelemnek nélkülözhetetlen eleme valamilyen izgalmi állapot. Az érzelmek erejét az aktiváció határozza meg, sokféleségét pedig az élet során szerzett tapasztalatok adják. Az izgalom még nem érzelem, tehát szükség van tapasztalatra, amit a helyzetek elemzéséből merítünk.

Az érzelmekkel kapcsolatos jelenségek közül legszembetűnőbbek a mimikai mozgások. A gyakorlati tapasztalatok szerint az arc kifejezésekből 40-50%-os valószínűséggel fel lehet ismerni az érzelmek főbb csoportjait, a 6 alapérzelmet (a meglepődést, a bánatot, az undort, a haragot, az örömet és a félelmet). A mimika, a kézmozgás, testtartás, hangszín, hangerő, amit együttesen metakommunikációnak nevezünk, ugyanúgy alkalmasak a közlésre, mint a beszéd. Az érzelemnyilvánítást és az érzelem felismerését a társas kapcsolatokban gyakoroljuk be. Pszichológusok kutatásai során előtűnt az is, hogy vannak olyan érzelmkifejezési jelrendszerek melyek különböző kultúrákban mást-mást jelentenek.

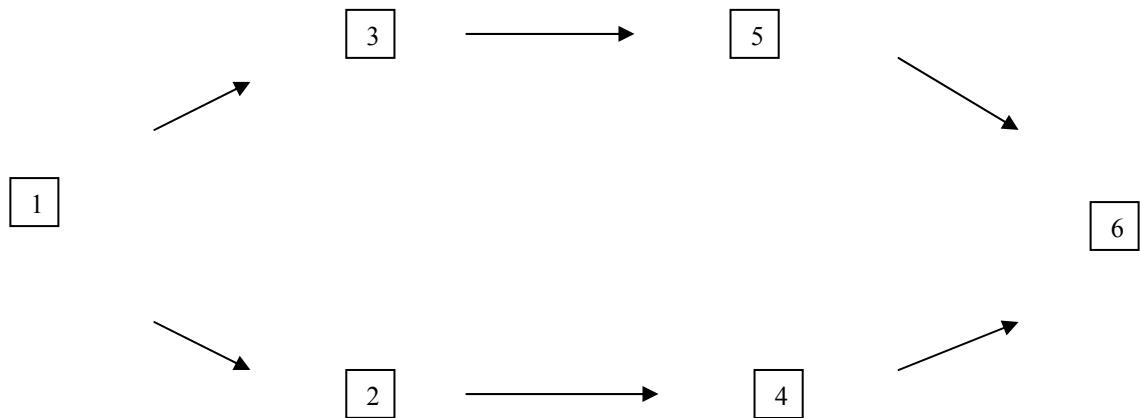
Összegezve megállapítható, hogy az érzelmek alapvető formáira ráépülnek az egyedi kultúrák sztereotipizált változatai.

Az intenzív érzelmek befolyásoló hatása igen erős. Meghatározója lehet egész élettevékenységünknek. Ilyen lehet a szerelem, a félelem, a gyűlölet. A gyenge érzelmek nem, vagy alig befolyásolják tevékenységünket. Az is ismert, hogy a túl heves érzelmek gátlói, fékezői lehetnek a viselkedésnek. Az erős vizsgafeszültség például leblokkolhatja a diákot úgy, hogy meg sem tud szólalni. A félelem, a pánik dermesztő hatású lehet. A veszélyben lévő személy képtelenné válhat a menekülésre. Az érzelmek motiváló hatása és a cselekvésirányítás hatékonysága között fordított U alakú összefüggés van. Az erősödő érzelem fokozza a központi idegrendszer aktivációs szintjét. A túlzottan heves érzelem ezt az aktivációs szintet jobban megnöveli, mint szükséges, így a felfokozott izgalmi állapot már az idegrendszer működési zavarához vezet.

Az ingerek viselkedést irányító hatékonysága a mély alvástól a maximális hatékonyságon át, a viselkedést dezorganizáló, romboló emocionális állapotig változik. Az x tengelyen az érzelmi intenzitás, az emóciós szint változik az alacsonytól a maximumig. Az y tengelyen a cselekvés, a viselkedés hatékonysága látható.

Amikor egy intenzív érzelmet élünk át, mint például a félelem, számos testi változás megy végbe szervezetünkben. Szívritmusunk, légzésszámunk felgyorsul, gyomrunk összeszűkül, izzadunk vagy hideg verejték ver ki. Ezek a változások a vegetatív idegrendszer szimpatikus ágának aktivációjától származnak, mely felkészíti a szervezetet a veszélyre. Az érzelmi élményünk kialakulásához nagymértékben hozzájárul és meghatározza, hogy az észlelt eseményt saját szempontjaink szerint hogyan értékeljük.

1. Kiváltó esemény.
2. Belső testi változások, a vegetatív idegrendszer reakciói.
3. Kognitív kiértékelés, hogy negatív vagy pozitív esemény megy végbe.
4. Észlelt emóció: arckifejezések.
5. Érzelmi reakciók.
6. Átélt érzelem.

Mind az emóció, mind a vélekedésünk az érzelemről meghatározza az érzelem átélését, intenzitását.

A félelem az ember egyik legalapvetőbb érzése. létünkhöz tartozik, függőségeinket és haláltudatunkat tükrözi. Szükségszerűen ellenerőket fejlesztünk ki: bátorságot, bizalmat, reményt, hitet, szeretetet. Hajlamosak vagyunk kikerülni, módszereket dolgozunk ki annak visszaszorítására, elhallgattatására, letagadására. Mindezek ellenére nincs élet félelem nélkül. Mindig akkor lép fel, amikor olyan helyzetbe kerülünk, amihez még nem nőttünk fel. Az ismeretlen, az új rendszerint félelmet okoz. Ennek során a félelem egyrészt aktivitásra készítet, előre visz, fejleszt. Ezt facilitáló félelemnek nevezzük. Ez észlelhető, ahogy nő és érik a gyermek, vagy például egy vizsga, verseny előtt. Másrészt megbénít, mint amikor a fejlődés stagnál vagy visszaesik. Ez a debilizáló félelem.

A félelem olyan lelki megnyilvánulása, ami tudatunknak veszélyt, fenyegetettség érzetét jelzi. A veszély lehet reális, de lehet képzel is, amikor a személy veszélyesnek ítél egy olyan helyzetet, amelyben semmi oka sincs a félelemre, például, amikor a gyermek fél a sötétben. Nagyon sok minden lehet kiváltója a félelemnek. A forró kályhától, a harapós kutyától kezdve számtalan dolog kelthet félelmet. Az ilyen jellegű félelemérzéseket konkrét félelmeknek nevezzük. Későbbiekben a gyermek a mesék, saját fantáziája, a szülők ijesztgetéseinek hatására képzeletbeli dolgoktól is fél. Például a vasorrú bábától, az ördögtől. Ezt szimbolikus félelmeknek nevezzük.

Gyakran használják és összekeverik a fóbia és szorongás fogalmakkal, ezért szükségesnek tartom elkülöníteni ezeket egymástól. Amikor a félelem arra ösztönzi a személyt, hogy egy veszélyesnek képzelt helyzetet elkerüljön, vagy amikor ebben a helyzetben kórosan szorong, akkor beszélünk fóbiáról. A fóbiában a veszély képzelt, mivel a félt szituáció vagy tárgy nem veszélyes. Az egyszerű fóbia valamilyen tárgytól, állattól vagy helyzettől való félelmet jelenti. A társas fóbiában szenvedők a társas helyzetekben aggódnak túlzott mértékben rendszerint attól, hogy elárulja szorongásukat kezük remegése, hangjuk rezgése, arcuk pirolása. Az agorafóbiától szenvedők az ismeretlen helyzetektől félnek. Kerülik a nyitott tereket, az utazást, a tömeget. Ellentétben ezzel a szorongás nem kötődik speciális helyzethez vagy tárgyhöz, általában diffúz és hullámzó. A személy fenyegetettnek érzi magát, de nem képes pontosan azonosítani, hogy mi vagy ki fenyegeti, így nem is fogalmazódik meg benne konkrétan a menekülés kényszere.

A félelmet a gyermek környezetében pontosan meghatározható objektum vagy esemény idézi elő, és a gyermek valóban attól fél, ami benne ezt a rossz érzést kiváltotta. Az első konkrét félelmek a 6. hónap tájékán jelennek meg és a 3. életévig minél idősebb és minél intelligensebb a gyermek az adott körülményekhez viszonyítva, annál több reális konkrét félelemmel rendelkezik.

Dani 2,5 éves korában karácsonyra egy gyermekdalokkal teli CD lemezt kapott ajándékba. (Ezzel egyidőben a család harmóniája zavartalan volt.) Az egyik dal, mely a farkasról szól, annak kegyetlenségét, gonoszságát énekli meg. A többi éneket szívesen hallgatja, táncol rá, de ezt meghallva sírni kezd, és kéri, hogy a szülők kapcsolják ki a lejátszót. Egy negatív tulajdonsággal rendelkező állattól való félelem kialakulásának oka lehet, hogy a gyermek megfelelő értelmi képességgel rendelkezik ahhoz, hogy a felnőttek, vagy esetünkben a hanganyag által közvetített tapasztalatokat sajátjává tegye és megtanulja a félelmet.

A fizikai fájdalmakat a gyermek leglelkiismeretesebb gondozása mellett sem lehet elkerülni teljes mértékben. A betegségek, balesetek a legnagyobb körültekintés ellenére is előfordulnak. A szituációk, melyekben a félelem keletkezik, mind a fájdalom jelzéseivé válnak, következképp félelmet ébresztenek. A testi ártalommal szemben megnyilvánuló konkrét félelmek az első életévek folyamán fokozatosan növekednek. A gyermek természetesen félni fog attól a kutyától, amely egyszer megharapta, vagy félni fog általában a kutyáktól, de lehet, hogy a hasonló szituációktól is. A konkrét félelem jelentkezésekor a gyermek menekülni próbál. Ilyen az elfutás, a sírás, a reszketés, a segélykérés. Ezeket elemi védekezési mechanizmusoknak nevezzük. Az adott helyzetben legelső a gyermek megnyugtatása simogatással, öleléssel. Biztosítani kell arról, hogy az anya vagy gondozó segítséget nyújt számára, megvédi őt a veszélyhelyzetben. Egy későbbi alkalommal lehet kísérletet tenni arra, hogy az életkornak és az intelligenciának megfelelően magyarázatot adjunk a történetekre. A gyermek elkezd racionálni félelmét, új védekezési mechanizmusokat dolgoz ki, melyek segítségével az ilyen típusú félelmek részben megszűnnek, részben a társadalmi normáknak megfelelő szintre redukálódnak. Sőt a későbbiekben a félelem határozott érdeklődéssé is válhat. Például a gyermek félt a vihartól, majd félelmét leküzdve elkezd érdeklődni a természeti jelenségek iránt.

A szeparációs félelem már az élet első hónapjaiban jelentkezik. A csecsemő – miközben az anyja eteti, ringatja, tisztába teszi – rengeteg érzelmét él át. A szoptatás folyamán olyan alapvetően fontos érzelmekben van része, mint a szeretet és a biztonságérzés. Az állandó jelenlét és minta hatására a gyermek mimikája hasonlóvá válik az anyjához. Mindez nem bonyolítható le az anya jelenléte nélkül. A 7, 8 hónapos korban látszólag semmiféle kielégítetlen szükséglete nincs, de ha anyja magára hagyja, elkezd sírni. Az anya nélkül az egész világ bizonytalan és kiszámíthatatlan. Kialakul az úgynevezett függőségi motívum. A gyermek tehát úgy érzi, hogy anyja távolléte lehetetlenné teszi számára a szükségletek kielégítését. Az 1 éves gyermek anyja távollétében utánozza őt, eteti testvérét, felöltözteti saját magát. Így próbálja pótolni anyját, aki tőle távol van. Ez a szülővel való azonosulás, identifikáció alapfeltétele a későbbi szocializációnak. A korai időszakban az anya és gyermeke között szoros kapcsolat alakul ki, melynek során a gyermek figyelmet, szeretet-megnyilvánulásokat és védelmet

keres a szülőnél, s cserébe elfogadja a felnőtt fennhatóságát. Megszokja és ragaszkodik a kialakult sémákhoz. Az ettől eltérők pedig félelmet ébresztenek benne. 3 éves korban nagy erővel jelentkezik az önállóság igénye. Ekkor már nemcsak az anya a kizárólagos modell, hanem új modellek is megjelennek a gyermek életében. Például az apa, az óvónő, a pedagógus. Az azonban biztos, hogy minél erősebb a kora gyermekkori identifikáció, annál kevesebb a valószínűsége annak, hogy a későbbiekben a gyermek az eredetitől eltérő modellt választ.

Ha azonban a szokatlan elszigetelt helyzetet a csecsemő vagy kisgyermek maga idézi elő, a szeparációs félelem nem jelentkezik. Például, ha saját indítatásból átmászik egy másik szobába, ahol az anya nincs jelen. Természetesen tisztában van azzal, hogy a helyzetet bármikor megszüntetheti.

Van a konkrét félelmeknek egy olyan fajtája, mely nem kötődik életkorhoz. A gyermek felelőt, bűnbakot keres, hogy ki miatt kell neki félnie. Ilyenkor alakul ki legtöbbször a féltékenység. Például félelem a szeretett személy elvesztésétől a testvérféltékenység esetén. Megoldása kizárólag a szeretet és foglalkozás arányos megosztása lehet.

A félelem szimbólumokra vetítése a konkrét szeparációs félelmekkel szembeni leggyakoribb védekezés. Ez azonban 3 éves kor előtt nem fordulhat elő, mert a külvilág a gyermek számára csak érzékszerveiben és cselekvéseiben jelenik meg, még nincsenek emlékképei.

A szimbólumoktól való félelem később, 3 éves kor után jelentkezik. A meséknek nincs vége azzal, hogy befejeződött az olvasása. A gyermekek képzeletében a mesealakok tovább élnek, melyeket a természetes szimbólumteremtő képességükkel kivetítenek a környezet különböző tárgyaira, személyeire. Ebben az esetben a gyermek félelmének tárgya valójában nem az a tárgy, helyzet vagy személy, amitől retteg, hanem a félelem megszüntetése az eredeti ok feltárásával valósítható meg.

Ha a gyermek értelmi fejlődése lehetővé tenné, hogy ne féljen egy lerajzolt vagy rács mögött tartott vadállattól, de ő mégis retteg, nagy a valószínűsége annak, hogy a félelem valódi tárgya nem az állat, hanem valami vagy valaki más. Tapasztalatok azt mutatják, hogy gyakran az apa az, akitől fél a gyermek, agresszivitása miatt, így egy olyan élőlényre vetíti ki félelmét, amitől nem áll távol ez a tulajdonság. Hasonló a lányok kígyótól való félelme, amely sokszor hibás szexuális nevelésre vezethető vissza. A személyiség a félelmet, amelytől menekülni akar, szimbolikus formában naponta újra átéli. Ez az átvitel a személyiség sikertelen védekezése.

A 3. életévtől a 9., 10. évig terjedő időszakban a sötétől való félelem szinte minden gyermeknél megjelenik. A 3, 4 éves gyermek úgy játszik bújócskát, hogy behunyja, eltakarja szemét. Azzal, hogy ő előidézi a sötétséget, úgy véli, hogy őt sem látja senki. Az ő világában a sötétség önmaga vagy környezetének eltűnését jelenti. Ebben az esetben nem fél, hiszen a jelenséget ő idézte elő, és bármikor megszüntetheti. Ha a sötétséget nem a gyermek idézi elő, szeparációs félelem alakul ki. A szülőtlől való elszakadás szimbólumaként jelenik meg a sötétség. Mindehhez hozzájárulhat konkrét fizikai fájdalomtól való félelem, hisz a gyermek nekimegy valaminek, megüti magát. Összetevője lehet még a félelmeknek a gyermek képzeletében megjelenő mesealakok, szituációk, melyek önmagukban is félelmet keltenek. Fontos, hogy soha nem szabad a gyermeket kigúnyolni vagy arra kényszeríteni, hogy sötétben tartózkodjon. Mindig meg kell nyugtatni, biztosítani arról, hogy a szülő a közelben van, és bármikor a segítségére tud sietni.

Sári 4-5 éves kora körül mind gyakrabban szólította magához anyját az esti lefekvés után. Sárkánygyíkoktól való félelemre hivatkozott, és kérte, maradjon ott valamely szülő, míg ő elalszik. Az anya próbálta magyarázni, hogy ilyen alakok csak a mesében léteznek, de a végső és kompromisszumos megoldást a kislámpa bekapcsolása jelentette, míg Sári el nem alszik. A sötét megszüntetésével, és az értelmi fejlődésével fokozatosan megszűntek a gyermekszobába visszahívogatások.

A gyermekek a 7., 8. életévükig a halált, mint valami utazást szemlélik. Fogalmukban nem jelenik meg, így nem is foglalkoznak vele. Korábbi években előfordulhat, ha közvetlen találkoznak vele, például a szülő révén, hogy a halál szeparációs félelemben tükröződik. Gyakran bűnbakot keres a

gyermek, akit felelőssé tehet a szeretett személy elvesztéséért. A gondolkodás fejlődésével a gyermek megérti, hogy a halál folyamata visszafordíthatatlan. Elkezd képzelődni saját és közvetlen környezetének haláláról. Belemérik ennek elképzelésébe, és szimbolizált szeparációs félelemként éli át. Kínozza a gyermeket az elszakadástól az a tény is, hogy a konfliktusai megoldatlanok, bűnei feloldatlanok maradnak. Ezt az időszakot a létezés krízisének nevezik. A halál a gyermekek számára kapcsolatvesztés a külvilággal, tehetetlenség, frusztráció.

A gyermek félelmei között leggyakrabban szerepel a fájdalomtól és a szeparációtól való félelem. A nevelés e két félelem felidézését használja fel. Büntetni lehet testi fenyegetéssel vagy az ezzel való fenyegetéssel. Valamint sarokba állítással, valamely közösségi tevékenységből való kizárással, helyiségből kitiltással. A büntetésnek mind a fizikális, mind a konkrét szeparációs formája helytelen, mivel ezekben az esetekben látszólag eredményt érünk el, de amikor a gyermek esélyt lát arra, hogy a büntetést elkerülje, engedelmessége azonnal megszűnik. Ezzel szemben az a gyermek, akit szeretettel neveltek, és kicsi korától kezdve nemcsak a szülő mimikáját, mozdulatait utánozta, hanem ezekkel együtt magába szívta az erkölcsi normarendszert is – azonosulni igyekezett modelljével –, a lelkiismeretére hallgatva cselekszik, nem pedig a büntetéstől való félelem indíttatására. Természetesen ez nem valósul meg a helyreigazítás első néhány alkalmával, csak miután a gyermek azonosult a követelménnyel. Például a 1,5 éves gyermeknek a szülő többször elmondja, hogy nem szabad a telefon nyomógombját bántani. Egy idő után a gyermek tette előtt saját magát utasítja rendre. Tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy önmagában a morális életvezetés kialakításával, önállóan a szeretetteljes foglalkozással, ha a konkrét büntetés esélye nem áll fenn, a gyermeket semmi nem fogja megakadályozni cselekménye elkövetésében. A szeretet elvesztésétől való félelem, mint nevelési eljárás rendkívül veszélyes módszer. A büntetés mégis akkor hatásos, ha felébreszti a gyermekben a szeretet elvesztésétől való félelmet, ugyanakkor lelke mélyén cseppnyi kételye sincs afelől, hogy szeretik őt, és ezt a szeretetet soha nem fogja elveszíteni.

Az iskolától való félelem 6, 7 éves korban természetes. A szülőtől való elszakadás, önállósodás szeparációs félelemként jelentkezik. Az új helyzetet és elvárásokat a gyermek megszokja, alkalmazkodik hozzá, a hónapok elteltével félelme enyhül. Ha ez azonban egyre fokozódik és eljut a rettegésig, szimbolikus félelemtől, iskolafóbiáról beszélünk. Oka lehet a rendkívül szoros anya-gyermek kapcsolat, melyben elsősorban az anya kötődik túlzottan gyermekéhez, félti az új környezettől, riválist lát a tanárnőben. Az iskola fenyegeti azt az anya-gyermek kapcsolat által létrehozott állapotot is, melyben lehetősége van a gyermeknek a teljesítményeit és képességeit túlértékelni.

„Nem olyan régen Te is gyermek voltál, ma felnőve; akkori éned legbelül hordozod!”

A gyermeki pszichikus jelenségek megértésével nemcsak a ránkbízott vagy saját gyermek, hanem saját személyiségünk fejlődéséről, érzelmeink kibontakozásáról, gondolkodásunk alakulásáról is világosabb képet kapunk. Jobban és többet tudunk felidézni saját élményeinkből, örömeinkből, félelmeinkből, kudarcainkból. Jobban át tudjuk élni korábbi indulataink, vágyaink hőfokát.

Írta: Bugarszki Zsolt

SOTERIA ALAPÍTVÁNY

INFORMÁCIÓK A SOTERIA ALAPÍTVÁNYRÓL

A Soteria Alapítvány 1996-ban jött létre civil és szakmai összefogás eredményeképpen. Az alapítvány célja közösségi pszichiátriai szolgáltatások létrehozása pszichiátriai problémában érintett emberek részére.

Közösségi pszichiátriai szolgáltatások alatt egy a korszerű pszichoszociális elméletekből kiinduló, az akut kezeléstől a szociális rehabilitáción át a hosszú távú utánkövetést is magába foglaló komplex ellátórendszert értjük.

A program kiépítése fokozatos. Első lépésként – a hazai ellátási rendszerben leginkább hiánypótlóként – a szociális rehabilitáció területén jelent meg a Soteria programjaival. Ezek akkor kerülnek előtérbe, amikor az érintettek kikerülnek a kórházból, tehát miután átestek egy akut fázison, és medikális ellátásuk a továbbiakban kórházi körülmények között nem indokolt. A szociális rehabilitáció érdekében a Soteria Alapítvány 1999-ben a következő szolgáltatásokat nyújtja:

Klubház program

Tulajdonképpen pszichiátriai betegek nappali intézményéről van szó a Soteria Alapítvány és a Varázshegy Pszichiátriai Önszolgáltató Egyesület által közös működtetésben. A Klubház minden hétköznap 10 és 18 óra között várja a pszichiátriai problémában érintett embereket részben strukturált programjaival, részben találkozóhelyet nyújtva különösebb struktúra nélkül. A Klubház keretében működő jelenlegi programok:

- Tere-fere Klub
- Kézműves csoport
- Filmklub
- Jóga
- Játék csoport -Jobklub
- Gondolkodó klub
- Színjátszó csoport

A Klubház célja egy megtartó, támogató közeg létrehozása az érintettek jellemző elmagányosodásának és a visszaesés kockázatának csökkentése érdekében.

Esetmenedzseri tevékenység

A Klubház programjai mellett az Alapítvány szociális munkásai ún. esetmenedzserként állnak rendelkezésre. Ez a legtöbbször egy szoros személyes kapcsolatot jelent, amelynek keretében az esetmenedzser konkrét problémákban tud segítséget nyújtani elsősorban a szociális munka eszközeivel, de a kapcsolat magvát mégis egy bizalmas légkör alkotja, amelynek leginkább mentális vonatkozásai vannak, és amely hosszabb időn keresztül az érintett életének számos területén jelen van. Az esetmenedzser rendelkezésre áll, amikor az érintett kikerül a kórházból és visszatér eredeti közegébe, segít megoldani a munkába állás problémáit, közvetít a külső kapcsolatokban, az intézményekkel való kapcsolattartásban, ami az érintett számára sok esetben egy tanulási folyamatot jelent. Az esetmenedzser adott esetben az egyes visszaesések alkalmával is rendelkezésre áll, valódi folyamatosságot biztosítva a kapcsolatban.

Támogatott munkábaállítási program

Az esetenedzseri munka speciális részeként indítottuk el támogatott munkába állítási programunkat, amely az érintettek munkaerő-piaci reintegrációját hivatott elősegíteni. A munkába állítási program részben az érintetteket készíti fel a munkavállalásra és a beilleszkedésre, részben piaci cégeket, vállalkozásokat von be potenciális munkaadóként.

Hozzá tartozók klubja

Külön hangsúlyt fektetünk a hozzátartozók bevonására. Ennek színtere részben az esetenedzseri munka, részben a hozzátartozók klubja. Ezt két szociális munkás munkatársunk vezeti kéthetente.

Tatabányai klub

Pszichiátriai betegek részére a tatabányai Családsegítő Szolgálattal együttműködésben mentálhigiénés klubot működtetünk Tatabányán. Az egyes klubalkalmakra kéthetente a családsegítő épületében kerül sor.

Szellemi Műhely

„Örökké-valóságok” címmel havi rendszerességgel kávéházi beszélgetéssorozatot rendezünk, olyan témákban, amelyek valamilyen szinten kapcsolódnak az elmebetegség általában túlmisztifikált, túlmedikalizált témájához. Meghívott vendégeink általában neves szakemberek, művészek, gondolkodók.

AZ ÉRTÉKELÉS CÉLJA

A Soteria Alapítvány programjai újszerűek Magyarországon, egy olyan elméleti irányvonal mentén épülnek fel, amelyek hatékonysága az ilyen programok hiánya miatt a hazai körülmények között eddig nem volt kimutatható.

A Soteria használói tekintetében az életminőség javulásának vizsgálata gyakorlatilag a program hatásosságát támasztja alá, annak érdekében, hogy a politikai, szakmapolitikai döntéshozók számára egyértelművé váljon, érdemes ilyen típusú szolgáltatása forrásokat fektetni.

A hatékonyságról számolhatnak be azok az eredmények, amelyek azt mutatják, hogy a Soteria programjain keresztül érzékelhetően sikerül a további hospitalizációt megelőzni, ami nyilván megtakarítást jelent az egészségügyi beavatkozás oldalán.

A vizsgálat célja tehát a politikai és szakmai döntéshozók figyelmének a Soteria-típusú szolgáltatások irányába történő terelése, több forrás bevonásának elérése erre a területre.

A vizsgálat célja továbbá a program kidolgozóinak, az abban résztvevő munkatársaknak információkat nyújtani az egyes részprogramok, a konkrét módszerek sikerességéről. A vizsgálatnak célja a pszichoszociális elméleteknek, a közösségi pszichiátriai eredményeinek alátámasztása, további árnyalása tudományos publikációk, előadások formájában.

AZ ÉRTÉKELŐ KUTATÁS LEBONYOLÍTÓI

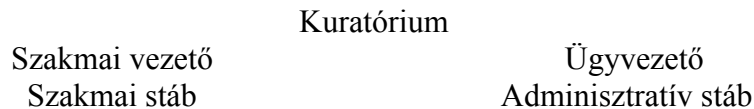
A Soteria kérésére a kutatást az objektivitás és a megfelelő szakmai színvonal érdekében külső szakemberek hajtják végre. A konkrét kutató szervezet kiválasztása pályázat alapján történik, amelyet a Soteria ír ki.

A külső értékelés mellett szólt az az érv, hogy biztosítsuk az eredmények objektivitását és az, hogy a Soteria nem rendelkezik saját kutatói szakembergárdával, illetve infrastruktúrával.

Az objektivitáshoz járulhat hozzá, ha egy neves, több területen is jelen lévő független, ezáltal nem elkötelezett, referenciákkal rendelkező kutatócsoport végzi a munkát.

A kutatócsoport megbízója a Soteria ügyvezetője, aki a szervezeti felépítésen belül közvetlenül a kuratóriumnak alárendelve a stratégiai tervezésben, a politikai lobby tevékenységben, a forrásteremtésben, az adminisztrációban és a pénzügyi kérdésekben felelős.

A Soteria vezetési szintjeinek ábrázolása:

A kutatócsoport értelemszerűen az ügyvezetőnek számol be az eredményekről, és a kutatás folyamán is vele konzultálnak a részletekről, tapasztalatokról, felmerülő kérdésekről. A kutatócsoport megbízása nem pusztán a vizsgálat elvégzésére terjed, hanem publikálniuk is kell eredményeiket egy „zárodolgozat” formájában, melyet az alapítvány kérésére a megfelelő politikai döntéshozó fórum előtt szakértőjükön keresztül ismertetésre is kerül. Tehát a megbízás nem pusztán a kutatás elvégzésére szorítkozik, hanem az eredmények ismertetésére is, a megfelelő fórumon.

A vizsgálat folyamata

A vizsgálatot végző szervezetnek az alábbi információk állnak rendelkezésükre:

- az alapítvány munkatársai által vezetett statisztikai és forgalmi adatok, szakmai beszámolók, konferencia absztrakok,
- az alapítvány tevékenységéről megjelent sajtótermékek,
- az alapítvány munkatársaival a vizsgálatot végző szervezet által készített interjúk és kérdőívek,
- az alapítvány arra vállalkozó használóival a vizsgálatot végző szervezet által készített interjúk és kérdőívek,
- a közösségi programokon (klubház, klubok, csoportok) való résztvevő megfigyelés eredményei.

Mivel az érintett csoport (pszichiátriai problémában érintett emberek) igen érzékeny, a módszerek gazdag tárházára van szükség a megfelelő mennyiségű információ összegyűjtéséhez. A legközvetlenebb információkat maguktól az érintettektől lehet kapni, de elképzelhető, hogy sokan nem kívánnak együttműködni. Ugyanakkor a vizsgálat elemszáma eleve igen alacsony, hiszen éves viszonylatban legfeljebb 400 fős forgalomra számít az alapítvány 1999-ben, ami statisztikailag igen behatárolt lehetőségeket jelent. A külsős emberek számára az adatszolgáltatástól elzárkózó használókról (például paranoid skizofrénekről) szóló információkat az alapítvány által félévenként felvett kérdőívek és egyéb dokumentumok szolgáltatnak. A megtagadott információk aránya így is valószínűleg magas lesz, hiszen sokan a Soteria általuk jól ismert munkatársainak sem adnak felvilágosítást alapvető adataikról (név, telefonszám, lakcím) sem.

Az alapítvány programjainak hatásosságát elsősorban a következő változókon keresztül lehet megközelíteni:

Szociális státusz

- Az érintett lakáskörülményeinek a Soteriával történő kapcsolatfelvétel óta bekövetkezett változása.

E tekintetben általában pozitívnak számít az önálló lakhatás (saját tulajdon, bérlemény, albérlet) saját családdal (házastárs, élettárs, gyerekek) vagy egyedül. Átmenetet képez 30 évnél idősebb

emberek szüleikkel történő együttélése, míg lakhatási szempontból a legrosszabb a folyamatosan vagy igen gyakori kórházi, pszichiátriai intézményi tartózkodás.

- Az érintett munkaerő-piaci helyzetének a Soteriával történő kapcsolatfelvétel óta bekövetkezett változása.

A pszichiátriai problémákkal küzdő emberek többsége leszázalékolt, tehát rokkantnyugdíjas. Állapotuk függvényében azonban többen dolgoznak, tanulnak illetve a másik végleten alacsony nyugdíjuk miatt gyakorlatilag hozzátartozóiktól való teljes függésben élnek vagy hajléktalanok.

- Az érintett külső kapcsolataiban a Soteriával történő kapcsolatfelvétel óta bekövetkezett változás.

A pszichiátriai problémák egyik markáns következménye sok esetben a teljes elmagányosodás, elszigetelődés. Ez általában negatívan hat az egyes visszaesések megelőzése szempontjából. Egy megtartó természetes közeg (barátok, érzelmileg kiegyensúlyozott családi körülmények) önmagában preventíven hat a relapszusok tekintetében. Amennyiben ezek hiányoznak, a visszaesés kockázata is nagyobb. A Soteria programjaival éppen ezt a közeget igyekszik megteremteni, megerősíteni.

Pszichopathológiai állapot

- Az érintett diagnózisának megváltoztatása, munkaképesség csökkenésének visszaminősítése, cselekvőképességének teljes vagy részleges visszaállítása.

Ezek ugyan egyértelműen a pszichopathológiai állapot javulására utalnak, hiszen a fenti lépések előfeltétele az állapotjavulás. Ugyanakkor számos bírálat éri a pszichiátriai intézményrendszer merevségét, „egyirányúságát”, ami éppen a visszaintegrálódás adminisztratív formáinak nehézségeit érinti. A mai körülmények között igen kevés példa van például a gondnokság megszüntetésére. Ez sokak szerint egyfajta diszfunkciót takar, ezért a fenti adminisztratív lépések nem feltétlenül jelzik a pszichopathológiai állapotváltozását.

- Az érintett állapotának közvetlen felmérése pszichológiai tesztek segítségével

A legközvetlenebb információkat nyilvánvalóan ez adja. Ugyanakkor a Soteria minden eddigi tevékenységével a medikalizált formákat igyekezett elkerülni. Szolgáltatásainkat úgy szerveztük meg, hogy azok a hétköznapi élet elemeit és ne egy kórház, vagy szakrendelő elemeit hordozzák magukban. Az önkéntes válaszadással felvett belső statisztikai kérdőíven kívül (aminek éppen a diagnózisok tekintetében kétséges a megbízhatósága) használóinktól sosem kérdezzük pszichiátriai problémáik orvosi vonatkozásait. Magyarán szólva érdeklődünk ugyan általános állapotuk felől (hallanak-e hangokat, fáj-e valamilyük, vannak-e nagyfokú félelmeik, szorongásaik stb.), de ezek nem állnak össze egy egységes diagnózissá, és semmiképpen nem támasztódnak alá pszichológiai tesztekkel (pl. MMPI). A Soteria szellemisége és szakmai törekvései ellentétesek egy ilyen direkt vizsgálattal, tehát bármilyen hasznos is legyen az a kutatás szempontjából, nem kerülhet rá sor.

- A rehospitalizáció mérése

A kórházba való újbóli visszakerülések viszonylag könnyen rekonstruálhatóak pár évre visszamenően. Pszichiátriai osztályra legtöbbször akkor kerül valaki, ha állapota romlik (bár itt torzíthat az ún. szociális indokokból történő osztályos felvétel) tehát ez a változó utal a pszichopathológiai állapot romlására. Társadalmi szempontból az az állapotváltozás fontosabb (bármily kegyetlen is ez a tény), ami a környezetre jelent veszélyt. Ezzel arra célzok, hogy a probléma szubjektív megélésének romlása egy elfogadó közegben nem feltétlenül jelent hospitalizációt, pedig az állapot egyértelműen romlott. Ugyanakkor a mások számára is zavaró, esetleg félelmet keltő tünetek újbóli megjelenése előbb-utóbb kikényszerített kórházi kezelést von maga után, ha az érintett maga nem akar élni ezzel a lehetőséggel. Ez a változó tehát nagyobb biztonsággal azokat az állapotromlásokat méri, amelyek a környezet számára is túlzott megterhelést jelentettek.

A vizsgálat eredményei részben egyoldalúak lesznek. Kontroll vizsgálat híján csak a Soteria adatai jelennek meg, amely így nehezen értékelhető. Ugyanakkor egy kórházi osztály párhuzamba állítása

hamis képet adna. Egy osztályon medikális, legtöbbször akut és krónikus ellátás folyik a tünetek visszaszorítása érdekében. A magyar pszichiátriai rendszernek éppen az a hiányossága, hogy teljesen hiányoznak a szociális rehabilitációt a pszichiátriai problémákkal küzdő emberek vonatkozásában megcélzó kezdeményezések. Az ideggondozó/ pszichiátriai gondozó hálózat elvileg ilyen céllal jött létre a hatvanas években, de jelenlegi túlterheltsége és medikális beállítottsága miatt nem tudja betölteni ezt a funkcióját. Ma az ország többszáz pszichiátriai gondozójában összesen 13 fő szociális munkás dolgozik, ami azt hiszem magáért beszél.

Párhuzamos vizsgálat egy kórházi osztállyal pedig, amelynek nem deklarált célja a szociális rehabilitáció illetve az életminőség javítása hamis eredményekhez vezethet.

A kivezető utat a költséghatékonyság irányában látom. Ha pusztán a hospitalizáció visszaszorításán keresztül számba vesszük a megspórolt költségeket és szembeállítjuk a szociális rehabilitációs program költségeivel, akkor a megtérülésről kaphatunk információkat.

Soteria Alapítvány
1053 Bp. Képiró u. 11.
Tel.: 266-5565
E-mail: Soteria@mail.datanet.hu

Írta: Dénes Balázs

A TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT

A Társaság a Szabadságjogokért egy jogvédő szervezet, melyet magánszemélyek hoztak létre 1994-ben. Az elmúlt közel öt évben a TASZ megtalálta helyét a kevés jogvédő egyesület között, jogfejlesztő és jogsegélyt nyújtó tevékenységével ismertséget és elismertséget szerzett magának. Az alábbiakban bemutatjuk a TASZ fő céljait, eszközeit, valamint a gyakorlati munka szemléltetésére leírjuk néhány esetünket.

MIK A CÉLJAINK?

Fő célkitűzésünk, hogy az Alkotmányban és a nemzetközi egyezményekben deklarált jogok és alapelvek érvényesüljenek Magyarországon. Tevékenységünket olyan jogterületekre összpontosítjuk, ahol gyakoriak a jogsértések, és az áldozatok különösen kiszolgáltatott helyzetben vannak. Figyelmünk középpontjában többek közt

- a személyes adatok védelme és a közérdekű adatok nyilvánossága
- a betegek jogai
- a kábítószer-fogyasztók jogai
- a pszichiátriai kezelték jogai
- a hatóságok szabadságkorlátozó jogosítványai és intézkedései állnak.

Azért dolgozunk, hogy a betegek szabadon rendelkezessenek olyan – most már a törvényben is – biztosított rendkívül fontos jogaikkal, mint például a tájékoztatáshoz és a beleegyezéshez való jog, a kezelés visszautasításához való jog, a kapcsolattartás joga és az orvosi titoktartáshoz való jog.

A TASZ elutasítja a drogbetegek és az alkalmi drogfogyasztók elleni büntetőjogi fellépést. Megítélésünk szerint nem a rendőri szigor fokozása, hanem a tájékoztatás, a megelőzés, a gyógyítás és a rehabilitáció támogatása segíthet a droprobléma megítélésében. Különösen fontosnak ítéljük meg a fiatalok korrekt felvilágosítását a témáról – a valóságnak nem megfelelő információkkal csak a bizalmat lehet eljárni.

Fokozott figyelemmel kísérjük a zárt intézetekben lévők (letartóztatottak, elítéltek, pszichiátriai gyógykezeltek stb.) jogainak korlátozását, valamint az állami hatóságok szabadságkorlátozó jogosítványait és mindennapi intézkedéseit.

JOGFEJLESZTŐ TEVÉKENYSÉG

E tevékenységünk lényege, hogy a szabadságjogokat sértő jogszabályok megváltoztatásáért, új törvények megalkotásáért lépünk fel, a hatóságok jogsértő tevékenységét bíráljuk. Szakvélemények elkészítésével bekapcsolódunk a jogalkotási folyamatba, beadványokkal fordulunk a különböző állami hatóságokhoz. Az elmúlt években számos alkalommal fordultunk az adatvédelmi biztoshoz, az Alkotmánybírósághoz.

Számos új törvény, vagy módosított jogszabály tartalmazza a TASZ javaslatait. Az elmúlt években példa erre az új egészségügyi törvény, a módosított Btk., a büntetőeljárás törvény. Az adatvédelmi biztos több ajánlásában adott nekünk igazat, s ennek következtében kötelező érvényű ajánlásokat fogalmazott meg.

A JOGSEGÉLYSZOLGÁLATRÓL

Az 1995 óta működő jogsegélyszolgálatot eddig több százan keresték már fel. Vannak, akik csak a jogi helyzetet szeretnék megismerni, vannak akiket súlyos sérelmek értek. Irodánkban a hét minden napján telefonon válaszolunk a témáinkat illető jogi kérdésekre. Az ügyfélfogadáson ügyvéd és ügyvédjelölt munkatársaink fogadják az arra rászorulókat. Az egyszerűbb esetekben szóbeli tájékoztatást adunk a jogszabályokról és a szakmai tapasztalatainkról. Olykor az ügy jellege miatt más jogvédő szervezetet vagy ügyvédet ajánlunk a hozzánk fordulónak. Számos esetben pedig a mi ügyvédekünk vállalják a jogi képviselést: védelmet a büntetőeljárásban, beadványok megírását, képviselést a bíróságokon.

1999-ben indítottuk be internetes jogsegélyszolgálatunkat: jelenleg már két címen is válaszolunk a kábítószer-fogyasztással kapcsolatos kérdésekre.

KIK FORDULHATNAK HOZZÁNK?

Ingyenes jogi tanácsadást nyújtunk az alapvető jogaikban sérelmet szenvedett betegek, pszichiátriai kezelték és drogfogyasztók számára, valamint felvilágosítást adunk adatvédelmi ügyekben. A betegjogok terén leggyakrabban az orvosi iratok kiadásával, a betegtájékoztatással és a kezelésbe való beleegyezéssel kapcsolatos kérdésekkel keresnek meg bennünket.

Sokan kérnek tájékoztatást a drogfogyasztás büntetőjogi következményeiről, a droghasználók elleni eljárások során alkalmazott rendőrségi eszközökről és a lehetséges gyógykezelésről.

Ingyenes jogi képviselést biztosítunk precedens jellegű ügyekben betegek, droghasználók, valamint adatvédelmi jogaikban sérelmet szenvedett személyek részére. Ügyvédekünk esetenként ellátják a képviselést gondnokság alá helyezés iránt indult perekben is.

KIADVÁNYAINK

Az elmúlt években számos szórólapszerű füzetet jelentettünk meg. Ezeket a könnyen kézbevehető, fontos információkat tartalmazó kiadványokat ingyenesen terjesztjük. Ilyen TASZ füzet jelent meg a betegek jogairól, az egészségügyi adatok megismeréséhez és védelméhez való jogokról, a pszichiátriai betegek jogairól. A március 1-jén hatályba lépett új, kábítószerrel kapcsolatos büntető jogszabályokról kiadott DROGJOG 1999 c. füzetünket a terápiás és segítő helyeken kívül középiskolákba is megpróbáljuk eljuttatni. Köziratok című sorozatunkban egy-egy vitatott jogpolitikai kérdéssel foglalkozunk. Ilyen füzet jelent már meg az abortuszról, az ártalomcsökkentő drogpolitikáról, a betegjogokról, de tervezzük Közirat kiadását a halálbüntetésről és az eutanáziáról is.

A TASZ folyamatosan nyomon követi a tevékenységi körébe eső, új jogszabályok megalkotását a koncepciók megszületésétől a törvények elfogadásáig. Álláspontunk kialakításakor az adott téma elismert szakértőivel, elméleti jogászokkal, ügyvédekkel, orvosokkal konzultálunk. A TASZ-álláspont című kiadványunkat a parlamenti vita megkezdésekor jelentjük meg, és elsősorban a politikusokhoz, újságírókhoz, a terület szakértőjéhez juttatjuk el.

A TASZ ESETEIBŐL

1996-ban három fiatal, két lány és egy fiú közösen öngyilkosságot kísérelt meg: egy pengét körbeadva felvágta saját ereiket. Végül segítséget kértek, életben maradtak. A rendőrök már a kórházban kihallgatták őket, majd kettőjükkel szemben az ügyészség vádat emelt öngyilkosságban közreműködés miatt. A harmadik lányt, aki az utolsóként vágta fel az ereit, és a pengét nem adta

tovább, nem állították bíróság elé. Az esetről az újságokból értesültünk, majd felajánlottuk segítségünket a gyanúsított fiatalembernek és lánynak, amit ők elfogadtak. Ügyvédünk fellépése eredményesnek bizonyult: bár a bíróság bűncselekménynek minősítette a közös öngyilkosságot, a fiatalokkal szemben nem szabott ki büntetést, hanem a legenyhébb intézkedést, a megrovást alkalmazta.

Tizennégy éves ügyfelünk ellen büntetőeljárás indult, mert iskolaigazgatója feljelentette a rendőrségen kábítószer-fogyasztás miatt. A fiú következetesen állította, hogy soha nem használt drogot, és nem akadt tanú sem, aki bizonyítékot tudott volna szolgáltatni ellene. Ennek ellenére az első kihallgatáson vett vizeletvizsgálata amfetaminra pozitív lett. A védőügyvéd indítványára a lefagyasztott mintát újból megvizsgálták, és negatív eredmény született, vagyis az első teszt hamis pozitív eredményt hozott. Mindezek alapján a büntetőeljárást megszüntették.

Az ország legnagyobb pszichiátriai intézetében egy politoxikomán fiatalember kezelése során a mai pszichiátriában megengedhetetlen, embertelen és megalázó eszközöket alkalmaztak. (Lekötözés, büntető céllal elektromos kezelés stb.) Ezen kívül a beteg életveszélyes állapotba került, mert veséje a kezelés során leállt. A fiatalember képviselőjében precedens jellegű kártérítési pert indítottunk. Célunk a beteg kárpótlása mellett az, hogy a Bíróság állapítsa meg: tilos olyan terápiát alkalmazni, amelyet jogszabályok és szakmai előírások nem tesznek lehetővé, és különösen tilos a pszichiátriai betegek emberi méltóságát sértő kezelés.

1997 tavaszán két fiatal ügyfelünk arról számolt be, hogy baráti összejövetelen drogfogyasztástól rosszul lettek, és telefonon segítséget kértek a mentőktől, mire a helyi mentőszolgálat értesítette a rendőrséget. Így a mentőegységgel egy időben rendőrök is érkeztek a helyszínre, és a fiatalok ellen büntetőeljárás indult. A TASZ két ügyfele nevében panaszt terjesztett elő az adatvédelmi biztostól a mentőszolgálat jogsértése miatt. A panasz kitért arra is, hogy ez az eset nem volt egyedülálló. Ez a gyakorlat pedig könnyen azt eredményezheti, hogy az orvosi segítségre szoruló drogfogyasztók nem mernek mentőt hívni, félve a rendőri eljárástól. Az adatvédelmi biztos 1998. februárjában elkészült ajánlása helyt adott beadványunknak. Legfőbb megállapítása szerint „az Országos Mentőszolgálat a segítségért hozzájuk forduló, rosszulétük miatt gyógykezelésre szoruló drogfogyasztókról nem tehet bejelentést a rendőrségen.”

Dénes Balázs, jogász
A TASZ munkatársa

Társaság a Szabadságjogokért

Tel./fax: 201-7375

Tel.: 214-7102

E-MAIL: HCLU@MAIL.C3.HU

HOME PAGE: WWW.C3.HU/~HCLU/

A jogsegélyszolgálatra a fenti telefonokon lehet bejelentkezni.

Ügyfélfogadás kedd délután.

Internetes jogsegélyszolgálat: <http://index.hu/cikk3/drog>